2008

Integrált közösségi és szolgáltató terek

Módszertani kézikönyv

Szerkesztette: Beke Márton, Ditzendy Károly Arisztid

HROD

Integrált közösségi és szolgáltató terek

Módszertani kézikönyv

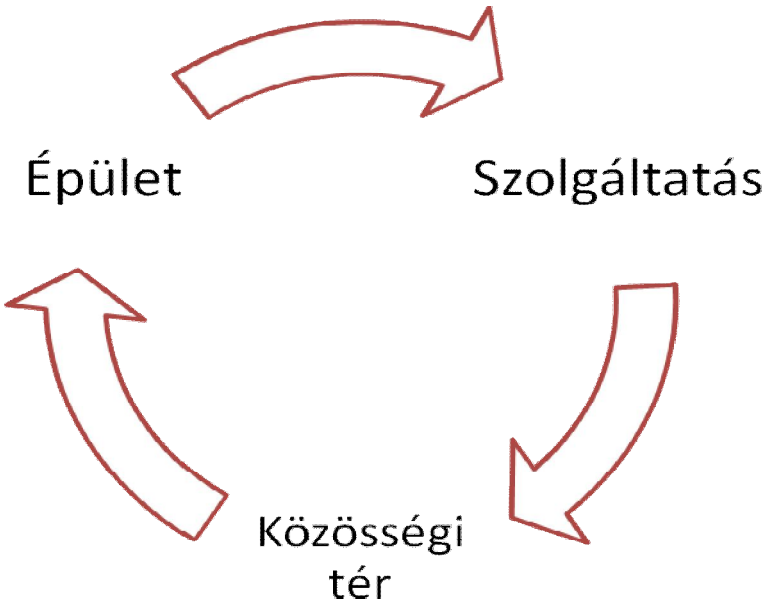

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap: a vidéki területekbe beruházó Európa
Az Európai Unió és a Magyar Köztársaság támogatásával

HROD
Közösségi Társadalomfejlesztési Központ

Budapest, 2008.

A módszertani kézikönyv
az FVM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet megbízásából,
a HROD Közösségi Társadalomfejlesztési Központ műhelyében
készült.

Szerkesztette

Beke Márton és Ditzendy Károly Arisztid

Szerzők

Beke Márton, Beke Pál, D. Frank Mariann, Fabulya Edit,
Herpainé Márkus Ágnes, Ramháb Mária, Wéber László

© HROD Emberi Erőforrás és Szervezetfejlesztési Kft. 2008

A mű szabadon másolható, terjeszthető, bemutatható és előadható, az alábbi feltételekkel

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetni a műhöz kapcsolódó információkat (a szerzők nevét, a mű címét és kiadóját).

Ne add el! — Ez a mű nem használható fel kereskedelmi célokra.

Ne változtasd! — Ezt a mű nem módosítható és nem készíthető belőle átdolgozás, származékos mű.

Az alábbiak figyelembevételével:

Elengedés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől el lehet térni.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- A fentiek nem befolyásolják a szabad felhasználáshoz fűződő, illetve az egyéb jogokat.
- A szerző személyhez fűződő jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a személyiségi jogok vagy az adatvédelmi jogok.

Jelzés — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.

1. kiadás

A pályázati programhoz készült szerkesztői változat

Tartalomjegyzék

Ajánlás **9**

Bevezető **11**

Integrált közösségi és szolgáltató terek – Az IKSZT **13**

1. Miről szól, mire való a Módszertani kézikönyv? **15**

2. Az IKSZT-ről általában **17**

2.1. Az épületről, a térszerkezetről 17

2.2. A működésről, a szolgáltatásokról 19

3. Az IKSZT keretében ellátható feladatok, biztosítható szolgáltatások megtervezése **21**

3.1. A település bemutatása, igény- és szükségletfelmérés 21

3.2. A feladatok, szolgáltatások szempontjából releváns, a kistérségi feladatmegosztásra vonatkozó adatok 22

3.3. A településen elérhető közszolgáltatások 24

3.4. A település társadalmi helyzete 25

3.5. A település lakói által szervezett, illetve a településen zajló közösségi, helyi társadalmat érintő programok, illetve a helyi közösségek fő jellemzői 27

4. Az IKSZT keretében ellátható feladatok, biztosítható szolgáltatások **28**

4.1. Közművelődési, közösségi művelődési programok 29

4.2. Közösségfejlesztés 35

4.3. Könyvtár az IKSZT-ben 40

4.4. Teleház, eMagyarország pont az IKSZT-ben 45

4.5. Fiataloknak szóló programok, szolgáltatások 47

4.6. Helyszín és feltételek biztosítása fogadóórák megtartásához 55

4.7. Mire ad még lehetőséget az IKSZT? 56

5. A feladatok és a szolgáltatások összehangolása **59**

5.1. Integrált működés régi minta szerint (Hódmezővásárhely-Belsőerzsébet) 60

5.2. Közösségi művelődésfejlesztés falufejlesztés részeként (Balatonszabadi) 60

5.3. Településfejlesztés a közösségfejlesztés eljárásaival (Bakonyszentkirály) 61

5.4. Falusi művelődési otthon egyesület működtetésében (Vasvár) 62

5.5. Integrált közösségi intézmény magánkézben (Kondoros) 62

5.6. Komplex falufejlesztés humán célokért (Túristvándi) 63
6. Az IKSZT térszerkezete 64
6.1. Közös tető az együttlét felett 64
6.2. Külön helyiségek a fiataloknak, a nyugdíjasoknak 66
6.3. Konyha 68
6.4. A pelenkázó és szoptató helyiség 69
6.5. Terek, helyiségek, amelyek megjelennek az IKSZT/2008/1 pályázati felhívásban 70
7. Az IKSZT munkatársa 73
8. Partnerség, szakmai együttműködés 76
8.1. A partnerségi rendszer alapjai 77
8.2. Az érintettek számbavétele 79
8.3. Az együttműködési megállapodás 82
9. Fenntartás 83
9.1. Projekt vs. stratégia 83
9.2. Szervezeti fenntarthatóság – rugalmasság, irányíthatóság 84
9.3. A működtetés tartópillérei 86
10. Az IKSZT fejlesztési folyamat háttere 88
11. A pályázatról általában 90
12. Javaslatok az IKSZT/2008/1 pályázat megírásával kapcsolatban 92
12.1. Pályázatíró vagy helyi emberek? 92
12.2. Ha magad uram… 94
12.3. A helyiek bevonása 95
12.4. Mire figyeljünk (még)? 96
13. A teleház, illetve eMagyarország pont ajánlott eszközparkja 99
14. Európai ifjúsági információs charta 102
15. A Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége szakmai–etikai kódexe 104
15.1. Ifjúsági információs és tanácsadó iroda 107
15.2. Ifjúsági információs pont 115
15.3. Ifjúsági Módszertani Központ 121
15.4. Ajánlás 122
16. Az IKSZT-k működése, működtetése, továbbá a szakmai munka fejlesztése szempontjából fontos szervezetek, intézmények 123
16.1. Minisztériumok, hivatalok 123
16.2. Háttérintézmények, hálózatok, programirodák, programok 123

16.3. Szakmai hálózatok, szervezetek 124
16.4. Szakmai és pályázati információs portálok 125
17. Közösségi felmérés 126
17.1. Mi a közösségi felmérés? 126
17.2. Ki csinálhatja? 127
17.3. Miként kezdjük el? 127
17.4. Hogyan csináljuk? 128
18. Hogyan szervezzünk tagokat, hogyan vonjunk be embereket? 131
18.1. Miért van szükség tagokra? 131
18.2. Mit kell átgondolni egy tagtoborzó kampány előtt? 131
18.3. Az első összejövetel 132
18.4. Formális/informális tagsági viszony 132
18.5. Toborzómunka 133
18.6. A tagok megtartása 133
19. Hogyan szervezzünk és vezessünk nyilvános gyűléseket? 135
19.1. Előre gondolkodás 135
19.2. A hely megválasztása 136
19.3. Az időpont megválasztása 136
19.4. Előkészítés és szervezés 136
19.5. Az előkészítés 137
19.6. Az ülés levezetés ellenőrzése 138
19.7. A gyűlés után 139
20. Tervezési kisszótár 140

Ajánlás

A Módszertani kézikönyv, amelyet kezében tart az olvasó, egy hosszú folyamatnak a része, amely fő célul a vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások fejlesztését, ezáltal a vidéki területeken a gazdasági és társadalmi fejlődés elősegítését, a vonzó vidéki élet megteremtését tűzte ki.

Már az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) tervezése és értékelése során, illetve társadalmi egyeztetését követően rendkívüli igény mutatkozott a kistelepülési közszolgáltatások minőségének javítása, és az ahhoz szükséges infrastruktúra-fejlesztés iránt.

A helyi és kormányzati igények találkozása lehetőséget biztosít az IKSZT szolgáltatásainak fejlesztéséhez, hiszen közös felelősségünk a vidéki kistelepülési szolgáltatási struktúra fejlődésének elősegítése, reformja, amely által alapvető követelménnyé válik a hatékonyság, a gyorsaság, pontosság és a közérdekű információkhoz való hozzáférés biztosítása, a helyi szintű döntésekben a partnerség érvényesítése. Az új típusú feladatokhoz, a helyi közösségek számára az alapvető intézményi háttér biztosításához szükség van megfelelően kialakított, integráltan és fenntarthatóan működtetett közösségi és szolgáltató terekre, IKSZT-re.

Ezen célok megvalósításában jelentős állomáshoz érkeztünk. A kormányzat kiemelt figyelmet biztosít az Integrált Közösségi és Szolgáltató Terek kialakítását és működtetését célzó koncepció megvalósításának. A kialakítás költségeit az ÚMVP biztosítja.

Az IKSZT-ben elérhető szolgáltatások működtetése alapvetően az Új Magyarország Fejlesztési Terv operatív programjaiból, illetve az ÚMVP szolgáltatásfejlesztési- és működtetési intézkedéseiből, valamint a társtárcák által az egyes funkciókhoz kötődő hazai forrásokból finanszírozott fejlesztésekből, programokból valósíthatóak meg, a helyi szükségletekre, helyi szereplőkre építve.

Intézkedésünk az egyik legösszetettebb, szinte minden vidéki szereplőt, közösséget és szolgáltatót érintő vidékfejlesztési program. Az ÚMVP Irányító Hatósága az infrastrukturális fejlesztéssel a kapcsolódó tartalmi fejlesztések alapját, a betelepülő szolgáltatások, programok gerincét teremti meg, illetve a működtetési támogatással mintegy kezdő lökést adva, a modell fenntarthatóságát biztosítja.

Mindezek alapján úgy gondolom, hogy jelen Kézikönyv nagyon jól használható és szakmailag megalapozott segítséget tud adni a települések szereplőinek, hogy megvalósítsák a gyakorlatban, helyben az IKSZT-ket. Mindenkinek eredményes munkát, sikeres megvalósítást kívánok!

Dr. Forgács Barnabás

közösségi ügyekért felelős szakállamtitkár
Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium

Bevezető

Megtisztelő számomra, hogy részese lehetek annak a folyamatnak, a közös gondolkodásnak és egy rövid bevezető megfogalmazásával a kiadványnak is, amely hosszú idő óta várt forrásokat, erőforrásokat teremthetnek a helyi közösségek számára. Nem kész megoldásokat, hanem a közös teremtés élményét adva minden résztvevőnek.

A konkrét feladat viszont nem könnyű, bevezető gondolatokat írni egy kiadványról, aminek a műfaja is újszerű. Mert mi az amit, a kezünkben tartunk? Integrált közösségi és szolgáltató terek – Módszertani kézikönyv: Módszertani kézikönyv egy pályázathoz? Szakmai segédlet? Tanulmány egy jövőbeni intézménytípusról? Szakmai kísérletek összegzése és elemzése? A választ az olvasónak, a használónak kell megadnia.

Arra viszont könnyű válaszolni, mi lehet a célja ennek a műfajilag nehezen tipizálható „kiadványnak". És ehhez egy rövid idézet a sorok közül: *„El kell bizonytalanítanunk azokat, akik a helybéli viszonyokat megváltoztathatatlannak ítélik, sugallják"* – fogalmaznak a szerzők. A cél ennek a gondolatnak a folytatása: meg kell erősíteni azok hitét, meg kell találni azokat, akik velünk együtt vallják, azok a települések jövőképesek, melyeknek a helyi közösség által, a helyi örökségre építve, közösen beszélgetésekben kialakított és így magukénak érzett jövőképe van. Akik a tágabban értelmezett kultúra minden elemét és eszközét (a hagyományokat, az alkotást, és az alkotásokat, a beszélgetéseket, a közösségi együttléteket) használva maguk képesek saját és közösségük jövőjét megálmodni, megtervezni, építeni, ezáltal környezetüket, életkörülményeiket befolyásolni. Akiknek kötődésük folytán fontos, hogy településük épüljön, szépüljön, minél több ott lakónak biztosítson helyben információt, szolgáltatásokat, munkalehetőséget, lehetőséget a művelődésre, önmegvalósításra. Ha megtaláljuk Őket, és velük együtt alakítjuk ki ezt a megújuló intézményi formát, már biztosan nyertünk.

Mert mi is ez a régi-új létesítmény? Szellemiségében a klasszikus művelődési ház, faluház, ifjúsági klub, közösségi ház, klubkönyvtár, az újabb intézménytípusok Teleházak, civil közösségi házak, Ifjúsági Információs Pontok, Foglalkoztatási Információs Pontok tartalmaival kibővülve, szolgáltatásaiban, eszközeiben, módszereiben gazdagodva s ezzel kiteljesítve a közművelődés lehetőségeit.

Mindezeknek a helyi igényekhez igazodó megvalósulása valóban hozzájárulhat a vidéki települések életminőségének megtartásához, esélyeik növeléséhez.

Sokan mondják, ne hívjuk a „művelődési házat" IKSZT-nek. Nem is szeretnénk. Vagy kitalál a közös bölcsesség valami új nevet, vagy megtartja a szeretett régit, de az is lehet, hogy akár településenként helyi nevet is ragaszt hozzá. Mert az övé. Helyben teremti meg az alkalmat a közösségi együttlétre, a közös művelődésre, ott nyújt sokszínű információt és szolgáltatást.

Azt is kérdezhetjük ki is a leendő „intézmény"(gyermekkori nevén IKSZT) munkatársa? Azt biztosan tudom, hogy hívhatnánk népművelőnek, vagy kultúraközvetítőnek, animátornak, művelődésszervezőnek, esetleg menedzsernek, tanácsadónak, az újabb fogalmak szerint. De nem ez a lényeg, hanem az, hogy ismerik-e majd a nevét a faluban. Eszébe jut-e gyereknek és felnőttnek, civilnek vagy vállalkozónak, ha kérdése, ötlete van, ha tanulni vagy szórakozni szeretne, hogy talán érdemes hozzá betérnie?! Ez a lényeg.

Jelentős forrásokat tudunk most mozgósítani arra, hogy megújuljanak a kistelepülések közösségi terei, hogy ott is elérhetőek legyenek a mai igényeknek megfelelő szolgáltatások, bennük jól érezze magát a helyben élő, és oda a „vendéggel" is érdemes legyen betérni. Ezáltal tudjuk növelni a helyi társadalom erőforrásait, melyeket semmi más nem pótolhat.

Mi hiszünk ebben a lehetőségben! Önök éljenek vele!

Halmai Gáborné

népművelő, közösségfejlesztő,
az integrált közösségi és szolgáltató terek
programjáért felelős miniszterelnöki megbízott

Integrált közösségi és szolgáltató terek – Az IKSZT

Integrált közösségi és szolgáltató terek – számos néven – évek óta működnek már Magyarországon. Van olyan település, ahol közösségi házként vagy faluházként ismerik ezen helyeket van, ahol a korábbi művelődési ház vagy a könyvtár tölti be a funkciót, több településen a teleház vagy az eMagyarország pont vállalja ezt. Számos megoldást, példát, elnevezést találhatunk. Egy közös mindezekben: az integrált, komplex feladatellátást szolgáló, az emberek találkozását biztosító „közösségi térszerkezet" keretében, egymásra épülve, egymást felerősítve teszik elérhetővé és hozzáférhetővé a lakosságot érintő közszolgáltatások, továbbá az üzleti és civil szféra kezdeményezéseit. Az integrált közösségi és szolgáltató tér tehát nem új kezdeményezés. Évek, évtizedek óta működnek már.

Az integrált közösségi és szolgáltató tér elnevezés nem egy intézményformát, hanem egy szemléletet, egy modellt jelöl. Előbb is írtuk már: a művelődési ház, a könyvtár, a teleház, az eMagyarország pont, de akár egy ifjúsági klub, a helytörténeti gyűjteményt bemutató kisebb múzeum vagy éppen az iskola is jelentheti egy-egy IKSZT alapját. A szemlélet, a modell lényege az, hogy az integrált közösségi és szolgáltató terek egyszerre

- olyan épületek, amelyek térszerkezetükkel, eszközeikkel keretet biztosítanak minden ágazat, szakterület számára, hogy közszolgáltatásait hozzáférhetővé tegye a vidéki településeken és térségekben;
- szolgáltatásszervezési modell, amely hozzájárul az egyes (köz)szolgáltatások fenntarthatóságához, szakmai és finanszírozási szinergiájuk megteremtéséhez, és
- mindemellett közösségi tér is, azaz ereibe befogadja a helyi közösségi indíttatású, illetve közösségi célú kezdeményezéseket, folyamatokat, az ott dolgozó szakember pedig támogatja, bátorítja azokat.

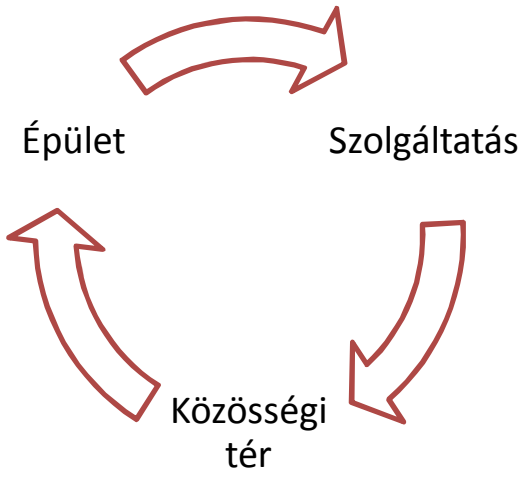

Elismerve az e modellt megvalósító, megközelítőleg 30-40 kezdeményezés eredményeit és felismerve azt, hogy a közszolgáltatásokat kizárólag ágazatközi együttműködések útján lehet hozzáférhetővé tenni a vidéki térségekben továbbá azt belátva, hogy a helyi közösségek megerősítése nélkül nem képzelhető el semmilyen fenntartható társadalmi-gazdasági fejlesztés kormányzati program indult az integrált közösségi és szolgáltató terek modelljének elterjesztése érdekében.

A program lényege, hogy a magyar vidék helyzetét egy olyan, összehangolt beavatkozással javítsa, ami egyszerre jelent fizikai építkezést és új lehetőségeket egy-egy település, térség lakosainak, közösségeinek, szervezeteinek. A program lehetőséget biztosít az integrált közösségi és szolgáltató terek kialakítására, azoknak helyet adó épületek felújítására, bővítésére. Biztosítja továbbá az IKSZT-k működéséhez szükséges forrásokat – első évben jelentős mértékben, azt követően csökkenő intenzitással.

Az IKSZT-k kialakítását célzó kormányzati program távlati célja olyan hálózat létrehozása, amely komplex szemlélettel, magas színvonalon, költséghatékony és fenntartható módon biztosítja a közszolgáltatások legszélesebb körének hozzáférhetőségét a vidéki településeken és tanyás térségekben. A hosszú távú cél tehát az, hogy a fejlesztés eredményeként létrejövő, megújuló közösségi terek végpontjai, hozzáférési pontjai legyenek számos szolgáltatásnak.

Fontos azonban látnunk azt is, hogy az IKSZT nem csak a szolgáltatások közelebb hozatalával jelent új lehetőséget egy-egy település, térség lakosainak. Fizikai létével, jól kialakított térszerkezetével és az ott dolgozó munkatárs szervező, bátorító tevékenységével a beszélgetések, a találkozások, az ötletek, az eddig még csak tervként létező szándékok kibontakozásának lehetőségét is magában rejti. Lehet végre – vagy újra – egy hely a településen, ahová jó lesz bemenni, ahol nyugodt körülmények között tölthetjük el szabadidőnket, találkozhatunk barátainkkal.

1. Miről szól, mire való a Módszertani kézikönyv?

Módszertani kézikönyvünk – az elmúlt évtizedek közművelődési innovációinak, továbbá a bevezetőben is említett, jelenleg működő 30-40 kezdeményezés tapasztalatinak felhasználásával – javaslatokat fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogy egy-egy település aktív közössége miképpen tudja úgy kialakítani integrált közösségi és szolgáltató terének feladatit, szolgáltatásait és térszerkezetét, hogy az a helyi igényekre, szükségletekre reagálva, fenntartható módon szolgálja egy-egy település lakosságát.

Kézikönyvünk egyrészt az integrált közösségi és szolgáltató terek modelljének elterjesztését, azok épületeinek felújítását, bővítését, korszerűsítését és az IKSZT-k működést biztosító kormányzati program első elemeként megjelentetett IKSZT/2008/1 jelű pályázat logikáját követi. Szólunk az IKSZT keretében ellátandó feladatok és biztosítandó szolgáltatások tervezését megalapozó igény- és szükségletfelmérésről, részletesen írunk egy-egy, az IKSZT/2008/1 pályázatban is meghatározott szolgáltatásról, de ismertetünk további lehetőségeket is. Ajánlásokat fogalmazunk meg továbbá az IKSZT-k kapcsán kialakítandó és működtetendő partnerségi rendszerre vonatkozóan és ismertetünk több, a működtetés költségvetési, finanszírozási kérdéseivel összefüggő szempontot.

Módszertani kézikönyvünk apropója az előbbiekben említett kormányzati program. Haszonnal forgatható tehát az IKSZT/2008/1 jelű pályázat kapcsán benyújtandó megvalósíthatósági tervek elkészítése során is. Kézikönyvünk összeállítás során azonban a pályázat adta kereteknél szélesebb spektrum bemutatására törekedtünk, így az egyes fejezetek olyan feladatokról, szolgáltatásokról, helyiségekről, eszközöktől is szót ejtenek, amelyek megvalósítására, kialakítására, beszerzésére egyéb támogatási programok biztosítanak (csak) lehetőséget. A szélesebb spektrummal az IKSZT-kben rejlő számtalan lehetőség bemutatása volt a célunk: az integrált közösségi és szolgáltató terek kialakítása ugyanis nem egy egyszeri beruházás – bár kétségtelen, hogy az a kormányzati program leginkább kézzelfogható eleme – hanem egy hosszú távú szolgáltatás- és közösségfejlesztési program, amely egy-egy település társadalmi-gazdasági fejlesztésének alapját, kiindulópontját is jelentheti.

Kézikönyvünket tehát egyrészt azoknak ajánljuk, akik érdeklődnek az integrált közösségi és szolgáltató terek modellje iránt. Érdeklődnek, mert szeretnék, ha településük művelődési intézménye még jobban, gazdagabb kínálattal, a helyi igényekhez jobban igazodva működne.

Ajánljuk továbbá azoknak is, akik tervezik, hogy pályázatot nyújtanak be az IKSZT/2008/1 felhívásra[1]. (A pályázathoz kapcsolódó konkrét javaslatok az egyes témaköröket taglaló fejezetekben, általános tanácsaink kézikönyvünk mellékletének első fejezeteiben olvashatók.)

Kézikönyvünk olvasható fejezetenként, fel-felütve, de olvasható egyben is. A fejezetenként való elolvasás bizonyára elégséges abban az esetben, ha már régóta működik településünkön olyan közösségi tér, amely életünk szerves része, amelyet számosan látogatnak. A településünk mindennapjaiban kevésbé jelen lévő, a lehetőségekhez mérten nem eléggé kihasznált vagy éppen teljes mértékben új közösségi és szolgáltató tér kialakítása esetében azonban javasoljuk kézikönyvünk minden fejezetének elolvasását.

[1] Az ÚMVP hatálya alá tartozó települések körét az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 17 sz. melléklete tartalmazza, amely az alábbi oldalon tekinthető meg: http://www.fvm.hu/doc/upload/200804/umvp_mellekletek_20080402.pdf (489-507.oldal.

2. Az IKSZT-ről általában

2.1. Az épületről, a térszerkezetről

Az IKSZT lelke az előtér. Az előtérben lehetőleg működjön egy kávézó, teázó – akár vállalkozói alapon, akár általunk működtetve, önköltségi árakkal. Az a legideálisabb, ha itt található a könyvtári vagy az információs egység (az ifjúsági információs iroda, az eMagyarország pont) és az internetbe bekötött számítógépek. Az előtérben szabadon szervezhetők olyan beszélgetések is, amelyekbe való bekapcsolódás kifejezetten kívánatos. Az előtérnek legyen része egy olyan információs pult (asztal, szekrény, polcrendszer vagy bármi más) ahol a legnépszerűbb, avagy a legfontosabb nyomtatott információs anyagok egyszerűen elérhetők és bárki által kézbe vehetők; elsősorban a helyi önkormányzat hirdetményeire, rendeleteire, azok előzetes anyagaira, a megyei, a regionális és/vagy országos pályázati kiírásokra gondolunk. Az előtér az IKSZT keretében alkalmazott szakember munkahelye is. Nincs értelme őt egy irodába eldugni akkor, ha munkája éppen a helyi emberekért létjogosult. A munkahelyét/íróasztalát övező pultrendszerben kényelmesen elfér iratanyaga és az általa használt számítógép; állandó jelenléte azt sugallja, hogy ő maga személyesen bárki rendelkezésére áll.

A ’80-as évek elején történtek már kezdeményezések a művelődési otthonok „nyitott ház”-as kísérletei időszakában arra, hogy a népművelőt irodájából kiemelve az intézmény intenzív, különféle tevékenység-lehetőségekkel bővített előtereibe helyezzék. A kísérleti időszak finanszírozásának multával ez sok esetben az ügyeletesként beosztott népművelőre egyszerűsödött, nem egy esetben portási üvegkalickába zárva őt. Esetünkben természetesen nem erről az elszeparált állapotról, hanem éppen arról van szó, hogy a betérőkkel szóba elegyedve, az ott kialakuló fecsegések, beszélgetések részeseként végezze munkáját, azonnal válaszolva a felvetődött kérdésekre, avagy később az így és ekkor érzékelt kívánalmakra alapozott szakmai folyamatokat indítson, mintegy reagálva a hallottakra. Az IKSZT előterében (mondhatnánk: erőterében) való foglalkoztatottsága tehát természetes kell, hogy legyen.

Az IKSZT-ben jó ha van néhány olyan kisebb helyiség (klubszoba), amelyekben másoktól, a más iránt érdeklődőktől való elkülönített tevékenység megszervezhető. Nem kell, hogy részletezzük a különféle baráti társaságok, klubok, szakmai összejövetelek, szakkörök, próbák,

képzések, tanulókörök stb. érdekében létrehozott, 30-40 m²-es helyiségek szükségességét; az viszont egyértelmű kell legyen, hogy ezek nélkül az IKSZT működtetése nehezen szervezhető meg. Darabszámuk nem meghatározó, de jó, ha a párhuzamos foglalkoztatottságot biztosítandó legalább kettő van belőlük.

Szerencsés, ha az IKSZT rendelkezik olyan nagyteremmel, amelyben a kulturális hiánypótlás alkalmai megteremthetők, és amelyekben a helyi közélet nagyobb létszámot kívánó rendezvényei is megszervezhetők. A nagyterem (a szükséges infrastruktúrával, a színpaddal, az öltözőkkel) a helyi amatőrök próba- és előadótere, az ismeretterjesztő előadások, és a településen igényelt egyéb tevékenységek (bálok, óvodai, iskolai ünnepségek, választási és egyéb politikai gyűlések, véradás, tüdőszűrés stb. alkalmainak) természetes színtere. Alapterülete a kisebb létszámú megbeszélésekre mobil falakkal, paravánokkal szűkíthető lehet, avagy a népművelő szakma „nyitott házas" kísérleteiben már évtizede kipróbált, és a nyugat-európai gyakorlatban el is terjedt mozgó műhelyszekrényekkel többcélúvá is tehető.

Különleges kívánalmat teljesíthet az új intézmény akkor, amikor a helyi hagyományok szerinti termékek és áruféleségek megvásárolására ad lehetőséget, vagy ha turisztikai információs pontot működtet. Az utóbbi esetben nemcsak a látnivalókat ajánlhatja a betérőknek, hanem szállásajánlatokat is adhat, különösen, ha ezeket éppen az IKSZT szervezi fejlesztőmunkája részeként. A korábban említett információs pult e célokat is szolgálhatja. Egyáltalán: minél több, egymást nem zavaró funkciót társítunk egy-egy térrészbe, annál gazdaságosabban működtethető, és a bármiféle résztvevők, igénybevevők számára annál kellemesebb a kialakuló IKSZT.

Nem felejthető: ha mozgás, ha élet van benne, ha abban a legkülönfélébb igények kielégítésére jelennek meg a helybéliek vagy a távolról érkezők, annál érdekesebb és izgalmasabb, annál inkább látogatják azt –és ha látogatják, akkor már szóba is elegyednek, beszélgetnek, vitatkoznak is egymással; ez pedig feladatot, munkát eredményez a helyben alkalmazott szakember számára. Munkát, ami az ott élő emberek számára fontos.

2.2. A működésről, a szolgáltatásokról

Az IKSZT intenzívként említett előtere („erőtere") a spontán alkalmak, a beszélgetések, a találkozások természetes helyszíne. Az előtérben működhet a már említett kávézó-teázó, ami semmi esetre sem lehet italmérés; a kocsma-funkció a településen másutt van. Említettük, hogy itt van az IKSZT keretei között dolgozó szakember munkahelye is, itt olvashatók a könyvtár napi- és hetilapjai, folyóiratai. Az itt található televíziót nem kell üzemeltetni, de a település lakói számára érdekes közvetítések közös megtekintése alkalmanként persze lehetséges (választási, olimpiai közvetítésekre gondolunk, ritka és mindenki számára érdekes műsorokra tehát).

A helyiségek használatát az azokat igénybevevő helybéliekkel közösen alakítsuk ki. Alapelvként ajánljuk, hogy (elegendő helyiség esetén) a fiatalok és a nyugdíjasok számára külön szobák, termek legyenek. Ha lehetséges, alakítsanak ki konyhát is az egyszerű, kis létszámú főzés, melegítés alkalmi megoldására. Nem kell tartani az épület helyiségeinek párhuzamos használatától; az áthallás nem nagy baj akkor, ha mindenhol a beszéd hallatszik; de persze a zenekari vagy a kóruspróbát olyan időpontra kell tenni, amikor az a legkevesebbeket zavar. Lehet olyan alkalom, amikor az egész IKSZT egy programot szolgál; ezek jobbára egy-egy korosztály érdeklődését elégítik ki (a fiatalok, az iskola, a felnőttek bálja stb.) de törekedni kell arra, hogy ezek ritka alkalmak legyenek. El kell kerülni, hogy egy réteg vagy egy érdeklődési csoport kisajátítsa az IKSZT egészét, és ez akkor is igaz, ha különleges alkalmakkor (esetleg Karácsony este) például az egyedülállók, a magányosak számára rendeznek ünnepséget.

Az IKSZT saját innovációjából szervezett művelődési/szabadidős ajánlatai igazodjanak az abban résztvevők idejéhez. Sőt! Az időpontokat maguk a résztvevők beszéljék meg egymás között – a bármiféle művészeti amatőrködésben együtt cselekvőkre, a közös mániákusságban érdekeltekre gondolunk, de a tanulókörökre, a kalendárium szerkesztőségére, az ifjúsági önkormányzat megbeszéléseire is igaz lehet állításunk. A közösségfejlesztési folyamatok indítása és az azt követő alkalmak is elsősorban az érdeklődők szabadidejéhez kell, hogy alkalmazkodjék: felesleges és eredménytelene lenne akkor szervezni ezeket, amikor az érintettek egy része még dolgozik.

Általában az várható el egy IKSZT működésétől, hogy a település korosztályai számára korosztályonként legalább két, foglalkozási csoportjai számára legalább egy-egy szervezett

struktúrát (programsorozatot, klubot, szakkört, stb.) tervezzen, működtessen. A helyben kívánt műfajokban legalább négy-öt működő művészeti csoport kialakulását, megerősödését segítse elő. A tanulást, a továbbtanulást, az ismeretszerzést legalább három, folyamatosságot jelentő szerveződés szolgálja.

Az IKSZT a működtető által jóváhagyott költségvetéssel rendelkezik, aminek bevételi oldala is van. Általában az ajánlható, hogy az IKSZT egyéni vagy közösségi (szervezett klubjai, működő művészeti csoportjai, szakkörei, tanulókörei stb.) igénybevétele ingyenes, de rendezvényei bevételkötelesek legyenek. Térítési díjat szedhetünk különleges kívánalmak esetén (pl. az épület családi ünnepre való bérbeadáskor), és nem várható el, hogy csoportjai minden igényét ingyen kielégítse; így például a kórus egyen-öltözékét vélhetően a tagoknak kell finanszírozniuk.

Lehetetlen mindenütt a nagyváros kulturális ellátását megteremteni, nemcsak azért, mert a helyi infrastruktúra arra jellemzően alkalmatlan, hanem azért is, mert többnyire nincs pénz megfizetni a közreműködőket – vagy forrásainkat érdemesebb másra fordítani. Bizonyos alkalmakra (színházba, koncertre stb.) az IKSZT szervezésében lehessen elutazni. Nem tagadható azonban, hogy kisebb, olcsóbb programokat helyben is meg lehet szervezni. Alaposan meg kell fontolni, a helybéliek képviselőivel meg kell beszélni ezeket: nincs kínosabb annál, ha üres teremmel csak ráfizetünk rendezvényünkre.

Ajánlható, hogy az IKSZT működésének első néhány hónapja-éve után gondolkodjunk el annak társadalmiasított működtetéséről. Bevezető technikája az lehet e folyamatnak, hogy a különféle tevékenységeket képviselő helybélieket maga köré gyűjti az IKSZT keretében dolgozó szakember és együtt képzelik, tervezik el a következő hónapot, évadot – beleértve nemcsak a ráfordított költségeket, hanem a teremhasználatot és minden egyéb részletkérdést is. Megtervezhető ilyenkor az is, hogy mikor, melyik aktivitás önkéntesei biztosítanak ügyeletet az IKSZT-ben, mit vállalnak fel magukért, illetve másokért. Nem felejthető ugyanis, hogy az IKSZT szerény alkalmazotti gárdával működik majd (a legtöbb település esetében egy-egy fővel) és a résztvevők feladatvállalása a működtetés mindennapjaihoz elengedhetetlen.

3. Az IKSZT keretében ellátható feladatok, biztosítható szolgáltatások megtervezése

Integrált közösségi és szolgáltató terünk akkor tudja betölteni funkcióját, ha működését a szükségletek határozzák meg.

Az egyes vidékek, térségek, települések, de még településrészek is egyedi arculattal, sajátos, csak rájuk jellemző adottságokkal, problémákkal, lehetőségekkel rendelkeznek. Nem mondható meg kívülről és nem található ki sehol másutt és senki által, csak helyben és az ott élőkkel közösen, hogy mire van szükségük az ott élőknek, mire lehet építeni egy fejlesztésnél és mi az, ami nagyon hiányzik. A közösségi alapú tervezési nézőpont azonban nem jelenti azt, hogy ne lehetne felsorolni olyan szempontokat, ami mentén végiggondolható a település, a helyi társadalom helyzete. Sőt! Kellenek is ezek a szempontok. A jelen fejezet ehhez ad támpontot.

Kézikönyvünk e fejezete az IKSZT/2008/1 pályázathoz is kapcsolódik. A pályázatok értékelési folyamatának ugyanis fontos eleme, hogy az IKSZT keretében ellátandó feladatok, szolgáltatások a településen lakók valódi igényei épüljenek. Szempont továbbá, hogy a helyzetelemzésben foglalt adatok egységesek legyenek és jól, plasztikusan bemutassák be a település élethelyzetét. Az alábbiak tehát haszonnal olvashatók a pályázatok összeállítása kapcsán is – a könnyebb alkalmazhatóság érdekében az alábbi fejezetek a pályázati felhívás logikáját követik.

3.1. A település bemutatása, igény- és szükségletfelmérés

A helyi vidékfejlesztési stratégiák kidolgozásakor áttekintésre került térségünk gazdasági potenciálja és a foglalkoztatási helyzete. Fontos információk ezek és a helyi stratégiák helyzetelemzéseinek alapvető megállapításai, a környezeti adottságok, a gazdasági ágazatok helyzete, a gazdasági aktivitás szintje olyan adatok, amelyeket integrált közösségi és szolgáltató terünk tervezése, újragondolása során is alapvető információkként használhatunk. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy legyünk figyelemmel azokra az összefüggésekre, helyi specifikumokra, amelyek településünk esetében komoly eltéréseket is jelenthet a térség egészétől. Az

adott település integrált közösségi és szolgáltató terének arculatát, fő elemeit, legfontosabbnak ítélt szolgáltatásait ugyanis alapvetően megváltoztathatják ezek.

Sok minden leírható a különbségből a statisztika, a szakszerű fogalmazás nyelvén, de a valóságról akkor tudunk érdemi képet festeni, ha leírjuk mellé, hogy milyen kapcsolatok élnek a település lakói, egyes csoportjai között. Vannak-e közös ügyeik, élményeik? Járnak-e rendszeresen össze az idősek? Hordják-e egymás gyerekeit iskolába a családok? Van-e a falunka olyan része, amerre csak az jár, akinek nincs más választása? Élnek-e ott magányos emberek, ellehetetlenült családok? A tényszerű, és életszerű leírásokkal kiegészített helyzetelemzések akkor igazán teljesek, ha értékelést is tartalmaznak. Különösen, ha ezt az ott élők közösen fogalmazták meg. Hogyan is írható le a település, annak közössége, és mi az, amit másként szeretnének, mit kellene, lehetne változtatni, és ők mit tennének ezért. A közös gondolkodás eredménye már nem is csak a település és társadalmának ismertetése, hanem a helyi együttes cselekvésnek irányt adó stratégia is egyben.

3.2. A feladatok, szolgáltatások szempontjából releváns, a kistérségi feladatmegosztásra vonatkozó adatok

A helyi vidékfejlesztési stratégia készítésekor feltárt sajátosságok, összegzett adatok több szempontból is hasznosak. Az akkor elvégzett munkára lehet építeni, nem szükséges mindent elölről kezdeni. A helyi vidékfejlesztési stratégia következő moduljai érdemelnek elsősorban figyelmet:

- 5. Épített örökség megőrzése, falufejlesztés;
- 10. Önkormányzati szolgáltatások és közösségi közlekedés fejlesztése;
- 11. Szabadidős szolgáltatások (sport, rekreáció, szórakozás) térségi fejlesztése;
- 12. Helyi identitás- és kapacitásfejlesztés, képzés;
- 13. Általános vállalkozás-ösztönzés, helyi vállalkozások hálózatosodásának támogatása.

Továbbá:

- 6. Természet- és tájmegőrzés;
- 7. Helyi termékek előállítása és promóciója;

- 8. Hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatása;
- 9. Határon átnyúló és közösségek közötti gazdasági, társadalmi és kulturális kapcsolatok fejlesztése;
- 14. Egyéb (kérjük, nevesítse).

Rendkívül fontos, hogy az ott élők érdemben megvitassák a helyzetüket és közös javaslatokkal álljanak elő. A vágyak azonban néha az egekig érnek és a valóság korlátai letörhetik a lelkesedést is. Érdemes ekkor mérlegelni azt a lehetőséget, hogy bizonyos vágyakat, igényeket két, esetleg több település szintjén összehangoljuk – ekkor településünk saját közösségi tere is vonzó lehet szélesebb körben. Felmerülhet ugyanis, hogy két szomszédos település fiataljai már régóta szeretnének nagyobb rendezvényeket, és ehhez eszközök, hangfalak, stb. szükségesek, de mindkét településen igény van kisgyerekes programokra és a legapróbbak és szüleik számára is vonzó gyermekfelügyeleti lehetőség biztosítására. A tizenévesek és az éppen totyogók nehezen összeereszthető két korosztály. Miért ne lehetne falugondnoki busszal segíteni a kisgyerekes mamákat, hogy az egyik faluból a másikba járjanak ilyen lehetőségekért? A fiatalok is általában mozdíthatóak, főleg nyáron, hiszen 2-3 kilométert kerékpárral könnyen legyűrnek – ha van miért.

A két, egymással szomszédos település integrált közösségi és szolgáltató tere közötti feladatmegosztáshoz vezető bölcs belátás és átgondolt és az érintettek jóváhagyását is elnyerő tervezés csak akkor valósulhat meg, ha

- tudjuk, milyen ügyekben érintett emberek mennyien vannak, mi érdekli őket;
- kisebb térségek szintjén megismerjük egymás elképzeléseit, hogy kiderítsük: vannak-e egymással párhuzamos igények, és „munkamegosztással” nem lehet-e többet kielégíteni?

Az IKSZT-ben biztosítandó szolgáltatások (újra)tervezése során érdemes végiggondolni, hogy nincs-e valami olyan egyéb adottsága a településnek, ami miatt egyes csoportok tagjai gyakrabban járnak valamerre. Ha térségünk gazdálkodói az IKSZT épületének szomszédságában egyébként is megfordulnak néha – mert ott van a legnagyobb munkagépekkel ellátott gazdálkodó portája, akivel sokan együttműködnek – akkor érdemes pl. a falugazdász ügyfélfogadását ezen a településen sűríteni. Ha a térség egyetlen gyógyszertára a szomszéd faluban van, ahova a kismamák is gyakran kényszerülnek, az ottani IKSZT-ben igencsak elkelhet a

gyerekfelügyelet, délelőttönként, amikor mások egyébként is dolgoznak, ügyeiket intézik, iskolába járnak.

3.3. A településen elérhető közszolgáltatások

A vidéki települések, területek életminőségének fejlesztése szempontjából több közszolgáltatás hozzáférhetőségének biztosítása is szükséges. Az IKSZT címpályázat is említ ezek közül néhányat. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy ennél tágabban értelmezzük a közszolgáltatásokat – akkor is, ha tervezzük a pályázat beadását és abban az is, ha „csak" működő közösségi terünk feladatait gondoljuk újra. Vannak-e olyan szolgáltatások, amelyek a szomszéd településeken elérhetőek, esetleg térségi intézmények munkatársai dolgoznak bennük, és eddig a helyiségek hiánya akadályozta, hogy nálunk is „megjelenjenek"? A szolgáltatások e köre lehet tanácsadás jellegű (pl. családsegítő, vagy munkaügyi információs szolgáltatások), de lehetnek képzések (számítógépes képzések, vállalkozóknak szóló felkészítések bizonyos új adminisztrációs kötelezettségekre), vagy akár személyes szolgáltatások, a fodrásztól a gyerekfelügyelőkig szinte bármi. Az IKSZT keretet adhat ahhoz, hogy az adott szolgáltatás szórólapja, ügyeletet tartó szakembere, telefonszáma elérhető legyen és pl. egyeztetés után vagy a hét mindig ugyanazon napján bizton rendelkezésünkre álljon majd településünkön.

Javasoljuk tehát a település lakói által, illetve a településen elérhető, hozzáférhető közszolgáltatások széles körének végiggondolását, különös tekintettel a napközbeni ellátás biztosítására és közösségi terekben biztosított szolgáltatásokra, valamint azokra az információs, tájékoztató jellegű tevékenységekre – falugazdász, fejlesztéssel foglalkozó tanácsadó, stb. – amelyeket a település népességének aktív korú csoportjai vehetnek inkább igénybe. A településen elérhető és hiányzó szolgáltatások áttekintése ezzel a megközelítéssel azt teszi lehetővé, hogy minél több szolgáltatás helyben elérhetőé váljon, mindezt olyan módon, hogy ne kelljen teljesen új, önálló intézményeket létrehozni, több különböző épületben. Az IKSZT így az adott térség közszolgáltatási rendszerébe is beágyazódik, kevésbé lesz sérülékeny, biztosabban tud fennmaradni.

3.4. A település társadalmi helyzete

Az integrált közösségi és szolgáltató terek modellje azt célozza, hogy az érintett települések társadalma is részese, kezdeményezője és egyben haszonélvezője a szolgáltatásoknak. Az IKSZT a falvak nem csak épületekben és a gazdaságban megmutatkozó újjáépülésének lehet katalizátora, de a helyi társadalmak feléledésének is. Közös terv, közös elképzelés, közös cselekvés esetén lehet közösség is – illetve csak ekkor lehet. A közösség pedig épülhet, ha van tető a feje felett. Megerősödhet, ha a világ, bizonyos szolgáltatások helybe jönnek, és ezek nem terhelik meg túlságosan a település életét, közös vagyonát. Az IKSZT akkor szervül egy helyi közösség életébe, ha szolgáltatásait, tereit, lehetőségeit a helyi közösség találja ki és az adott közösségre méretezett.

A település társadalmi helyzete kapcsán feltétlenül gondoljuk végig, mennyien vannak az egyes életkori csoportok. Hány kisgyerek (3 év, illetve 5 év alatti), hány iskoláskorú (a 10, 14 és 18 év alattiakra érdemes bontani), hány fiatal (29 év alatti), hány aktív korú (65 év alatti) és hány idős (70 év feletti), és nagyon idős (80 év feletti) él a településen? „Látja-e" őket a helyi közösség? Az is lényeges, hogyan változott az évek során számuk, arányuk a helyi társadalomban. A gyerekek száma nő vagy éppen csökken? A fiatalok inkább elkötöznek vagy családostul visszatelepülnek? Az idősek száma nő? Azért, mert elmennek a fiatalok? Vajon a fiatalok, családosok tudnak-e munkát találni a környéken? Hányan vannak, akiknek nem sikerül? A statisztikai adatok – és persze a személyes történetek, információk, amelyek ezeket kiegészítik – sok fontos folyamatról adnak képet, segítségükkel megrajzolhatóak azok a keretek, amelyek között a helyi ötletek megvalósítása a helyben szükséges közszolgáltatásokkal megerősíthetők. A közszolgáltatások jelentős része a helyi társadalom feléledését, megmoccanását szolgálhatja – könyvtár és információs, közművelődési szolgáltatások, stb. – más része az élhető-értékelhető életformák iránti elköteleződéseket, újragondolásokat segítheti és élettel töltheti meg nem csak az épületet, hanem a települést is, mint az ifjúsági programok, illetve a helyi gazdaság, vállalkozások megerősítését szolgálhatja – falugazdász, kistérségi koordinátor, fejlesztési tanácsadó.

Az egyes életkori csoportok elemzésén túl érdemes vizsgálni a különböző élethelyzetben lévő, illetve valamilyen szempontból speciálisnak mondható társadalmi csoportokat. Fordítsunk kiemelt figyelmet a kisgyermekes családokra, a tanuló, munkanélküli, illetve ingázó fiatalokra, az aktív korú nem foglalkoztatottakra, az egyedül élő idősekre, valamint a fogyaté-

kosokra és a romákra. Mindegyik csoport különleges szükségletekkel rendelkezik, speciális szolgáltatásokat igényelhet, illetve valamilyen okból kirekesztődhetnek a település helyi társadalmából. Mindezeket szükséges egymással összevetve értelmezni és átgondolni, a létező szolgáltatások, programok feltárásával együtt, mert az integrált közösségi és szolgáltató tér az épületen túl csupán ekkor tud szolgáltatásszervezési modellként és egyfajta helyi társadalmat újraépítő, megmozdító hatású beavatkozásként is jelentkezni.

A kisgyermekes családok esetében gondoljuk át, hogy tudnak-e helyben dolgozni, mennyire élnek családtagok a településen, akik vigyázni tudnak a gyerekekre, ha ez nem jellemző, vannak-e szolgáltatások a gyerekek felügyeletére, akár értelmes nyári szünetük eltöltésére, és a felnőttek számára mi az, ami vonzó a településben, ami itt tarthatja őket. A fiatalok esetében fontos, hogy adottak-e az önmaguk kipróbálásának, elképzeléseik megvalósítására nyíló alkalmak, lehetőségek, keretek is, nem csupán a gyakran emlegetett szórakozási, a korosztály tagjaival való együttlét feltételei. Kiemelten fontos a munkalehetőségek, az ingázás kérdése, mind a dolgozó emberek, a családtagok megtartása szempontjából, de legalább ennyire kérdéses a jelenleg munkát, vagy legális munkát nem találó emberek számára. Mire lenne szükségük? Hogyan lehet hozzájárulni a minél jobb feltételek megteremtéséhez? Milyen információk, milyen segítségek, milyen szolgáltatások szükségesek? Mi jelent egyszerűen csak olyan feladatot, ami a létező ügyek összehangolásával megoldható? A válaszok mind-mind a helyzetelemzésből kell, hogy táplálkozzanak.

Különösen fontosnak tartjuk a „sérülékeny társadalmi csoportok” helyzetének áttekintését. Nehéz, de elengedhetetlenül szükséges a szubjektív vélemények kordában tartása, és minél több ponton lehetőségeket, új megközelítéseket, kitörési pontokat feltárni. A szegénységben élők, a romák, a sokgyermekes családok gyakran váltanak ki ellenszenvet a környezetükből, miközben legalább ilyen mélységű indulatokat kavar a falvak vészesen gyors idősödése, aggodalmat kelt a fiatalok távozása. Fontos megvizsgálni, hogy mit lehet tenni azért, hogy a helyben élő gyerekes családok képesek legyenek helyzetükön javítani, ezáltal a település jövőjének jobbításában is részt vállalni. Nehéz kérdések, de sok biztató kísérlet történik országszerte. Figyelmet érdemelnek a lakóházakat, telkeket kínáló kezdeményezések, a Befogadó Falu program, stb. Fontos azonban tudnunk, hogy ezek az ötletek csak ott hoztak eredményeket, ahol a helyi közösség elfogadta ezeket a fejleményeket és segítő szolgáltatások indultak – az újonnan jötteket és a régóta helyben élőket egyaránt kiszolgáló módon. Az ilyen szolgáltatások pontos tartalmának kitalálása, a kívülről jövőket – akik adott település jövőjének zálogai is lehetnek – fogadó, befogadó, programok az IKSZT keretében formálhatóak élővé.

Összegezve: javasoljuk a település gazdasági-foglalkoztatási helyzetének végiggondolását, különösen alapozva a helyi vidékfejlesztési stratégiák készítésekor már értékelt gazdasági helyzetre, a vállalkozásokra, jövedelmi viszonyokra, munkaerőpiaci aktivitásra, munkanélküliségi adatokra. A település társadalmi helyzetének áttekintésénél fontosak a demográfiai, iskoláztatási adatok, sérülékeny társadalmi csoportokra, önszerveződő helyi közösségekre és a civil szervezetekre vonatkozó elemek, a statisztikai adatokon túlmutató értékelő, elemző megállapítások is.

3.5. A település lakói által szervezett, illetve a településen zajló közösségi, helyi társadalmat érintő programok, illetve a helyi közösségek fő jellemzői

Valamennyi eddigi javaslatunk, ajánlásunk azt „üzente", hogy az integrált szolgáltató közösségi tér nem lehet egyszerűen csak egy szépen felújított épület, nem lehet csupán az eddigi hivatali, közintézményi elhelyezési feltételek javítását szolgáló önkormányzati presztízsberuházás. Ha csak ez történik, nem léptünk tovább. Nem gazdagodik értékeit, tartalmát, programjait tekintve. „Üres marad" azért is, mert az IKSZT nem csak tér, hanem szolgáltatási modell és helyi közösségi aktivizáló lehetőség is egyben. Alapvető jelentőségű tehát, hogy kiemelt figyelmet fordítsanak az IKSZT megújítói, fejlesztői, tervezői a helyi társadalom közösségeinek, a helyi társdalom aktivitásainak, programjainak, önszerveződéseinek feltárására.

Rögtön adódik a regisztrált civil szervezetek, formalizált helyi aktivitások összegzése. A bejegyzett egyesületek, alapítványok, klubok igen fontosak, és akár legfőbb motorjai, tényleges működtetői is lehetnek nem csak a helyi szolgáltatásoknak, programoknak, de akár magának az IKSZT-nek is. A bíróságon nyilvántartásba vett, illetve a helyi intézményekben működő csoportok számbavétele szükséges, de nem elégséges.

Fontosnak tartjuk, hogy vannak-e olyan érdekcsoportok, lelkes önkéntesek, akik nem hoztak létre szervezetet, de meghatározók a település életében. Lehetnek ezek pl. azok a körök, akikre mindig lehet számítani, ha rendezvényt kell szervezni, a szülők közül azok, akik gyakran kísérik a gyerekeket iskolai programokra, vagy vállalják a kerítés festését. Lehetnek e körök tagjai pl. azok a nyugdíjasok is, akikről mindenki tudja, hogy néha beengedik a kertjükbe a szomszéd gyerekeket cseresznyét szedni, vagy az a kocsmáros akár, aki minden tanévzárón meghívja az összes gyereket egy ingyen fagyira.

4. Az IKSZT keretében ellátható feladatok, biztosítható szolgáltatások

Az integrált közösségi és szolgáltató terek a feladatok és szolgáltatások végtelen tárházát láthatják el, illetve biztosíthatják. Az alábbi fejezetben ezekből adunk ízelítőt. Szólunk egyrészt a már többször hivatkozott IKSZT/2008/1 pályázati felhívásban olvasható feladatok, szolgáltatások legtöbbjéről, említünk azonban több, a pályázat keretin túlmutató feladatot, szolgáltatást is annak érdekében, hogy rávilágítsunk az integrált közösségi és szolgáltató terekben rejlő lehetőségekre.

A pályázati felhívás azt kéri tőlünk, hogy az alábbi szempontok szerint gondoljuk végig, illetve mutassuk be a feladatokat és a szolgáltatásokat:

- az elérendő célcsoport (pl.: gyerekek, fiatalok, közoktatási rendszerből lemorzsolódók, gyerekes szülők, álláskeresők, idősek, nyugdíjasok, stb.);
- a feladatok, szolgáltatások ütemezése, gyakorisága (pl.: folyamatos, heti, havi, stb.);
- igénybevételük módja (pl.: térítésmentes vagy térítés ellenében, bejelentkezés alapján vagy anélkül vehető igénybe, stb.);
- biztosításuk helye, azaz mely helyiségben, helyiségekben lesznek elérhetőek (azaz milyen helyiségben, milyen eszközökkel látható el az adott feladat);
- indokoltságuk a település helyzete és az igény- és szükségletfelmérés alapján (azaz jellegzetesen milyen társadalmi-gazdasági- és élethelyzetekre adhat választ az adott feladat, szolgáltatás);
- a feladat ellátásához, a szolgáltatások biztosításához rendelhető, számszerűsíthető kimenetek (pl.: 20%-kal több közművelődési program, 10%-kal több könyvtárlátogató, 15%-kal több az eMagyarország Pont, illetve teleház szolgáltatást igénybe vevő ügyfél, stb.)
- a feladatok ellátásának, szolgáltatások működtetésének bemutatása (azaz általánosságban arról, hogy milyen szempontokat kell figyelembe venni még a feladat, szolgáltatás megtervezése kapcsán).

Módszertani kézikönyvünk keretei között a fenti szempontokra nem adható pontos, az egyes feladatokra, szolgáltatásokra specifikált válasz. Nem is célunk ez, hiszen kézikönyvünkben az integrált közösségi és szolgáltató terekben rejlő lehetőségeknek a pályázati kiírásban meghatározottaknál tágabb spektrumát, illetve más jellegű szempontjait is meg kívánjuk jeleníteni. Megjegyezzük azonban, hogy az előző fejezetben ismertetett helyzetelemzés, illetve igény- és szükségletfelmérés azért is lényeges, mert megadhatja azokat a speciális, egy-egy településre vonatkozó adatokat, szempontok, amelyek alapján a pályázat keretében a fenti szempontok szerint is specializálhatjuk a tervezett feladatainkat, szolgáltatásainkat.

4.1. Közművelődési, közösségi művelődési programok

A falusi közművelődési intézmények programszervezésére az elmúlt évtizedekben az volt a jellemző, hogy mindenütt a nagyvárosi kulturális programkínálat kicsinyített mását próbálták létrehozni az „ellátottság” megteremtése jegyében. Természetesen ez megvalósíthatatlan. Nemcsak azért, mert a vidéki települések intézményeinek térkialakítása, berendezése és felszereltsége nem érte, és nem is érhette el a nagyvárosban lévő, az adott műfajra specializálódott (pl. színház, mozi, kiállító terem stb.) színvonalát, hanem azért sem, mert nem volt pénz megfizetni azokat, akik az ottani nívót nyújthatták volna. A helyben élő emberek harmonikus kulturális ellátását a környékbeli nagyobb intézmény vagy a távolabbi nagyváros kulturális szolgáltatásainak időleges igénybevételével (egyéni vagy szervezett odautazással) kell és lehet megoldani; otthon, a településen alapvetően az együttlétet, a szabadidőt szervező, az elemi kulturális, művelődési igényeket kell szolgálni és kielégíteni. A helyi közművelődési, közösségi művelődési programoknak tehát az adott településre, az ott élő emberekre kell rímelnie, az ott felvetődött kérdésekre kell válaszolnia.

A közösségi, közművelődési programok szervezése során tehát a klasszikus kulturális programok mellett külön figyelmet kell fordítanunk arra, hogy alkalmakat és kedvet teremtsünk, lehetőséget biztosítsunk az „alkotáshoz”, az önkifejezéshez, készségfejlesztéshez. Igazodva a helyben élő emberek szükségleteihez és ezek közül különösen azokhoz, amelyek életüket segítik, könnyítik. Azokhoz, amelyek a település értékeit mentik, a települési hagyományokat óvják. A IKSZT működtetőjének, az ott dolgozónak ismernie kell azt a helyi társadalmi közeget, amiben intézménye él és működik, akikért elsősorban létjogosult. Az IKSZT jövőbeni tevékenységét és programját elképzelve alapvetően a helyzetelemzésben, illetve az

igény- és szükségletfelmérésben leírt, összefoglalt helyi állapotokra, viszonyokra lehet és kell alapozni – ekkor lesz hiteles és helyi. Minden mást a környező kis- vagy nagyváros specializált intézményrendszere, a nyomtatott vagy sugárzott tömegkommunikáció, a könyvkiadás, a könyvtár vagy a világháló bepótol. Azt azonban, hogy a kulturális, művelődési lehetőség hozzám, nekem, vagy rólam szóljon, azt csak helyben, csak helyből lehet biztosítani.

A „biztosítás" persze nem csak annak az embernek a feladat, aki az IKSZT-ben majd főállásúként dolgozik. Szervező szerepe nélkülözhetetlen, de figyelmének és szervezőerejének ki kell terjednie arra is, hogy bizonyos részfeladatok megtervezésébe és lebonyolításába másokat, és különösen az abban éppen érintetteket is bevonja. Munkáját nem úgy kell elképzelni tehát, hogy ő minden részletkérdés tudója, ismerője és alkalmazója. Sokszor elég tudnia válasz helyét, forrását. A keresést, a szervezést nyugodtan bízhatja azokra, akik éppen az adott téma szervezőmunkájában lelik meg időleges örömüket. Az IKSZT-ben olyan csapatmunkát kell tehát elképzelni, aminek során sok önkéntes segítő áll a szervező munkatárs körül. Közülük ki ebben, ki abban felelős, ki ennek, ki annak jár utána, ki ezeket, ki másokat szervez tájékozódó, érdeklődő vagy cselekvő (például műkedvelő művészeti) csapatába. Sokak részleges munkájából állhat össze tehát az IKSZT teljesítménye, amiben persze főszereplő a főállású munkatárs. Ám ahogy egy film készítése esetében is igaz, hogy a főszereplő teljesítménye az egész stáb nélkül felesleges és eredménytelen, úgy az IKSZT munkatársa sem értelmezhető egymagában, hanem a bár a vezérletével, de a vele együtt dolgozó helybéliekkel együttesen alkothat csak jó teljesítményt. Egyedül nem megy semmire.

A „Település bemutatása, igény- és szükségletfelmérés helyzetelemzés" fejezetben is írtakhoz kapcsolódva javasolható tehát, hogy az IKSZT elindulásakor a még csak reménybeli „stáb" alkosson egy olyan, az IKSZT teljes munkáját vezérlő csapatot, akik egymás között kiosztják a munkát, a helyiséghasználatot, a tevékenységfélékre fordítható kiadásokat, a tevékenységfejlesztésről szóló pályázatokat, és minden olyan mást, ami az IKSZT munkáját és teljesítményét meghatározza. A közös feladat- és felelősségvállalásnak köszönhetően az IKSZT sikeresen tagozódhat be a település mindennapjaiba, így a helyi társadalom nélkülözhetetlen (erő)terévé válik. Kiegészíti, megújítja a művelődési házak, otthonok, könyvtárak, körök hagyományit, gazdagítva eszközkészletét, módszertanát. A közös munka lehet az alapja annak a néhány esztendő múltán bekövetkező társadalmasulásnak, melynek során a működtetési feladatokban aktívabban vehetnek, vesznek részt a helyi társadalom egyesületbe szervezett aktivistái, feladat-ellátási szerződést kötve az önkormányzattal.

Hangsúlyozzuk: az IKSZT sikeres közművelődési tevékenysége nem a kulturális hiányok pótlásából, hanem a felnőttképzés különféle formáiból, a helybéliek képessége szerinti amatőr művészeti tevékenységekből, az ugyancsak az igények szerinti szabadidő-szervezésből, az élethelyzetekre figyelmes klubok, az érdeklődések és a mániák szerint szervezett szakkörök tevékenységéből szervesül. Nem felejthetjük el az IKSZT azon lehetőségét, hogy „csak úgy" nyitva áll, kellemes találkozó-és beszélgető hely, a kötetlen időtöltés barátságos színtere is egyben. Nem felejthető az sem továbbá, hogy mindenki legelső és legfontosabb beszélgető-partner persze maga az IKSZT munkatársa, aki az ekként gyűjtött információiból, benyomásaiból teremti meg intézményének eljövendő időkben megvalósítandó tevékenységszerkezetét, alapozva a népművelés, a művelődésszervezés, a közösségfejlesztés korábbi fontos tapasztalataira.

Az alábbiakban nem térünk ki az új integrált közösségi terektől elvárható, a művelődési otthonok klasszikus gyakorlata szerinti tevékenységek szervezésére, azaz a helyi fiatalok, a bármivel foglalkozó felnőttek érdeklődése szerinti és a nyugdíjasok klubjaira (társas összejövetelire); a bármiféle hobbik, kedvtelések közös űzésére szervezett, vagy a helyben, valamiben aktívak összefogásából megalakítható műkedvelő csoportokra. Mindezek működésének természetes helyszíne az IKSZT; az abban alkalmazott szakembernek jobbára csak a megfelelő és az általuk megkívánt feltételeket kell, hogy biztosítsa. Körüljárunk azonban néhány olyan, jelenleg is az integrált közösségi és szolgáltató terek szemlélete, modellje alapján működő közösségi teret, amelyek példát mutatnak az ezeken felüli tevékenységekre.

4.1.1. A közösségi, civil működtetésű közösségi terek

Szombathely herényi városrészében a helyiek kulturális és sportegyesületének fenntartásában működő művelődési otthonban tett egyik látogatásunk során az egyesület vezetője megkért minket arra, hogy még vagy egy fél óráig ne menjünk be nagytermükbe megnézni az ottani állandó helyismereti kiállítást, mert éppen színjátszó próba folyik. Rákérdezve, hogy eddig még soha nem hallottunk arról, hogy színjátszóik lennének, elmondta, hogy hetekkel ezelőtt bejött hozzá egy addig ismeretlen fiatalasszony, aki nemrégen költözött valahonnan családjával ide, és megkérdezte, hogy szervezhet-e ilyenféle társaságot? Egyrészt, mert gyerekeit szeretné elfoglalni, másrészt, mert hasonlót korábbi lakhelyén is vezetett, és van gyakorlata benne, harmadrészt, mert szereti az effélét. Az intézmény vezetője nagy örömmel fogadta be őt intézményébe, azóta hetente két alkalommal délutánonként a helyi fiatalok színjátszó-

csoportja próbál. Intézményének ajánlata ezzel is bővült, másoknak is értelmes és szórakoztató elfoglaltságot teremtett, és a frissen odaköltözött család ismertsége is gyorsult.

Herényből való az a történet is, ami az egyesületi művelődési otthon alkalmi feldíszítésével kezdődött. Történt ugyanis, hogy az egyik rendezvényük ünnepélyességét azzal is növelni szerették volna, hogy az egyik környékbeli kertészettől ládában nevelt zöld növényt kértek kölcsön (természetesen ingyen) az ünnepi alkalomra. Más esetben egy másik kertészethez ment önkéntesük, a harmadik esetben újból máshová. Az egyébként jól ismert állapot ekkor tudatosult bennük: ha itt valami véletlen (vagy más ok miatt) ilyen gyakori megélhetési forrás a kertészet, mi lenne, ha szíves, növénykölcsönző gesztusukat valamiféle közös bemutatkozás megszervezésével viszonoznák számukra immár úgy, hogy abból a kertészeknek anyagi hasznuk is legyen? A velük való beszélgetésekből formálódott ki aztán a Herényi Virágút ötlete és végül az a rendezvény, ami manapság immár másfél-két kilométeres kertészeti bemutatót és kertészeti „kirakodóvásárt" jelent a herényi főutca mentén. Ünnepet, ami nemcsak a szombathelyieket és a tág környéken élőket hozza Herénybe egy napra, hanem a közeli osztrák határ túloldaláról is vásárlókat, bámészkodókat, sőt, újabban már résztvevőket is.

4.1.2. Helyi, térségi hagyományokat bemutató fesztiválok

Több település falunapjára, búcsújára, manapság már „fesztiváljára" jellemző, hogy helyi termékek bemutatásával, előállításával majd eladásával színesítik azt, avagy éppen a helyi termék helyszíni, nyíltszíni előállítása jelenti a látványosságot. A felső-tiszavidéki Szatmári Fesztivál több település összefűzött, egymást követő napokra szervezett folytatólagos ünnepe, amelynek során minden egyes alkalomra jellemző egy-egy jeles helyi étek (a szilvalekvár, a rétes, a „kötött" leves, a tiszai halászlé, a babos káposzta vagy bármi más) előállítása, bemutatása, megkóstolása. De hát ilyenek a különféle gyümölcsök (a meggy, a barack, a dió és mások) köré szervezett helyi ünnepek, a tök, a krumpli-ünnepek több helyütt, a Kukorica napok Kondoroson, a noszvaji Szilvanap, a békéscsabai kolbásztöltő-verseny, a bajai több száz fős halászléfőzés, hogy a szőlőhöz és a borhoz kötődő számtalan alkalmat ne is említsük. Ha valaki megvizsgálná, hogy mikor is kezdődött ez a gasztronómiára alapozott turistacsalogatás, szinte minden esetben egy-egy emberre; egy jeles helyi népművelőre, tanítóra, polgármesterre, valamilyen baráti társaságra bukkanna a kereső. Azaz azokra, aki kitalálta, aki szorgalmazta, aki az érintetteket a kezdet kezdetén rábeszélte addig, amíg a rendezvény sikeresen önjáró nem lett. Szokás ezeket a vendégforgalom nagysága szerint értékelni, de azért egy mondatban utaljunk e rendezvények helyi identitás-erősítésére is, ami még egy szállal köti az ott élőt te-

lepüléséhez, annak elfeledett, feltárt vagy éppen most teremtett értékéhez, hagyományához. Jeles hozadék ez is.

4.1.3. A helyi termékek családi/manufakturális előállítása

Külföldön bárki tapasztalhatja, hogy az ottani élelmiszer-áruházak mindegyikében megtalálható a helyi, a kistáji termékek hol hosszabb, hol rövidebb polca. Pástétomok, sajtok, vaj-és túróféleségek, méz-variációk, lekvárok, savanyúságok, szárított gyógyfüvek, szárítva vagy éppen sózva tartósított gombák, illatanyagként vagy teának árusított szárítmányok, szárított virágkompozíciók, borok, likőrök, likőrborok, pálinkák, különféle, a helyi ízlés szerint összeállított, előhűtött húsvariációk (nyársra fűzve és ezzel-azzal dúsítva, gombócba gyúrva vagy rudacskákba gördítetten) sorakoznak mindenütt. Nálunk is árusíthatók lehetnének ezek, az adott helyi, kistáji boltokban, és az ajánlat bővíthető lehetne a helyi, kistáji népművészeti-kézműves termékek sokaságával: kerámiákkal, babákkal, nád-és sáskészítményekkel, vesszőfonatokkal, kisebb-nagyobb szőttesekkel, lenvászon árukkal, szűrrátétekkel – hol mivel. Tapasztalható azt is, hogy a helyi, kistáji termékek között sok a variáció, több a gyártó, és a bizonyára minden esetben más recept szerint készített hasonló termékek között is óriási a választék. Érdekes: mindegyikük egy egységre vetített ára magasabb, mint a nagyiparilag előállított, más polcokon található rokon termékeké. Mégis megveszik, hiszen különben nem árusítanák. Bizonyára azért, mert különleges ízt, sajátos ízlést, máshol nem található hordoznak, amit felárral miért is ne fizetne meg az odalátogató, vagy a tehetősebb helybéli?

A helyi termékek családi, manufakturális előállításának szorgalmazása joggal tehető az IKSZT egyik alapvető, jellegzetes tevékenységévé, hiszen (mint ezt már említettük) a művelődést nem a „kulturális hiánypótlás” értelmében kell kezelni, hanem a lehető legtágabb értelemben, ami a helyben való megélhetést és boldogulást éppen úgy magában foglalja, mint a hagyományok átmentését a jövőbe. Ott, ahol manapság szinte semmi munka nincs, ahol nincs hagyományos módon szervezett munkahely, ahol nem tud pénzt keresni valaki, mert nincs hol, ott is megéltek valahogy korábban a megelőző nemzedékek. Az IKSZT-től éppen az várható el, hogy ennek részleteit és elemeit feltárja, és azt alkalmazza a mai viszonyokra és állapotokra. Ezen a területen a LEADER programok első és második üteme több hazai eredményt, hasznos tapasztalatokat hozott, melyeket érdemes modellként használni.

4.1.4. Képzési sorozatok szervezése, közösségi gazdaság, szövetkezet

Képzési sorozatok szervezését joggal várhatjuk el az új integrált közösségi és szolgáltató terünktől, annál is inkább, mert megalakulásukkal olyan végpontjai lesznek bármiféle tudásnak, ami leginkább és elsősorban a helybéli életminőségért elkötelezett.

Túristvándiban is éppen a helyi életminőség javítására alapította meg az önkormányzat a Bethlen Gábor Népfőiskolát. Ott majd az állattartással, a növénytermeléssel (ne féljünk a szótól: a paraszti ismeretekkel) és a termény- és termékfeldolgozással, valamint a szövetkezéssel, tehát a közös termeléssel, értékesítéssel kapcsolatos OKJ-s képzéseket szerveznek. Teszik ezt majd abból a megfontolásból, hogy a manapság elfelejtett képességek és készségek feleleveníttődjenek, és egyidejűleg mai, korszerű ismeretekkel bővüljenek. Elsősorban azért, hogy a jelenleg jellemzően munkanélküli lakosság megélhetést és boldogulást találjon. Másodsorban, hogy reményt találjanak a helyben való életre, hogy ne költözzenek el a környező kis-, vagy a távoli nagyvárosba, ahol egyébként mihez is kezdenének? Itt is fel kell tennünk a kérdést: ha a megelőző évszázadokban ez a település biztosította több nemzedék megélhetését, hogyne biztosítaná ma is ugyanazt? A megoldást az egyéni, családi vállalkozások képzéssel és információkkal való ellátásában vélhetően megtalálták. Bármelyik más településen, bármelyik új integrált közösségi és szolgáltató intézményben lemásolható és megismételhető a Túristvándiban megkezdett folyamat.

Érdemes elgondolkodjunk: ha a kezdeményezés sikerül és Túristvándiban a ma már egyáltalán nem jellemző, de az elterjedő tehéntartás következményeképp a helyi igényeket meghaladó túltermelés lesz a tejtermékekből (a tejből, a tejfölből, a tejszínből, a sajtból, az ilyenolyan joghurtokból stb.), a manapság ugyancsak ritkuló, de felfejlesztett sertéstartás eredményeképp a tőkehúsból, a húskészítményekből és a töltelékárukból, a gabonatermékekből, a gyümölcsfeldolgozás eredményeképp a lekvárokból, az aszalványokból és a pálinkából, és mindez nem kel el a helyi piacon (aminek szövetkezet által vezérelt működtetése ugyancsak programjuk része) hol fogják értékesíteni a felesleget? Például a környező kisvárosban, Fehérgyarmaton, vagy a határ túloldali nagyvárosban, Szatmárnémetiben. Távolabb Mátészalkán vagy Nyíregyházán, ahol mindez még regionális termékként, terményként értékelhető. De akár Budapesten is, ahol már nagy értéke van a távoli, a helyi ízeknek. És tovább keletre vagy nyugatra, ahol ugyancsak értékként menedzselhető bármiféle helyi különlegesség.

Érdemes elgondolkodjunk azon is, hogy ha majdan a számtalan integrált közösségi tér képzése és fejlesztőmunkája eredményeképp nemcsak Túristvándiban születik különleges

helyi termény- és terméksorozat, vajon lesz-e piaca a sokféle árunak? – meggyőződésünk, hogy igen. Legfeljebb az osztrák, a német és egyéb termékek kárára és rovására; ám ez legyen az ő gondjuk.

Az IKSZT tevékenységének, teljesítményének részese a falugazdász, a kistérségi koordinátor, az Új Magyarország Fejlesztési Terv tanácsadó hálózatának munkatársa. Ők mindannyian részesei lehetnek annak a közös gondolkodásnak, ami egy adott település megélhetésének javítását, az ottani élet hosszú távú biztosítását szolgálja. Az új intézmény tevékenységét tervező, szervező munkatárssal közös fejlesztőmunkájuk eredményeképp létrejövő képzések és készségfejlesztések a településen való hosszú távú megélhetést kell, hogy garantálják. Az persze kérdés, hogy hol miben – az erre való lokális válaszokat mindenki önmaga kell, hogy megtalálja.

4.2. Közösségfejlesztés

Módszertani kézikönyvünk előző fejezeteiben számos alkalommal tértünk már ki az IKSZT közösségi funkciójára. Az alábbi fejezet számos eszközt, módszert ismertet, amelyek segítségével elérhetjük, hogy IKSZT-nk valóban a település központi szervezőtere, annak mintegy közösségi erőterévé váljék.

A közösségfejlesztés az emberek társas képességfejlesztését jelenti. Alkalmazásának hosszú távú eredményeként az emberek helyi társadalmi beágyazottsága tudatosul, meglévő készségeik megerősödnek, együttműködésük és szolidaritásuk fejlődik, illetőleg egyre inkább képesek közösen és önállóan szervezett, általuk elhatározott kulturális, közéleti cselekvésekre. Közömbös, hogy ez a kívánatos cselekvő habitus kiben minek révén alakul ki – alapvetően abból ugyanis, ami őket eredendően érdekli, avagy amiben részt venni érdekükben áll. A közösségfejlesztés értelme és haszna abban van, hogy ez a végeredmény a különféle lehetőségek eredményeképp létrejött folyamatok révén minél több emberben kialakuljon. A Magyarországon „közösségfejlesztés” néven a ’80-as évek második felében megerősödött professzió eljárásai alkalmasak arra, hogy ez a sok esetben rejtező igény, vágy és képesség nyilvánvalóvá legyen, és alkalmasak arra is, hogy aktivizálják az érintetteket. Az alábbiakban néhány, a gyakorlatban használható eszközt, módszert ismertetünk. A téma iránt alaposabban érdeklődőknek ajánljuk a www.kozossegfejlesztes.hu honlapot, ahol mindezekről részletesen tájékozódhatnak.

4.2.1. Nyilvános közösségi beszélgetések

A nyilvános közösségi beszélgetések a különféle helyi vonatkozású, a súlyosabb kérdésektől a legapróbbakig terjedő témájúak lehetnek – témájuk lehet akár az IKSZT kialakítása, tervezett szolgáltatásai, funkciói is.

A késődélutáni, esti szabadidőben szervezett, protokolltól mentes irányított beszélgetések üdítően, felszabadítóan hatnak abban a települési közegben, ahol csak a hivatalos fórumokon lehet nyilvánosan szót váltani. A település jelenére és különösen jövőjére, az életminőségre és a lehetőségekre, a kívánalmakra vonatkozó beszélgetéssorozat előbb-utóbb kikristályosít néhány olyan témát, amellyel külön (esetleg a Mellékletben ismertetett közösségi felmérést alkalmazva, vagy más formákban) foglalkozni kellene. A közösségi beszélgetések jó alkalmak arra, hogy bevezessék az IKSZT-t és a településen kezdődő, új közösségfejlesztési akciókat. A harmadik-negyedik alkalom általában már lehetőséget ad arra is, hogy a település állapotáról és lehetőségeiről a résztvevőkkel közösen elfogadott helyzetképet alkossunk, és ebben együtt határozzuk meg a változásra irányuló akciók célját, tárgyát, irányát.

A cél az, hogy a helybéliek körében nyilvános szóbeszéd és közös gondolkodás tárgyává tegyük a települési állapotokat. El kell bizonytalanítsuk azokat, akik a helybéli viszonyokat megváltoztathatatlannak ítélik, sugallják. A beszélgetések során megerősödnek a változtatást akarók, és így velük közösen lehet meghatározni a cselekvések irányát. A megnyilvánuló helybéliek köréből lehet aztán megtalálnunk mindazokat, akik a település hasonló szándékú változtatását, fejlesztését szeretnék, abban érdekeltek, és szívesen cselekednének is.

4.2.2. Helyi kalendárium

A helyi kalendárium a helyi emlékezet feltárására és megőrzésére, a közelmúlt eseményeinek naplószerű megörökítésére való. A helyben lakók által írt és szerkesztett, évente megjelentetett települési kalendáriumokat a ’80-es évek elejétől alkalmazták közösségfejlesztő technikaként.[2] Nem az a fontos, hogy „mintaszerű” kiadvány készüljön, hanem, hogy az emberek megértsék: a velük, a körükben történtek általuk leírva különös és megismételhetetlen

[2] Ezek szinte mindegyike megtalálható a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus szakkönyvtárában, illetőleg a Közösségfejlesztők Egyesülete Közösségi Adattárában (lásd erről a már említett www.kozossegfejlesztes.hu honlapot).

értéket hordoz. Lehet, hogy pusztán lokális értéket, olyat tehát, ami a település határán túl érdektelen, de számukra viszont éppen ez kell, hogy közömbös legyen.

A kalendáriumok előkészítésének és szerkesztésének munkája során kerülni kell a helyi értelmiségiek túlsúlyát; a legszerencsésebb megoldás az, ha egy több nemzedéket tanító tanárt nyerhetünk meg az előkészítést végző csapat lelkének, aki aztán maga köré a legkülönfélébb embereket gyűjtheti arra figyelemmel, hogy ők azért az írásbeli kifejezőkészség elemeinek birtokában legyenek. Közreműködésére egyébként csak a munka elindításakor van szükség, a „szerkesztőség" önálló működésétől kezdődőleg feladata pusztán a külső véleményformálás. Döntő szava ne legyen. Megjegyzendő, hogy ez az eljárás közösségfejlesztési szempontból akkor hordoz maradandó eredményt, ha alapító szerkesztősége évekre összekovácsolódik, és már a többedik kalendárium megjelenését követően új helyi emberekkel is bővült.

4.2.3. Helyi tankatalógus

A helyi tankatalógus a helybéliek nevének, címének feltüntetésével abc-rendbe szedi mindazokat a témákat, amelyekhez valakik értenek, és jártasságukat magánúton az érdeklődőknek szívesen átadnák, illetve azok érdeklődési körét és adatait, akik valamit meg szeretnének tanulni. A módszer a szervezett adatgyűjtést követően egy szerkesztett kiadványt eredményez, amely minden helybéli háztartásba elkerül – ezt követően az érintettekre bízva minden további lépést. Érzékelhető sikere esetén a tankatalógus egy-másfél év múlva bővített kiadással újra megjelenhet feltételezve, hogy a korábbinál többen ajánlják majd saját jártasságuk megismerését másoknak, illetőleg mások bátrabban vallják meg járatlanságukat, tanácsadót keresve. Néhány falura kiterjedő kistáji variánsa is elképzelhető.

Az önműködő rendszert figyelemmel kísérő szakember természetesen ötletet kaphat bizonyos ismeretek szervezett formában való terjesztésére, klubok vagy szakkörök, esetleg önálló egyesületek szervezésére, illetőleg felkérhet valaminek részletesebb okítására önkénteseket; de ez már egy másik, bár ebből logikusan következő lépés. A tankatalógus értéke és lényege természetesen nemcsak az, hogy valaki valamit megtudhat/megtanulhat, hanem annak érzékeltetése és tudatosítása is, hogy egyszerű ismereteink (a rétes- vagy a kovászos uborka készítés, a tapétázás, a kaszálás, a fotózás, a tolltisztítás, stb.) nem lebecsülendő, sőt! – mások számára is fontos értékkel bírnak. A manapság nem(eléggé) értékelt hétköznapi tudást lehet ezzel az eljárással fölértékelni, miközben persze értéket jelent az is, hogy az önkéntes, az érdeklő-

désen, az érdeken alapuló ismeretszerzés összehoz embereket, családokat is, közöttük új, barátságos viszonylatokat teremtve.

4.2.4. Tanulókörök

A tanulókörök_szervezését bármiféle gyakorlati, közéleti, humán témában, a közösségi felmérés vagy a társadalmi tervezés során, esetleg a tankatalógus révén felmerült, avagy mások eredményeképp megfogalmazódó témákban lehet elkezdeni. Az általában 12-18 fő számára otthoni felkészülést igénylő, esetenként közös tanulással és konzultációval járó közösségi tanulási forma önkéntes részvétellel szerveződik. Időtartama általában néhány hónap. Ezt követően a tapasztalatok szerint a társaság átalakul (megszűnik, osztódik vagy bővül, esetleg más témát keres/talál, például az eredeti téma egyik részletkérdésével foglalkozva) vagy akár egyesületben önállósul. Közösségfejlesztési eljárásként akkor sikeres, ha szervezői és mozgatói a feladatot felvállaló helybéliek.

4.2.5. Gyermek- és ifjúsági önkormányzatok

A gyerek-és ifjúsági önkormányzatok gyakorlata 1992-ben honosult francia példa alapján. Az eljárás lényege az, hogy a település 12-18 éves korosztályából azokat, akiket a településért végzett önkéntes munka érdekel, szabályos, a felnőtt önkormányzat választási eljárását alkalmazva cselekvőképes testületbe szervezzük és ezzel közjogi gyakorlatot biztosítsunk számukra kortársaik érdekképviselete és érdekérvényesítése feladatkörében. A módszer elterjedt Magyarországon, és több helyütt már a „felnőtt” (értsd: a valóságos) önkormányzatokba kerültek olyan fiatalemberek, akik a település és a testület működését régen megértették, az érdekképviseletben gyakorlatot szereztek. Természetesen alkalmasak ugyanerre az ifjúsági „kerekasztalok” vagy más, helyi hagyománnyal rendelkező érdekérvényesítő formák. Az eljárás helyben akkor sikeres, ha működésükhöz a felnőtt önkormányzat pénzeszközöket és döntési jogköröket ad át, ha véleményüket az őket érintő kérdésekben valóban kikéri és komolyan is veszi.

4.2.6. Kisközösségi rádió, helyi televízió, a település honlapja

A közösségi rádió a'90-es évek elejének szakmai innovációjaként jelent meg Magyarországon az igényes helyi tájékoztatás érdekében, alapvetően önkéntesekkel dolgozva. Szerte Magyarországon találhatunk e műfajra érzékeny és tehetséges önkénteseket. Az ORTT időnként pályázatot hirdet a használható frekvenciákra, és ez (különösen kis, pár kilométeres hatókörre) általában sikerrel szerezhető meg. A helyi, kistáji közösségi rádió a hallgató szempontjából a lokális, az adott településre vagy térségére vonatkozó hírek, tudósítások, riportok miatt különösen érdekes, a helyi nyilvánosság megteremtésében végzett szerepe óriási. A rádiózásban közreműködő önkéntesek számára különös képességfejlesztő lehetőséget biztosít. Az adásban, a műsorszerkesztésben közreműködőkön kívül sok műszaki- és szervezőmunka adódik, sokak számára teremt tehát értelmes (és ne feledjük: közös!) elfoglaltságot a rádiózás üresen elfolyó szabadidejük terhére.

A közösségi rádiózáshoz szükséges eszközök köre meglepően szűk: a kezdetben bővel elégséges egy, a szükséges szoftverekkel ellátott számítógép és egy, az adást szóró antenna. Jelentősebb anyagi forrásokat (6-700.000 Ft-ot) a jeladó beszerzése jelent, annak és további eszközöknek a beszerzésére azonban – a frekvencia-pályázatokhoz hasonlóan – évente jelennek meg pályázatok.[3]

A helyi kábeltelevízió műsorába kistérségi híradót szerkeszthet egy erre vállalkozó csoport, egyesület, esetleg a gyermek- és ifjúsági önkormányzat. Nem az a feladat, hogy helyi (önkormányzati) híradót pótolja, hanem hogy az általuk biztosított tájékoztatás mellett sokszínű és sokféle hír-és képanyag kerüljön el a lakásokba úgy, hogy ahhoz hozzá lehessen szólni, azokat szabadon lehessen tovább fűzni. A közös munka fontos hozadéka a feladat megvalósítása közben kialakuló baráti viszony is.

A település internetes honlapjának bizonyos oldalait is lehet erre alkalmas, esetleg e célra életre hívott társasággal, egyesülettel szerkeszteni. Az ebbéli közös munka összekovácsolja az ez iránt érdeklődőket, és általuk olyan friss szempontok, interaktív oldalak jelenhetnek meg, amire egy ezzel foglalkozó profi nem is gondol. Ez esetben is fontos hozadék a közös munka során kialakuló ismeretség, barátság.

[3] Lásd erről a www.civilradio.hu honlapot.

4.2.7. Egyesületek, civil szervezetek

Valószínűsíthető, hogy a klasszikusnak mondható egyesületekből, civil szervezetekből több is van a településen, ám az is bizonyos, hogy mindenütt még sok természetvédő, környezetóvó, közéleti, műkedvelő művészeti, és a nem, a kor, a foglalkozás, az élethelyzet vagy hobbi szerinti társaság szerveződhet az erre irányuló bátorítás és fejlesztőmunka hatására. A minél több önálló és autonóm helyi szervezet létrehozása és működtetése az IKSZT célja kell, hogy legyen. Minden erővel azon kell lennünk, hogy az egyesületekbe szerveződő emberek kapcsolati hálója a jelenleginél sokkal jobban keresztül-kasul kösse a települést, vagy akár a környék, a kistáj településeit is.

A közösségfejlesztési folyamatok (akár a fenti, akár más) technikákkal való generálása az IKSZT alapvető feladata; éppen ezzel alapozhatja és valósíthatja meg helyi társadalmi központ-szerepét. Természetesen nem elegendő, ha a folyamatokat megtervezik, elkezdik: biztosítani kell, hogy a bátorított, a feltámasztott együttműködések immár saját belső logikájuk szerint módosuljanak, alakuljanak úgy, ahogyan azt az abban közreműködők megkívánják. Kövessük figyelemmel a szerveződések munkáját! Ez persze soha ne ellenőrzést, külső kontrollt jelentsen, pusztán a tevékenységeket gondozó szakember időnkénti figyelmét arra vonatkozóan, hogy minden szükséges feltétel megvan-e munkájuk zavartalan és folytatólagos végzéséhez.

4.3. Könyvtár az IKSZT-ben

A könyvtári ellátás biztosítása – a 4.1-es fejezetben említett közművelődési lehetőségek garantálása mellett – az önkormányzatok kötelező feladata. A két szolgáltatás integrálásával nem csak a feladat- és szolgáltatáskör lesz bővebb, hanem megerősödhet az IKSZT fenntarthatósága is – feltéve, ha a közművelődési és esetleg a mozgókönyvtári normatíva is közösségi terünk működését, feladatellátását szolgálja[4].

A könyvtári szolgáltatás kapcsán mindenekelőtt arra kell törekednünk hogy a helyi lakosság igényeit a legszélesebb körűen kielégítsük a dokumentum- és információs forrásokra ala-

[4] A 3000 lakos alatti településeken javasolt a kistérségen belüli mozgókönyvtári ellátás igénybevétele, így ezeken a helyeken az IKSZT épületében egy könyvtári szolgáltató hely működhet, míg a 3000-5000 lakosú településeken inkább az intézményi forma jellemző, így természetesen az IKSZT esetében is nyilvános könyvtárról beszélhetünk.

pozva. A tájékozott, a világban eligazodni tudó gyerekek, felnőttek tudása az alapja egy jobb életminőség megteremtésének. Ma már nem könyvkölcsönző helyekre van szükség, hanem olyan komplex, esetünkben az IKSZT keretei közé integrálódott szolgáltató helyekre, amelyek – a közművelődési feladatok kapcsán is említett – egész életen át tartó tanuláshoz megfelelő tereket, infrastruktúrát, szolgáltatást tudnak nyújtani arra alkalmas helyi személyek közreműködésével, szükség szerint külső szakemberek támogatásával.

A könyvtári szolgáltatás alapkövetelménye, hogy meg tudja szólítani a különböző célcsoportjait, amelyhez különböző feltételekre van szükség az eddigi általános könyvtári szolgáltatások helyett. Az integrált közösségi és szolgáltató tér komplex feladat- és szolgáltató rendszerébe integrált könyvtári ellátás elősegíti, hogy IKSZT-nk valóban a településé, a település összes lakosáé legyen.

4.3.1. „Bababarát könyvtár”

A lehető legkorábban kapcsolatba kell kerülni azokkal a családokkal, ahol kisbaba született. A könyvtári szolgáltatások számára központilag biztosított Babaolvasó kiadvány is bemutatja: a kisbaba szellemi fejlődéséhez, érzelmi, értelmi neveléséhez a könyvtár már nagyon korán tud szolgáltatásokkal segíteni a kismamának, papának, nagyszülőnek. A könyvtári keretek között is biztosítható fejlesztő programok, foglalkozások kulcsfontosságúak az ingerszegény környezetben felnövekvő gyerekek esetében. Az IKSZT „bababarát könyvtára” – de egyéb, a kisgyerekeket érintő szolgáltatása kapcsán is – feltétlen partner kell, hogy legyen a helyi védőnő. (Az ilyen jellegű szakmai programok kapcsán az Informatikai és Könyvtári Szövetség együttműködést kötött a Magyar Védődnők Egyesületével.)

Javasoljuk, hogy vezessük be a Babaolvasó jegyet”, amellyel 3 éves korig lehet kölcsönözni minden kisgyerekekkel kapcsolatos vagy nekik szánt irodalom.

A kisgyerekeket célzó programokra azokon a településeken még inkább gondot kell fordítani, ahol nincs bölcsőde, óvoda, mert itt a család segítése még inkább fontos. A foglalkozások elsősorban az IKSZT – a nem elzárt, hanem nyitott, legfeljebb polcrendszerekkel szeparált – könyvtári részén belül valósítandó meg, mert lényeges, hogy olyan könyves környezetben történjen, ahol a höcögtetés, dalolás, verselés gyűjteménye is jelen van. Az a sarok, nyitottabb tér legyen szőnyeggel borított, amelyen a kicsik csúszhatnak, mászhatnak, kispárnákon ücsöröghetnek. A foglalkozást vezető és a mamák is a földön ülnek ilyenkor a babájukkal az ölükben. Persze a nagymamákat megilleti az alacsonyabb szék, amelyről le tudnak hajolni.

Fontos, hogy az IKSZT épületén belül legyen kulturált „babaterület”, amely alkalmas szoptatásra, pelenkázásra. (A szoptatásra alkalmas helységről alább részletesen írunk.)

Az óvódás, kisiskolás korú gyerekek már mesékre, történetekre is tudnak figyelni, ezért számukra rövidebb lélegzetű, de nagyon aktív foglalkozások szervezhetők. Ilyenkor már nemcsak a mese fonalát szövik együtt a gyerekek az IKSZT munkatársával, hanem gyakran elkészülnek a mesefigurák, ünnepekhez kötődő apróságok. Lényeges, hogy ezek nem „egyszerű” kézműves foglalkozások, hanem a szellemet, tudást megmozgató kalandozások. A komplexitás mindig felkelti a gyerekek érdeklődését, szívesen vesznek részt a játékos programokban, így észrevétlenül is tanulnak, olvasnak.

4.3.2. Tanulók a könyvtárban

Minden típusú tanuláshoz meg kell teremteni a feltételeket az IKSZT könyvtári szolgáltatást biztosító terében, hiszen ez a legfontosabb szolgáltatásai közé tartozik. Meghatározó, hogy a településen működik-e és milyen feladatkörrel oktatási intézmény:

- ha nincs helyben oktatás, figyelemmel kell lenni a tanulók hazaérkezésére, hiszen ekkor van lehetőség és különösen szükség a délutáni tanulást segítő szolgáltatások megteremtésére;
- ha a településen helyben van oktatás, akkor sokkal több tanóra keretében, illetve tanórán kívüli tanulási lehetőség kialakítására nyílik alkalom.

A tanulóhelyeket elsősorban bútorokkal kialakított terekben kell elhelyezni, többnyire a helyben használható kézikönyvek gyűjteményrészben. Mindenképpen kellenek ma már számítógépes munkaállomások, ahol az interneten elérhető adatbázisok, információs források a nyomtatott dokumentumokkal együtt használhatók. A csoportos tanulást, konzultálást segíti, ha egy asztal 4-5 székkel körbeülhető.

Fontos, hogy ne csak a diákokra, hanem a felnőtt tanulókra is figyeljünk. Számítógépes tanulóhelyek kialakításával, a távoktatáshoz való hozzáférés infrastruktúrájának hozzáférhetővé tételével sokat tudunk segíteni a tanulni vágyóknak.

Irodalomjegyzék, témafigyelés a mozgókönyvtári ellátásban szolgáltató könyvtártól megrendelhető, így nő a kistelepülésen tanulók esélye is. A szolgáltatások között kiemelt hangsúlyt kell kapnia annak, hogy azok a dokumentumok, amelyek nem találhatók a helyi könyvtár gyűjteményében, azok könyvtárközi kölcsönzésben megkérhetők. Ma az elektronikus ügy-

intézés korában ez cikkek, résztanulmányok esetén szinte a kéréssel egyidejűleg teljesíthető, de az eredeti dokumentum is a postától függően néhány nap alatt megkapható.

Az IKSZT keretében tanfolyamokat is szervezhetünk, amelynek ideális helyszíne integrált közösségi és szolgáltató terünk könyvtári része. A tanfolyamok szervezése történhet azon az infrastruktúrán, amelyet nyitvatartási időben a látogatók használnak, de intenzív igénybevétel esetén kialakítható önálló oktatóterem is. Figyeljünk viszont arra, hogy időnkénti tanfolyami igénybevétel miatt ne különítsünk el számítógépeket, ezeknek sokkal jobb helye van ilyenkor az IKSZT többi számítógépe között.

4.3.3. Nagyszülők a könyvtárban

Az idősödő társadalom kihívásaira a könyvtárak évek óta igyekeznek választ adni. Folyamatosan bővül azon gyűjtemények száma, ahol helyet kapnak az „öregbetűs könyvek”, a hangoskönyvek, az életminőség javítását szolgáló, aktív időskor megőrzését segítő programok. Az országosan ismert példák közül kiemelkedik a nagymamák, nagypapák tanulását, új ismereteit bővítő internetes tanfolyamok, klubok szervezése.

Nagy jelentősége van a találkozásnak, beszélgetésnek, öntevékeny időtöltésnek is, amihez az IKSZT könyvtári részében mindig tudunk majd megfelelő szolgáltatásokat társítani. Érdemes ezt akkor is figyelembe venni, ha az IKSZT épületében a nagymamák, nagypapák részére külön helyiség áll rendelkezésére.

4.3.4. Egészségükben károsodottak

Az akadálymentes épület megteremtése nem kis gond a településeken, de önmagában nem elégséges. Fontos a szolgáltatások akadálymentesítése is, ami a könnyen érthető tájékoztatás, speciális eszközök (nagyítósín, beszélő számítógép, képernyő nagyító, stb) biztosítását is jelenti. Gondolni kell azokra is, akik egészségi állapota, kora nem teszi lehetővé, hogy személyesen keressék fel az IKSZT-t. A családtagokkal, barátokkal, szociális szakemberekkel, önkéntesekkel összefogva a könyvtári – és számos további – szolgáltatás házhoz vihetők viszonylag kis többletráfordítással. A nagyobb szolgáltató könyvtárak biztosítják a speciális dokumentumokat, eszközöket is.

4.3.5. Információs közszolgáltatások

A könyvtári szolgáltatásoknak napjainkban integráns része információszolgáltatás. Az IKSZT keretében számos tevékenységforma keretében látható el e feladat. A minőségbiztosításra figyelő korszerű könyvtár sem gyűjteményét, sem információs szolgáltatást „úgy általában" gyarapítja, fejleszti, hanem a felhasználók többségének igényeit figyelembe véve.

A következő fejezetekben részletesen bemutatandó „ifjúsági információs pont", illetve az „teleház és eMagyarország pont" szolgáltatásokra is igaz, hogy kiemelt figyelemmel kell kezelniük a helyi információk gyűjtését, közvetítését. A helyi személyek, testületek, helyi események dokumentumainak megőrzése alapvető fontosságú, amelyben ma egyre nagyobb szerepe van az elektronikus formának, hozzáférhetővé tételnek.

Az IKSZT-nek, mint közszolgáltatónak – a könyvtári szolgáltatásokhoz kapcsolódó információs tevékenysége keretében – minden szempontból alkalmasnak kell lennie az állam és az önkormányzatok által a lakosságnak szóló információk közvetítésére.

4.3.6. A könyvtári szolgáltatáshoz kapcsolódó szakmai háttér

A kistelepülések könyvtári ellátását – mint ahogy már utaltunk rá – számos helyen a mozgókönyvtár szolgáltatásának igénybevételével biztosítja az önkormányzat. A kistelepülési szolgáltató helynek ez nem csak biztos szakmai hátteret jelent, hanem hatékony és magas szintű szolgáltatási lehetőséget is – a szolgáltató könyvtártól függően.

Az IKSZT újragondolása, kialakítása során mindenképpen figyelembe kell venni, hogy egy korszerű könyvtár ma sokféle szolgáltatást tud közvetíteni a lakosságnak a könyvtári rendszeren keresztül. A szakmailag élen járó helyeken teljes körű számítógépesítés, interneten elérhető katalógusok, többféle adatbázishoz való hozzáférés, rendszeres dokumentum, információ és közösségi szolgáltatás valósul meg.

Összegezve: a könyvtári és információs szolgáltatás az IKSZT szerves része kell, hogy legyen, hiszen a könyvtárak szakmai alapjain, azok korszerű irányvonalain nyugvó szolgáltatás pótolhatatlan szerepet tölthet be lakosság tájékoztatásában, közösségi programjainak szervezésében. A kapcsolódó szolgáltatási tereket, infrastruktúrát kellő gondossággal és szabályozottsággal, de a legnyitottabban kell a lakosság szolgálatába állítani, a leghatékonyabb hozzáférést biztosítva. Kerülni kell a más szolgáltatásokkal való párhuzamosságot, megtalálva

azokkal „az okos kompromisszumot”: a legfontosabb a közös infrastruktúra, a közös tudás minél szélesebb körű kihasználása sokoldalú szakmai hátterekre támaszkodva.

4.4. Teleház, eMagyarország pont az IKSZT-ben

Az első teleházak Magyarországon 1994-ben alakultak azzal a céllal, hogy olyan közösségi hozzáférési helyek jöjjenek létre, melyek információ technológiai infrastruktúrával jól felszereltek, és – főként a hátrányos helyzetű településeken – hozzájárulnak a digitális esélyegyenlőség kialakulásához. Ma a teleházak száma országosan 450, ezeket a pontokat egy országos civil szervezet, a Magyar Teleházak és eMagyarország Pontok Szövetsége (rövid nevén: Magyar Teleház Szövetség) fogja össze 1995 óta. A Szövetség egyrészt érdekvédelmi szervezetként működik tagjai számára, másrészt módszertani központként különböző szakmai tevékenységekkel és anyagokkal áll tagjai rendelkezésére. Ilyenek pl. a „jó megoldások”, a képzési tematikák, a projektek generálása, tanulmányok, kutatások, melyek mind a Teleházas TudásTár részét képezik.

4.4.1. Digitális írástudásról

A teleházak megjelenése óta az egyéni hozzáféréssel rendelkezők száma jelentősen megnőtt, sokkal több otthon a számítógép és az internet elérés, mint 14 évvel ezelőtt, a digitális írástudás elterjesztésével, fejlesztésével kapcsolatos feladatok azonban semmit nem veszítettek jelentőségükből.

Látható, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat a társadalmi változásokat, melyek a tudásalapú társadalommal, és az információk egyre inkább digitális alapokon való megjelenésével kapcsolatosak. Számolni kell továbbá ezen hatásoknak a társadalmi tagozódásra való kihatásával is: az információk jelentős része elektronikus formában létezik, és mivel a napi ügyintézések is egyre inkább e-ügyintézéssé alakulnak (pl. adóbevallás, támogatások igénylése, különböző pályázatok), ezért a digitális írástudás kérdése a társadalmi mobilitás egyik meghatározó tényezőjévé vált. 2008-ban, az eBefogadás évében kiemelt jelentőséget kap a digitális írástudás és a digitális esélyegyenlőség.

A teleház tehát olyan ember-, és társadalom központú újítás volt, melynek célja a közösség fejlesztése, formálása, ezeken keresztül a településeken élők életminőségének javítása a digi-

tális esélyegyenlőség biztosításán keresztül. A teleházat egyben olyan helyszínként is megfogalmazhatjuk, ami lehetőséget biztosít a közösségi programok szervezéséhez, eszközöket és segítséget ad a mindennapi élet ügyeinek elintézéséhez, a közösségi lét színterének kialakításához.

A teleházak szervezeti kultúrájának fontos részét képezi az, hogy azok eredendően civil bázison alakultak ki (e jellegzetesség az eMagyarország pontokra kevésbé jellemző). Az IKSZT/2008/1 pályázathoz kapcsolódva fontos megemlíteni: önkormányzati pályázó esetében kulcskérdéssé válhat, hogy az adott településen a különböző – elsősorban az állami és civil – szektor közötti valódi, partneri együttműködést mennyire sikerül megteremteni. Az együttműködések kialakítása, szorgalmazása érdekében képezi az IKSZT/2008/1 jelű felhívásra benyújtandó pályázatok kötelező mellékletét az adott településen pl. teleházat, eMagyarország Pontot működtető szervezetekkel kötendő megállapodás, amelyben rögzíteni kell, hogy a teleház, illetve eMagyarország pont szolgáltatásai miképpen fognak szerepet kapni a létrehozni kívánt IKSZT-ben. (Megjegyezzük: önkormányzati pályázó esetén ezen együttműködések minden, jelenleg civil szervezet által működtetett és az IKSZT keretei közé integrálandó szolgáltatás kapcsán lényegesek.)

4.4.2. A jelenleg működő teleházak, eMagyarország pontok szolgáltatásának elemei

Alapszolgáltatások: a rendelkezésre álló információtechnológiai eszközök (részletesebb felsorolásukat lásd alább) rendelkezésre bocsátása az ügyfelek számára, igény szerinti személyes segítségnyújtással.

Egyéb javasolt szolgáltatások – a jelenleg működő teleházak, eMagyarország pontok felmérése alapján:

- közhasznú információk szolgáltatása – kapcsolódva, pontosabban egységet képezve a könyvtári- és az „ifjúsági információs pont” szolgáltatásokkal (pl. foglalkoztatási, képzési, utazási, pályázati, kulturális, egészségügyi, stb.), valamint információkeresésben való segítségnyújtás (pl. web böngészők, keresés);
- elektronikus ügyintézésben való segítségnyújtás (pl. ügyfélkapu regisztráció és ügyintézés, elektronikus adóbevallás, felsőoktatási felvételivel kapcsolatos eljárás, elektronikus vásárlás, különböző támogatások igénylése, e-mail postafiók regisztráció, elektronikus banki ügyintézés, stb.);

- személyes tanácsadás különböző témákban (pl. jogi, adózási, pályázati, pszichológiai témákban);
- különböző képzések szervezése – akár kontaktos, akár e-learninges formában (pl. számítástechnikai, nyelvi, civil ismeretek, projektmenedzsment, közösségfejlesztés, falusi turizmus és egyéb szakképzések);
- civil szervezetek számára segítségnyújtás tevékenységükhöz (pl. pályázatok figyelése, projektgenerálás, projektmenedzsment, pályázati partnerek keresése, segítség adminisztrációban, ügyintézésben, stb.);
- eseti rendezvények (pl. filmvetítések, hálózati játékok, különböző szoftverek és információtechnológiai eszközök bemutatója, játszóházak, stb.);
- kiegészítő szolgáltatások (pl. gyermekfelügyelet, szórólapterjesztés, weblap-készítés, kiadványszerkesztés, könyvelés, pályázat írás, stb.)

Látható, hogy IKSZT-k keretében ellátható feladatok és biztosítható szolgáltatások többsége megtalálható a jelenleg működő teleházak, eMagyarország pontok szolgáltatási csomagjában. Fontos, semmiképp sem elhanyagolható szempont tehát, hogy – abban az esetben, ha a telelésen működik teleház, illetve eMagyarország pont és az adott IKSZT nem annak bázisán épül ki – valós együttműködés, valós integráció jöjjön létre az IKSZT és a teleház között.

A teleházak, eMagyarország pontok lényegi elemei az infokommunikációs, illetve az irodai eszközök. Mellékletünk tartalmazza ezek ideális paramétereit. (A felsorolt eszközöknek csak egy része szerezhető be az IKSZT-k modelljének elterjesztését, azok épületeinek felújítását, bővítését, korszerűsítését és k működést biztosító kormányzati program keretében.)

4.5. Fiataloknak szóló programok, szolgáltatások

Módszertani kézikönyvünkben számos alkalommal jeleztük már: az IKSZT lényege a komplexitás, mind szolgáltatásait, mind térszerkezetét tekintve. Az ifjúság számára biztosított szolgáltatások köre esetében is igaz ez: a tevékenységek ugyan más és más típusúak, illetve önállóan is megállják helyüket, de a fiatalokat leginkább együttesen, egymás eszközeit és hatásait kölcsönösen felhasználva és kiaknázva képesek eredményesen segíteni.

Az ifjúsági szolgáltatások fontos jellemzője, hogy célcsoportjuk elsődlegesen a fiatal korosztály, így generációs-jellegű szolgáltatásoknak is nevezhetjük ezeket. A szolgáltatások, programok e köre azonban szükségszerűen több generációt „céloz" (pl. szülők, felnőtt környezet), ezért a tényleges igénybevétel szempontjából nehéz az életkori lehatárolás.

Az ifjúsági szolgáltatások működtetésének szereplői – a szolgáltatás tartalmától és jellegétől függően – nagyon különbözőek lehetnek. Az összetétel minden esetben (optimális körülmények között) igazodik a tartalomhoz és az alkalmazott módszerekhez. A szolgáltatások működtetésének jellemző szereplői:

- professzionális, hivatásos segítők, szakemberek;
- professzionális önkéntes segítők, szakemberek;
- paraprofesszionális[5] önkéntes segítők;
- paraprofesszionális önkéntes kortárs segítők.

Minden szolgáltatással, különösen a közszolgáltatásokkal (melyek iránt nincs szabadpiaci, valóságos fizetőképes kereslet) szemben fontos elvárás az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása. Gyakorta úgy alkalmazzák ezt az elvet, hogy csak földrajzi és fizikai hozzáférés tekintetében történik a megfeleltetés vagy értékelés. Másút sem elhanyagolandó, de az ifjúsági szolgáltatások területén kiemelt jelentősége van a hozzáférés azon dimenzióinak, amelyek az igénybevevők életkori sajátosságait, szocializációjuk szintjét és személyiségük fejlettségét is figyelembe veszik a módszertan megválasztásakor.

Az ifjúsági korosztály esetében az igénybevétel feltételrendszere alapján külön kell említenünk az úgynevezett alacsony küszöbű szolgáltatásokat, amelyek célja és lényege, hogy

- a potenciális igénybevevői kör számára könnyen és biztonságosan átjárható közeget hozzanak létre,
- a korosztályra jellemző „legkisebb ellenállás" elvét előtérbe helyezve csatornázzák be az igényeket, létrehozzák a kereslet és a kínálat közötti találkozás lehetőségének valódi esélyét.

[5] Paraprofesszionális önkéntesnek nevezzük azokat, akik önkéntesen végzett tevékenységüket hivatásuktól és tanult szakmájuktól független területen végzik, az önkéntes tevékenységhez szükséges ismereteiket az őket fogadó szervezet által szervezett felkészítésen szerezték meg.

Az alacsony küszöbű szolgáltatás igénybevételéhez nem kell megfelelni különböző elvárásoknak (pl. sajátos élethelyzet, hordozott probléma, életkor, stb.), illetve nem kell teljesíteni sajátos feltételeket (pl. előzetes bejelentkezés, személyes adatok megadása, stb.) Egyetlen tényező fontos az alacsony küszöbű szolgáltató számára: a fiatal vegye fel a kapcsolatot vele (menjen be az IKSZT-be, hívja fel, írjon e-mailt az IKSZT-ben dolgozó munkatársnak) akkor is, ha pontosan meg tudja fogalmazni igényeit, s akkor is, ha ezt nem tudja megtenni, „csak" azt érzi, hogy segítségre szorul. Az IKSZT keretében kialakítandó ifjúsági szolgáltatások esetében fontos, hogy az alacsonyküszöbű filozófia és szolgáltatásmodell érvényesülhessen.

Az alacsony küszöbű szolgáltatások alapkritériumai:

- a potenciális igénybevevői kör számára fizikailag könnyen elérhető;
- a szolgáltatás időbeni elérhetősége igazodik az igénybevevői kör napi életciklusához;
- a szolgáltatást bárki felkeresheti;
- bármilyen kérdés feltehető, bármilyen kérés előadható;
- az anonimitás kérés nélkül is biztosított az igénybevevő számára, és ez már az igénybevétel előtt ismertté válik;
- a szolgáltatás igénybevétele során közvetlenül vagy közvetve tudomásra jutott információkat titoktartással kezeli a szolgáltató;
- a szolgáltatás ingyenesen vehető igénybe.

A fentiek tükrében járjuk körül az IKSZT-ben bevezetendő ifjúsági alapszolgáltatásokat. Elsőként az ifjúsági közösségi programok szervezésére térünk ki.

Mindjárt meg is kell jegyeznünk, hogy az IKSZT működése kapcsán minden esetben, így az ifjúság számára felkínált lehetőségek kapcsán is szolgáltatásokról, szolgáltatás-elméleti megközelítésről kell beszélnünk. Hangsúlyozzuk ezt azért itt, mert olybá tűnhet, hogy elég, ha a fiataloknak „átengedjük a terepet", vagy „megszervezzük nekik a programot", s ezzel már működtettük is az ifjúság segítésére szolgáló funkciót. A civil szervezeteknél, amelyek önszántukból és önmaguk által megfogalmazott célokkal és elvárásokkal működnek ez a nézet elfogadható. Az IKSZT azonban más mezőben tevékenykedik: alapszolgáltatói funkciója van, melyet a közszükségletek kielégítésére, közfinanszírozással és közcélú-közhasznú feladatmeghatározással hoztak létre.

Érdemes egy kicsit elidőznünk a szolgáltatás fogalma mellett. Az általános meghatározás szerint a személyes, társadalmi és termelési szükségletek kielégítésére irányuló emberi tevékenységek azon fajtáit nevezzük szolgáltatásoknak, amelyek fő jellemzője, hogy hasznos hatásuk, eredményük általában nem ölt önálló tárgyi formát. A szolgáltatás során nyújtott teljesítmény tehát elvont dolog. Mindezekből következik, hogy az ifjúsági közösségi programoknak (az ifjúsági szolgáltatások részeként) valódi szükségletekre kell reagálniuk, személyes és közösségi célokat kell szolgálniuk, szakszerűnek és célszerűnek kell lenniük, s alkalmasak kell, hogy legyenek az értékelhetőség, mérhetőség követelményeinek való megfelelésre, valamint a megismerhetőség követelményének teljesítésére is. Nem kétséges, hogy ezeket csak egy szolgáltatási szemléletű működés keretei között valósíthatjuk meg. Itt tehát nem alkalmazhatók azok az eljárások, amelyek inkább a szervezet céljait és szándékait követik, feszes eljárásrendet és szabályozói környezetet építve maguk köré. Kétségtelen, vannak olyan tevékenységek és közszolgáltatások, amelyeknél az intézményi szemlélet a célravezető, de az ifjúsági közösségi programok esetében ez nem alkalmazható sikerrel.

Beszéltünk már arról, hogy a közösségi programok létrehozásában maga a célcsoport is részt vesz. Az IKSZT-ben lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a fiatalok közösségei kezdeményezhessenek programokat, illetve biztosítani kell egyének, kisebb csoportok, közösségek aktív alkotói (nem csak felhasználói) részvételét a közösségi jellegű szolgáltatások működtetésében. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a közösségformálás, a közösségek integráns fejlődése nem nélkülözheti a szakavatott (ifjúságszakmai) segítséget. Az IKSZT-k jelenlegi és jövőbeni működtetőinek figyelmébe ajánljuk tehát, hogy kössenek együttműködési megállapodást a pályázati felhívásban is említett megyei ifjúsági szakmai-módszertani központokkal: az induláshoz szükséges szakmai ismeretek e központok fogják biztosítani, majd állnak folyamatosan az IKSZT-ket működtetők rendelkezésére szakmai-módszertani kérdések kapcsán.

Az ifjúságsegítésben, ifjúságfejlesztésben elfogadott tipológia szerint mutatjuk be azokat a lehetőségeket, amelyeket a közösségi szolgáltatások keretében alakíthat ki az IKSZT.

4.5.1. Az egynapos programszolgáltatás

A szabadidő-felhasználás jellemzőinek részletes ismertetése nélkül is megállapíthatjuk, hogy a fiatalok strukturált szabadidő-eltöltésében fontos szerepet játszanak az egynapos programszolgáltatásoknak nevezett események, rendezvények, akciók. Az egynapos programszolgáltatások elsődleges céljai, ugyanis hogy

- oldják az egyedüllétet, a magányba-zártságot, egyben megteremtsék a társas kapcsolatok létesítésének lehetőségét;
- alternatívát nyújtsanak a strukturált szabadidő-eltöltésben;
- kulturális élményeket, új ismereteket, értékeket közvetítsenek;
- teret kínáljanak a fiatalok önkifejezésére;
- hozzájáruljanak a fiatalok szociális készségeinek és belső világuk fejlődéséhez, szemléletük formálódásához.

A fentiek segítségével sokféle egynapos programszolgáltatást azonosíthatunk be (pl. fesztiválok, sportesemények, koncertek, felvonulások, street-art, flash-mob események, kábítószer-ellenes rendezvények, gyermekjogi-nap, stb.), de bármelyiket is vizsgáljuk, különbséget kell tennünk a részvétel formája szerint. A programok jelentős része az egyéni részvételre alapozva szerveződik, ezeken az egyének, párok, kisebb csoportok vagy akár egész baráti társaságok is részt vehetnek. Vannak azonban olyan rendezvények is, amelyeket kifejezetten csoportoknak, közösségeknek szerveznek (eltérő lehatárolással), ezekbe egyének aktív szerepben történő bekapcsolódására többnyire nincs lehetőség.

4.5.2. A többnapos programszolgáltatás

A többnapos programszolgáltatások két fő típusát különböztethetjük meg céljuk, eszközük és tartalmuk szerint egyaránt.

A többnapos programszolgáltatásnak lehet célja a szórakoztatás, a rekreáció. Ma egyre több olyan ifjúsági fesztivállal találkozhatunk, amelyek több napon át zajlanak és céljuk (implicit és explicit módon egyaránt) a szórakoztatás. Gondoljunk csak a komoly tradícióval bíró Sziget, EFOTT, VOLT vagy Hegyalja Fesztiválokra vagy a legújabbak közül a Balaton Sound-ra vagy a Balatone-ra.

A másik alaptípust célja szerint nevezhetjük fejlesztő jellegűnek, ami elsődlegesen szocializációs, ismeretátadási vagy nevelési érdekekre és szándékokra épül. A többnapos programszolgáltatások e körébe tartoznak a különböző tematikájú és időtartamú táborok.

Jól megkülönböztethetőek azok az eszközök is, amelyekkel a többnapos programszolgáltatások szervezői dolgoznak. Elsősorban a fejlesztő jellegű programokat jellemzi a pedagógia és közösségfejlesztés eszközrendszere, míg a szórakoztatási célúaknál inkább az élményszervezés dominál. A tartalom is jól tipizálható, hiszen a táborokban szinte minden esetben jól felépített, tematizált program várja a fiatalokat, addig a fesztiválok egy eseményláncolatba való bekapcsolódást kínálnak látogatóiknak. Természetesen a két alaptípus rendszeresen keveredik, a szervezők (legyenek azok profitorientált vállalkozások munkatársai vagy közszolgáltatást végző intézmények, szervezetek ifjúságsegítő, ifjúságfejlesztő szakemberei) a célokat, módszereket és eszközöket egyaránt kombinálhatják egymással.

4.5.3. Az ifjúságfejlesztési folyamatok

Az IKSZT-hez kötődő ifjúsági munka által érintett másik – egyébként a közösségfejlesztési folyamatokkal gyakorta szorosan összefüggő, azokba illeszkedő – fő tevékenységcsoport az ifjúságfejlesztési folyamatok generálása és folyamatkövetése.

Ifjúságfejlesztésnek nevezünk minden olyan irányított folyamatot, amelynek eredményeként a fiatalok, csoportjaik vagy közösségeik az állapotváltozás elérésére irányuló tevékenység megkezdése előtti helyzetükhöz, jellemzőikhez képest pozitív elmozdulást mutatnak a tevékenység folyamatában, illetve annak befejezésekor. A folyamatok tevékenységtartalmukat illetően nagyon sokfélék, sokszínűek lehetnek. Egy azonban bizonyos: ha csak esetlegesen, véletlenszerűen alakulnak ki, akkor hatásfokuk és eredményességük bizonytalan és kiszámíthatatlan lesz. Tervszerű megvalósítás esetén azonban, ha cél és feladatrendszerünkben elhelyezve hívjuk életre ezeket a folyamatokat, akkor kiegyensúlyozottabbak, követhetőbbek, és minden bizonnyal eredményesebbek is lesznek.

Aranyszabály, hogy ezeknek a fejlesztéseknek a fiatalok aktív részvételére kell alapulnia. Egyes szakemberek azt is hozzáteszik, hogy a fiatalok által megfogalmazott igényeket, problémákat kell a középpontba helyezni. Mi annyival pontosítjuk ezt, hogy a helyi közösség egészének érdekeit, igényeit, problémáit és nem különben értékeit is figyelembe kell venni a folyamatok megtervezésekor és irányuk megszabásakor. A korosztályi segítők mellett kulcsszerepe lehet a felnőtt segítőnek, akik a folyamatot kívülről, de akár belülről is támogathatják.

Néhány példa az ifjúságfejlesztési folyamatok tartalmára:

- települési, térségi ifjúsági stratégia készítése;
- települési, térségi ifjúsági cselekvési terv készítése;
- települési ifjúsági önkormányzat létrehozása;
- térségi ifjúsági kerekasztal létrehozása;
- „ifjúsági civilakadémia” elindítása (demokráciakurzus);
- „Igazlátó nap” vagy térségi ifjúsági parlament összehívása;
- stb.

Az IKSZT természetesen szerepet kap abban is, hogy az általa és partnerei együttműködésével elindított, illetve az önjáróvá vált fejlesztési folyamatokat lépésről-lépésre figyelemmel kísérje, visszacsatolja a település és a kistérség felnőtt közössége, részközösségei (önkormányzatok, érintett szülők, más intézmények, stb.) számára.

4.5.4. Ifjúsági információs pont szolgáltatás

Az ifjúsági információs pont szolgáltatás lényege, hogy rendszerezetten elérhetővé teszi mindazon információkat a fiatalok számára, melyek érintik, illetve érdeklik őket. Feltehetjük a kérdést, hogy miért fontos ez az internet világában. Tudjuk azonban, hogy az interneten éppen azért nem található meg sok esetben bizonyos információ, mert minden fellelhető ott. Tudjuk továbbá azt is, hogy nehezen találunk választ olyan kérdésre, amit nem teszünk fel vagy nem tudunk feltenni. Az ifjúsági információs pont szolgáltatás lényege, hogy többek között e nehézségek leküzdésében nyújt segítséget a fiataloknak.

Napjainkban közel 100 ifjúsági információs pont működik Magyarországon, amelyek többsége egyrészt szakmailag kapcsolódik valamely, megyeszékhelyen működő komplex ifjúsági információs és tanácsadó irodához, másrészt valamely más vagy szélesebb tevékenységet végző „hordozószolgáltatás” mellett, azzal integráltan működnek. A jelenleg működő ifjúsági információs pontok esetében majd’ mindenhol lényeges szempont a szakmai identitás és feltételrendszer kialakítása, máskülönben a hordozószolgáltatás és az általa megjelenített célok, működési normák, értékelési szempontok uralják el az információs pont működését.

Az IKSZT esetében is figyelemmel kell lenni erre – de ez igaz a többi feladatra, szolgáltatásra is! A komplexitás ugyanis azt jelenti, hogy semelyik szolgáltatás sem lehet domináns az

IKSZT keretében, semelyik szolgáltatás működési elvei, módszertana, etikai, szakmai elvei sem lehetnek oly' erősek, hogy azoktól a többi szolgáltatás ne térhessen el. Ha jobban belegondolunk ez lehetetlen is, hiszen integrált közösségi és szolgáltató terünkben jellemzően egy-egy munkatárs dolgozik (majd), aki egyszerre kell, hogy ellássa az összes feladattal és szolgáltatással kapcsolatos teendőt. Nem várható el tőle, hogy szakmai-etikai elveit, módszertanát váltogassa. A szolgáltatások esetében tehát az IKSZT komplexitása okos kompromisszumot is és szigorú határokat is jelent egyszerre.

Az ifjúsági információs pont szolgáltatás esetében e határokat a HAYICO Szakmai-etikai Kódexe, illetve Európai Ifjúsági Információs Charta fekteti le. (Mellékletünk tartalmazza e dokumentumokat is.)

Az ifjúsági információs pont szolgáltatás keretében az IKSZT-k legalább az alábbi területeken kell, hogy információkat gyűjtsön, rendszerezzen és biztosítson a fiatalok számára: (a „helyi" alatt minden esetben a kistérségit is érteni kell):

- helyi, regionális és országos kulturális programok, rendezvények;
- helyi sportolási lehetőségek, helyi, regionális és országos sportrendezvények;
- helyi és regionális közoktatási és felsőoktatási információk (legalább; iskolatípusok, intézmények, oktatott szakok és szakmák, felvételi eljárások, iskolarendszeren kívüli képzési lehetőségek);
- helyi hivatalok (legalább; alapadatok, nyitva tartás);
- helyi és megyei önkormányzatok (legalább; alapadatok, helyi önkormányzati képviselők névjegyzéke);
- helyi és regionális és országos olcsó szálláslehetőségek (legalább; kulcsosház, turistaház, kollégium, ifjúsági szálláshely kategóriákban alapadatok, nyitva tartás);
- országos utazási és szállás kedvezmények (legalább; MÁV és VOLÁN hivatalos kedvezmények, diákigazolvánnyal igénybe vehető kedvezmények);
- helyi munkalehetőségek (legalább; a helyi médiában megjelenő hirdetések);
- helyi, regionális és országos pályázatok (legalább; a pályázat kiírása);
- helyi és regionális segítő-és krízisellátó helyek (legalább; átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, drogambulanciák, telefonos segítőhelyek kategóriákban alapadatok, nyitva tartás);

– ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltató helyek (legalább: az ERyICA[6] tagszervezetei, Eurodesk[7] partnerek és pontok)

– az európai mobilitással összefüggő alapinformációk (legalább: Fiatalok Lendületben Program[8], ösztöndíj és csereprogramok)

Megyei ifjúsági szakmai-módszertani központok kiemelt feladat lesz az ifjúsági információs pont szolgáltatás keretében gyűjtendő, megyei szintű információk biztosítása az IKSZT-k számára.

Az IKSZT e feladata kapcsán fontos még visszatérnünk a komplexitásra: az ifjúsági információs pont szolgáltatás nem választható el a kötelezőként biztosított „az információs társadalom adta lehetőségek kihasználását lehetővé tévő közszolgáltatások biztosítása, közösségi elérési pont működtetése” és az opcionálisként meghatározott könyvtár és információs szolgáltatástól. A három szolgáltatás szorosan összefügg egymással, az információszolgáltatás szintjén gyakorlatilag egynek tekinthető. Az IKSZT működtetése során fontos azonban, hogy kialakuljon az az „okos kompromisszum”, amellyel biztosítható a – bár egynek tekinthető, de részben mégiscsak más jellegű – szolgáltatások közös szakmai–módszertani–etikai nevezője.

4.6. Helyszín és feltételek biztosítása fogadóórák megtartásához

Az IKSZT keretében nyújtható szolgáltatások egy részét kívülről érkező, a településen csak időlegesen, a hét meghatározott napján és előre meghirdetett időben dolgozó szakemberek látják el. Szóltunk már róluk a település, illetve az igény- és szükségletfelmérés, de az eddigi feladatok, szolgáltatások kapcsán is.

A lehetséges szakemberek sokaság közülük feltétlen biztosítsunk helyet a településen vagy a térségben dolgozó „családsegítős”, illetve „gyermekjólétis” szakembernek, a védőnőnek, gondoljunk továbbá a falugazdászra, a Helyi Vidékfejlesztési Iroda vezetőjére és a Kistérségi

[6] Az Európai Ifjúsági Információs és Tanácsadó Ügynökség, amely a közel 8000 európai ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltató szakmai együttműködési és érdekképviseleti platformja.

[7] Információs szolgáltatás, melynek keretében európai és magyar pályázati lehetőségekről, szervezetekről és dokumentumokról lehet tájékoztatást kapni. Elsősorban olyan oktatásról és képzésekről ad tájékoztatást, melyek a fiatalok európai programokban való részvételét segítik elő. További információk: www.eurodesk.hu

[8] Az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Unió tagállamainak megállapodása értelmében létrejött Youth in Action - Fiatalok Lendületben Program célja nemformális nevelési programok támogatása a fiatalok számára. A Program a 2007-től 2013-ig fut. További információk: www.eurodesk.hu

Koordinációs Hálózat kistérségi koordinátorára is. Érdemes felajánlani e lehetőséget „távolabbi" szervezetek, pl. a megyei civil szolgáltató központ, az Esélyek Háza, a megyei kamarák vagy a regionális ifjúsági szolgáltató iroda munkatársainak is. Különösen fontos e szolgáltatás akkor, ha e szakemberek egyáltalán nem vagy jelenleg csak pl. az önkormányzat épületének egyik helyiségében tudják fogadni klienseinket, ügyfeleiket.

Őket az IKSZT keretében dolgozó munkatárs kell, hogy a településre hívja és számukra fogadóórát szervezzen. Törekedni kell, hogy a fenti szakemberek abban az időben legyenek a településen, amikor a helybéliek velük találkozni tudnak, mert ráérnek. Bizonyosan több település is igényt tarthat azonos időpontban munkájukra, a bölcs koordinációt a szakértők főnökeire is bízhatjuk, de egy-egy, a közelünkben lévő településen működő IKSZT-ben dolgozó munkatárssal is egyeztethetünk.

Az IKSZT munkatársa a kívülről érkező szakértők munkáját előkészíti, illetőleg a szakértők által tanácsolt cselekvésekben folyamatosan segítenie kell az érintetteket. A helybéliek azt kell érezzék, hogy a szakértők távoztával sincsenek magukra hagyatva, azaz az IKSZT munkatársának, az általuk tanácsolt, indított tennivalók megvalósításában való időleges segítsége mindenki számára folyamatos kell legyen.

4.7. Mire ad még lehetőséget az IKSZT?

Az IKSZT természetes tevékenységének tartjuk a helyi közösségfejlesztési folyamatok elindítását. Új vagy a helyi korábbi kezdeményezések folytatásaként megalakulnak a különféle tevékenységeket végző, szervező, az ott élők korosztályai, érdeklődési körei és foglalkozásai szerint differenciált klubok, az érdeklődések, mániák szerinti szakkörök, az érdeklődés és az egyéni tanulási kényszer szerinti tanulókörök, a képességek szerinti műkedvelő együttesek. Miután, illetve miközben megvalósultak a szabad eszmecserétől a szervezett beszélgetésig terjedő alkalmak, létrejött a tankatalógusok (a tanítana-tanulna címjegyzékek) sorozata, beindult a helyi kalendáriumkészítés, megteremtődtek a helyben lehetséges nyilvánosság feltételei, keretei az IKSZT helyben még az alábbiak megszervezésében, bonyolításában gondolkodhat.

4.7.1. Utazásszervezés

Az IKSZT feladata, hogy szervezze meg a lakosok eljutását minden olyan lehetséges helyszínre, amire helyi igény vagy érdeklődés van (részben színházi vagy egyéb kulturális program, fesztivál meglátogatása; egyházi, állami ünnepi alkalmakon való részvétel; pihenés, rekreáció, üdülés céljából való közös kirándulás) önköltséges alapon. A meglátogatott helyszínek látnivalóira az utazók közül kell keresni (több), az együtt utazókat tájékoztató személyeket, akinek felkészülését természetesen segítse az IKSZT munkatársa.

4.7.2. Hagyományok ápolása, felélesztés

Az elfelejtett hagyományok felélesztése minden olyan esetben fontos, illetve lehetséges, amiről még él a helyi emlékezet, vagy ami a nyomokból, akár az iratokból kitalálható, megújítható, feltámasztható. Egyszerű és közismert példa erre a mohácsi busójárás, amit az ’50-es évek Tito-ellenes őrületei után elevenítettek fel évtizedes hamvából a ’60-as évek derekán; ki gondolná manapság, hogy az a „Baranyai Vasárnapok” rendezvénysorozat kedvéért feltámasztott, helyben már jobbára elfeledett, legfeljebb az öregek között pusmogott emlék volt csupán? A hajósi „Orbán napi borünnep” a helyi népművelő találmánya (ma úgy mondanánk, hogy „innovációja”) volt a ’70-es évek végén; manapság már a múlt ködébe vesző hagyományú ez a szeretett és minden helybéli által várt nagyrendezvény. A noszvaji Szilvanap egy helybéli turisztikai menedzser ötletéből vált megyeszerte híres, a helybélieket felvillanyozó rendezvénnyé, holott a kezdetekkor az ötletgazda még saját családját is csak nagy nehezen tudta rábeszélni a részvételre. Az ő kedvéért álltak ímmel-ámmal a lekvárfőző-üsthöz évekkel ezelőtt. Már szilva sem volt a faluban. Azóta, gondoljuk, lett. Jeles nappá vált ez a rendezvény Bükkalján, további környékbeli falunapok hivatkozási pontjává. Folytatnunk lehetne a sort, amiben jeles hozadék az „idegenek forgalma”, de még fontosabb az annak eredményeképp helyben megszülető, feltámadó helyi érték, értékmentés vagy akár értékteremtés, és a mindebből fakadó imázs, öntudat, önbecsülés.

4.7.3. A helyi értékek felmutatása

Elemien fontos lehet egy helyben elfeledett, mert korábban lebecsült betlehemes, egy húsvéti, pünkösdi, aratási, szüreti vagy bármi máshoz kötődő hagyomány. A helyi termékekhez, terményekhez fűzhető, akár kitalált alkalom. Nem feledhető, hogy ami helyben értéktelen,

mert közismert, távolról érkezve különösen érdekes, értékes lehet. És ebben nincs határ; egy erdei virágszőnyeg, egy békafajta, több gyógynövény hosszú sétákkal felgyűjthető együttese, egy elvadult gyümölcstelepítés, a valahová vezető töltés kerékpárútja, az egyedi fejfákkal bíró temető, a gátőrházi csend – csak körül kell nézni, ki hol él, hogy milyen adottság az, ami kiindulási, „kitörési" pont lehet.

4.7.4. Programok kisgyermekek és szüleik számára

A kisgyermekes anyukákkal való folyamatos és folytatólagos foglalkozás az ország több településén vált néhány ügyes vállalkozó megélhetési forrásává, persze ott, ahol kellő számú a fizetőképes kereslet erre; elsősorban Budapesten és a város környéki nagy agglomerációs településeken vannak erre példák. De hasonló anyuka- és gyermekfoglalkoztatót szervezett saját egyesületi épületében a komárom-koppánmonostori Élettér Egyesület; épületük, és különösen annak gyermekjátszónak berendezett tetőtere folyamatosan, már reggeltől késődélutánig fogadja a kisgyermekes mamákat nem egy esetben szervezett, máskor az ott lévő készségfejlesztő játékokkal szabadon szervezett tevékenységekre.

4.7.5. Filmklub

Filmklub is szervezhető az IKSZT-ben akkor, ha a megfelelő technika rendelkezésre áll, és ha a vetített DVD-kkel kapcsolatos jogdíj-ügyeket előzetesen tisztázzuk, illetőleg folyamatosan rendezzük.

Nemcsak a nyugdíjasoknak szervezhető rendszeres nosztalgia-filmnézés, hanem az általános iskolásoknak is a kötelező olvasmányokból (ez esetben az iskolával egyeztetett módon) és a fiatal felnőtteknek is saját kedvük szerinti összeállításokból. Figyelni kell persze arra, hogy több legyen mindez a házi-mozik filmnézési alkalmainál: ezt egy bevezető ismertetés, egy utólagos elemzés vagy a látottakról való közös beszélgetés attól kellően megkülönböztetheti. Nem véletlen, hogy pl. Hajdúnánás egyesületi ifjúsági házában, vagy a derecskei Oázis Ifjúsági Házban szervezett vetítési alkalmak az egyik helyen 5, a másikon 10 éve színesítik a mozit, sőt, az előadókkal, szereplőkkel dúsított vetítési alkalmak sokkal többé, igazi moziünneppé tették ezeket a vetítéseket.

5. A feladatok és a szolgáltatások összehangolása

Az integrált közösségi és szolgáltató tér hazai előképe a klubkönyvtár vagy az általános művelődési központként[9] megnevezett iskolai/közművelődési integráció lehet. Szinte mindegyikükre az (volt) az általánosan jellemző, hogy az egyik funkció (a klubkönyvtár esetében a könyvtár, az ÁMK-ban az iskola) hangsúlyossá válva gyakorlatilag eseti alkalmakra korlátozta a közösségi művelődés tevékenységeket. Mindkét integráció inkább praktikus volt, és (tisztelet a ritka kivételeknek) nem szakmai nóvumot, többlet-teljesítményt jelentett megjelenése, hanem leginkább az intézményigazgatás- és felügyelet egyszerűsítését. A jövő vidéki Magyarországára elképzelt integrált közösségi és szolgáltató terek működésére használható mintát jelenleg keveset, legfeljebb 30-40-et találunk. Az alábbiakban – történeti kitekintéssel – egy-egy ilyen módon működő (esetleg azóta bezáró) közösségi terek mutatunk be.

Évtizedekkel ezelőtt volt tehát (ha volt) művelődési otthon, községi közművelődési könyvtár, és bár ezek többsége túlélte, kisebbik felük elvérzett a rendszerváltoztatás éveiben. Volt olyan művelődési otthon, aminek már az épülete is eltűnt, avagy más célt szolgál immár, és volt, amelyik mind a mai napig fellelhető. Közülük van, amelyik még szakmai működést teljesít (persze kérdés, hogy miből és miként?), de jócskán akad olyan, amelyik bezárva (némelyike felújítva) várja feltámadását. A könyvtárak nagy része szerencsésebben élte meg a változást, bár akadt, amelyiket az iskolai könyvtár integrálta, és volt, amelyik éppen azt befogadva bővült. Lett olyan, amit könyvtárbarát helyi egyesület mentett meg fenntartóként, még ha ez szabálytalan is. Időközben megjelentek új funkciók; teleházak, eMagyarország pontok, ifjúsági, nem egy esetben információs funkcióval bővített struktúrák - némelyike éppen a fent emlegetett intézményekbe lehelt életet. Másutt önálló épületbe, intézménybe települtek, sokuk egyesületi keretben kezdett működni.

A „feladatok és a szolgáltatások integrált működtetésének keretei, összehangolására” minden egyes IKSZT esetében használható példát mondani nem lehet – hiszen ahány település, annyi igény és szükséglet és azok alapján kialakított, a helyi viszonyokhoz igazított feladatel-

[9] A klubkönyvtárt, mint intézménytípust egy korabeli miniszteri rendelet hozta létre. Az „általános művelődési központ” néven elterjedt *iskola + művelődési otthoni funkciók + könyvtár intézményegységet* tartalmazó intézménytípus eredendően a lakótelepeken épített iskolaépületek egy idő után bizonyosan csökkenő gyermekszáma miatti utóhasznosításának érdekében honosodott angolszász minták alapján.

látás. A generális javaslatok helyett inkább példákat sorolunk, melyek bemutatják az IKSZT-k keretében ellátható feladatok és az azokból kibontakozni képes helyi folyamatok sokaságát is.

5.1. Integrált működés régi minta szerint (Hódmezővásárhely-Belsőerzsébet)

Hódmezővásárhely-Belsőerzsébet tanyaközpontjában még volt szerencséje e sorok írójának megtapasztalni a régmúlt (értsd: a második világháborút megelőző idők) művelődési otthonának hangulatát, igaz, már a Hazafias Népfront olvasóköri formájában. Az épület akkori működtetői az épületet annak idején építők immár megöregedett gyermekei voltak, tán ezért viszonyultak hozzá meglehetős családiassággal. Semmi különös nem volt benne; ha művelődési, kulturális specialitásra vágytak, akkor bekerékpároztak a városba. Saját intézményükben csak világítás és fűtés volt (ez utóbbi akkor, ha a soron következő család előre befűtött); újságok jártak, kölcsönkönyvtárt működtettek, társas vacsorákat, név- és születésnapokat, keresztelőket és halotti torokat tartottak. Időnként, ha háztáji gazdaságukban valami különös, szokatlan, számukra ismeretlen dolog történt, szakértőt hívtak, akit ismeretterjesztő előadóként adminisztráltak. Ha a világból bármit értelmezni akartak, a nyugdíjas tanító kerített valaki ahhoz értő bölcs embert. Valódi tető volt együttléteik fölött ez az épület, nem is akart, nem is valósított meg többet, mint a környéken élők közös nappalijaként szolgálni szabadidejüket, és eseti tanácstalanságuk esetén gondjaikra tanácsot, megoldást adni, szerezni. Ma úgy mondanám, hogy tevékenysége, teljesítménye a most elterjeszteni, megalapítani kívánt integrált közösségi és szolgáltató tér előképe volt mindez a kor, a ’70-es évek végének színvonalán.

5.2. Közösségi művelődésfejlesztés falufejlesztés részeként (Balatonszabadi)

Balatonszabadiban és a környék falvaiban a környék földjein gazdálkodó téesz kérésére falufejlesztés indult a ’80-as évek elején. A több éves szakmai fejlesztőmunka során helyi művelődési egyesületek alakultak, közülük az első az önálló működésre különálló épületet kapott. Térségi újság indult a helybéliek szerkesztésében. Több évfolyamot megélt népfőiskola szerveződött az ott élők és dolgozók részvételével; a kurzusok dolgozatírással és annak megvédésével zárultak. A Balaton-környékre vonatkozó korabeli építési tilalmat feloldva új falu-

rész épült kalákában elgondolt építkezésekkel. Második világháborús magyar katona-emlékhelyet építettek. A korra egyáltalán nem jellemző párbeszéd állandósult a helybéliek és a vezetők között. Megmentődött (akkor még) az egyik társközség kitűnően működő osztatlan iskolája. Helyismereti munkák kezdődtek, parasztköltő versei jelentek meg. Az egyik egyesület szervezésében felelevenítődött az – ott már vagy száz éves – helyi Kossuth-hagyomány nagyszerű, lélekemelő ünnepségek sorozatával.

Összességében és végeredményében a most szorgalmazott integrált közösségi és szolgáltató terek ma megkívánható teljesítménye valósult meg az érintett három faluban, úgy alakítva át az akkor ott élők gondolkodását, hogy a nem remélten érkezett rendszerváltozásba mintaszerűen illeszkedhettek, hiszen gondolatilag megelőzték saját korukat.

5.3. Településfejlesztés a közösségfejlesztés eljárásaival (Bakonyszentkirály)

Bakonyszentkirályon és társközségeiben közösségfejlesztési folyamat indult a közös tanács felkérésére a ’80-as évek első harmadában. A helybéliek aktivizálására és önjáróvá-fejlesztésére különféle szakmai eljárásokat alkalmaztak, közöttük az unikális innovációt jelentő helyi kalendáriumot jelentették meg, annak előkészítése és szerkesztése folyamatába vonva az aktivizálható embereket. Közösségi felmérés készült ugyancsak az aktívnak mutatkozó helybéliek bevonásával. Ez a munka bátorította az embereket arra is, hogy a környékbeli bauxitbánya tervének módosítását kezdeményezzék, végül megmentve falujukat az alábányászás konfliktusaitól, egyidejűleg megszüntetve a településre vonatkozó építési tilalmat is. A megfogalmazódó kérdésekre állandó és alternatív válaszokat kaptak. Az újkori Magyarország történetében először lehetséges alternatív képviselőjelölésre addig ismeretlen helyi nyilvánosságot teremtve a valódi választás lehetőségét teremtették meg, itt is gyorsítva a helyi társadalom gondolkodását, felkészítve őket a valódi alternativitást hozó rendszerváltó évekre. A közösségfejlesztési kezdeményezés itt (és másutt) végeredményében olyan pezsgést, közös szellemi megújulást és egyéni képességfejlesztést eredményezett, amilyeneket ma ezen új intézmények tevékenységétől remélhetünk.[10]

[10] Megjegyezzük, hogy a fenti példákról bővebb információ lelhet fel a www.kozossegfejlesztes.hu honlapon.

5.4. Falusi művelődési otthon egyesület működtetésében (Vasvár)

A Vas megyei Győrvárott még a ’90-es évek elején került az önkormányzat helyett egy helyi kulturális egyesület kezébe az akkor frissen épített Faluház, vélhetően nemcsak az intézmény kívánatos társadalmiasítása, hanem az önkormányzat korlátozott anyagi lehetőségei miatt is. Az egyesület minden olyan kulturális szervezőmunkát felvállalt, amit másutt különféle szakosodású népművelők végeztek, így sok önkéntes kapcsolódott be egy-egy munkafázis megvalósításába, könnyítve ezzel az ugyancsak önkéntesen dolgozó intézményvezetőt. Bár lehet, hogy szakmaiságuk néhol hiányzott, ezt utánjárással pótolták. Falaik között olyan munkaszervezési metódus alakult ki és él mind a mai napig, amire az IKSZT-k esetében is szükség lesz. Az a néhány ember ugyanis, aki önkéntesként vagy a munkaügyi központ közbeiktatásával szerződött alkalmazottként dolgozik benne, gyakorlatilag mindent csinál, szervez, bonyolít, és munkájához szükségképpen kér segítséget ráérő ismerőstől, valamiben aktív tagtól, valamihez értő helybélitől, és ezzel valóban saját művelődési otthonukat szervezik nem is gondolván arra, hogy működésükkel járatlan úton járva a jövendőnek is példát mutatnak.

5.5. Integrált közösségi intézmény magánkézben (Kondoros)

Kondoroson a ’90-es évek elején az akkori fiatalok vették kezükbe saját művelődésüket. Igaz, kezdeményezésük közvetlen oka a megszűnő téeszben széthordás előtt álló helytörténeti gyűjtemény megmentése volt. E célból összeadott pénzükből saját maguk (egyesületük nevére) megvásároltak egy település-központi parasztházat, és abban helyezték el a gyűjteményt. Egy idő után klubszobával, majd még eggyel, később műhellyel, a szünidei gyermekfoglalkoztatást lehetővé tevő fészerrel, még később teleházi funkcióval bővítették működésüket, felvállalva falu-ünnepek és fesztiválok szervezését, manapság már faluszépítő munkát is.

Az intézményben szétválaszthatatlanul egybe folynak a tevékenységek éppen úgy, mint az azt szervező alkalmazottak, önkéntesek munkája. A különféle aktivitásokban, folyamatokban részt vevők maguk sem tudják, hogy egy-egy tevékenység részeseként most éppen az információs vagy a klubtevékenység, ezt követően valamelyik amatőr művészeti aktivitás, esetleg rendezvényszervezés részesei. De hát elég természetesen éljük mi is életünket hol olvasva, hol televíziót nézve vagy rádiót hallgatva, esetleg újságot böngészve, később netalán valamiféle

társas művelődési folyamatban, később megint másban részt véve – és eközben mindig mi magunk vagyunk anélkül, hogy a bennünk, általunk integrált tevékenységeket műfajonként, fajtánként szétválogatnánk.

5.6. Komplex falufejlesztés humán célokért (Túristvándi)

Túristvándiban az önkormányzat vezérletével folyik olyan, immár másfél évtizedes településfejlesztési munka, aminek eredményeképp a helybéli élet egyre reményteljesebb. A Szatmárt érintő családi- és osztálykirándulások egyik kedvelt látnivalójára, a vízimalomra alapozva kezdték el azt a munkát, aminek eredményeképp falusi szállás- és vendéglátóhelyek sokasága, Teleházra alapozott információs bázis és szolgáltató központ, települési és térségi ifjúsági önkormányzat, határokon átnyúló gazdasági együttműködés, helyi ünnepek sorozata és közötte a Nemzetközi Molnártalálkozó, valamint népfőiskola teremtődött, aminek keretében a helybeliek részére különféle témájú gazdaképzés, szövetkezésre való oktatás indul. Fejlesztőmunkájuk összessége a megindítani tervezett integrált közösségi és szolgáltató terek kívánatos tevékenységének jelenleg elképzelhető maximumát jelenti azzal a különbséggel, hogy esetükben ezt (jelenleg) nem egyetlen intézmény szervezi.

Hangsúlyozzuk, hogy az integrált közösségi és szolgáltató tereknek nem a kulturális hiánypótlás az elsődleges feladata, hanem (amellett) a helybeliek társas együttlétét, képességeik és készségeik fejlesztését, a helyi lehetőségek alapos mérlegelése eredményeképp alapvetően és elsősorban megélhetésük javítását kell szolgálják. Az IKSZT-nek, pontosabban az annak keretében dolgozó munkatársból és segítőiből, közreműködőiből álló csapatnak a helybéliekkel közösen kell megtalálnia azt a kitörési pontot, amiben az adott, az érintett település egyedi és megismételhetetlen, kell szakmai tevékenységükkel képessé tenni az ott élőket arra, hogy (megfelelő beavatást, de mondhatjuk szebben is: szakszerű közösségfejlesztést követően) a maguk kezébe vegyék sorsukat. Az IKSZT ebben az értelemben a település erőtere, gyorsító közege; amiben azért ha kell, az andalítás és a jókedvű szabadidő-szervezés is helyet kell, hogy kapjon.

Hangsúlyozzuk azt is, hogy a tevékenységszervezők elsősorban az erre, ebben aktivizált helybéliek kell, hogy legyenek, akik mögött azonban ott áll az IKSZT keretei között alkalmazott munkatárs is, akinek szakmai felkészültsége elsősorban a többiek (a helybéliek) bátorítását és megerősítését szolgálja.

6. Az IKSZT térszerkezete

Utaltunk már arra, hogy szolgáltatási (akkor inkább intézményi) integrációk korábban is szerveződtek Magyarországon. A helyi igazgatásszervezési szempontból, a felügyelet egyszerűsítéséből közös vezetés alá szervezettek számunkra érdektelenek (megjegyezzük: a települések új vezetői általában szét is szedték azokat). A korabeli új beruházások közül témánk esetében éppen nagyságrendjük miatt közömbösek a városnyi lakótelepeken épített általános művelődési központok és azok is, amelyek egy-egy nagyobb település reprezentatív iskolai, művelődési otthoni integrációjaként épültek, noha némelyikük (például a pécs-kertvárosi Nevelési Központé, a Bács-Kiskun megyei Kecel ÁMK-jáé) a mai napig érvényes építészeti, térkialakítási mintát ad.

A klubkönyvtárakat létrehozó 1968-as miniszteri rendelet és különösen a faluházépítések eredményeképp létrejövő új intézmények azonban hordoznak tanulságos, ma is megszívlelendő infrastrukturális megoldásokat. Az alábbiakban egyrészt ezek közül emlegetünk néhányat. Azonnal megjegyezzük: a jó megoldás nem az egyébként kitűnő példák másolása, hanem az adott település adottságainak megfontolt és meggondolt továbbépítése, megújítása. Az alábbiakban emlegetendő megoldások is éppen azért lehettek és éppen abban voltak nagyszerűek, hogy maximálisan igazodtak a helyi adottságokhoz, körülményekhez és feltételekhez, amelyek közül egyáltalán nem volt közömbös a rendelkezésre álló pénz sem.

6.1. Közös tető az együttlét felett

Zalaszentlászló Faluházának a ’80-as évek derekán Makovecz Imre által tervezett térkialakítása mind a mai napig mintaszerű. Eredetileg kocsma, később kultúrotthon, az úttal párhuzamos épület és egy annak udvarán álló, de az úttól kicsit távolabb lévő síktetős, így állandóan beázó ABC épület egybeépítésével alakult ki úgy, hogy mindkét épület megmaradt, de közös tetőt kapott. A volt kultúrotthon-épület tetőterében kapott helyet a községi könyvtár, az ABC épület felett pedig panzió létesült. A két épület közötti hajdani udvarban épült ki a nagyterem a szükséges előtérrel, de miután a két régi épület beépítése magas közös tetőgerincet kívánt, a nagyterem+előtér feletti magas légtér különös eleganciát teremtett. Az okosan ki-

számított belső tetőgörbület eredményeképp télen a felmelegített levegő nem beszorult abba, hanem szelíden cirkulált, egy családi ház fűtésköltségével megteremtve a hatalmas terem kellemes hőmérsékletét.

A falu főutcája felé emberléptékű és egyszerű homlokzattal néző épületbe az annak oldalán verandaszerűen kiépített, a tető által fedett, de oldalt nyitott járdán lehetett belépni. A vendég azonnal a nagyterembe érkezett, helyesebben annak egyik oldalára, egy széles, méretes asztalokkal és székekkel berendezett „előtérbe" (a bútorok egy nyáron át a helyszínen szervezett fafaragó-táborban készültek), aminek oldalában egyedileg tervezett pulttal és mögötte pohárszékkel kávéház üzemelt. Az előtérhez képest pár arasszal süllyesztett volt a vele egy légterű nagyterem; műsor esetén az alant ülők feje felett kellemes kiegészítő nézőtérként szolgált. Az épület utcai frontján, a volt kultúrházi épületrészben egy ideig még mozi működött, de annak megszűntével mindkét (egybenyitható) klubszoba a szabadidő-eltöltést, a kisebb létszámú megbeszéléseket, ismeretterjesztő előadásokat, klub-összejöveteleket szolgálta – ezeket már ajtó választotta el a nagyteremtől. A kávéházi pult volt az alkalmazott népművelő munkahelye (akinek elsőrangú feladata amúgy is az emberekkel való beszélgetés volt), de itt működött a panzió recepciója is, megjegyezzük, ezt a feladatot ugyancsak ő látta el.

Az épületben persze a kornak megfelelő tevékenység szerveződött, hiszen hol volt még a ma megkívánt információs funkció. Aki Zalaszentlászlón dolgozni akart, munkát is talált, nem kellett tehát a ma szükséges átképzéseket szervezniük. Volt azonban egy különössége az itt kialakított térnek; a műkedvelő művészeti csoportok próbái ugyanis mindenki előtt, a nagyteremben zajlottak. Meglátták és megélték az előtérben ücsörgő-fecsegő emberek a kórus- és a táncpróba nehézségeit, az iskolai műsorokra felkészülők gyakorlását, a kondicionáló tornára járók fáradalmait arról nem beszélve, hogy „a falu szeme láttára" gyakorlatozókat máshogyan nem megszerezhető megbecsülés övezte az idő teltével.

A Zalaszentlászlón kialakított térstruktúra: az előtér, a nagyterem, a klubszobák, a könyvtár ma is megkívánható minimum még akkor is, ha a terek egymáshoz-szerveződése másutt nyilván másképpen oldható meg. Másképpen oldották meg Diószkálon, és másképpen Nagykapornakon és másképpen Bakon meg Németfaluban (hogy csak Zala megyében maradjunk), de a fent kívánatos térszerkezet mindenütt előfordult.

Zalaszentlászló abban is tanulságos, hogy az intézményi tevékenységek egy (nagyobb) részét korántsem kell tevékenységenként külön-külön szobákba zárni. A bélyeggyűjtők hetente egyszer délutánonként összetoltak két-három előtéri asztalt, körbeülték, és így folytatták megbeszélésüket, csereberéiket, itt fogadták a környező településről érkezett hasonló

mániákusokat. Volt, hogy a faluszépítők egy másik, távolabbi asztalsornál ültek. Előfordult, hogy szomszédjukban kártyáztak. Napközben ugyanitt tízóraiztak, ebédeltek, uzsonnáztak az épületben működő öregek napközi-otthonába járók; de hát az épületben lét esetükben sem azt jelentette, hogy valami külön helyiségbe szeparálták volna őket (legfeljebb pihenni lehetett az egyik klubszobában), hanem éppen azt, hogy az intézmény egész térrendszerét használhatták, különösen abban az időben, amikor a többség dolgozott vagy éppen iskolába járt. Hogy időnként áthallás volt az egyik asztalsortól a másikra? Hogy néha próba folyt a nagyterem padlóján? Hogy a klubszobába behallatszott a táncpróbák csizmadobogása? – hát nem lehet természetes ez egy mindenkit szolgáló művelődési otthon esetében? Egy étteremben, egy kávéházban sem zavaró, hogy különféle emberek, társaságok egyidejűleg beszélgetnek, esznek, isznak! Ha ott elfogadható, miért kívánnánk a művelődés terében templomi csendet?

Az ugyanis nem elképzelhető, hogy a számtalan közösségi művelődési tevékenységforma számára számtalan helyiséget alakítsunk ki. Óhatatlan, hogy amelyik csendes beszélgetéssel végzi munkáját, amellett (kicsit odébb) mások ugyanazt tegyék. Lehetnek persze olyan foglalatosságok, amelyek műhelyt, szakköri szobát kívánnak, és persze lehetnek olyan alkalmak, amikor a figyelem biztosítására a csendet biztosítani kell. És persze elvárható, hogy egy dobegyüttes, egy alakuló zenekar vagy éppen a fúvósok akkor próbáljanak, amikor a lehető legkevesebben vannak az épületben, de hát ezen kívül minden csak a kellő tolerancia kérdése.

6.2. Külön helyiségek a fiataloknak, a nyugdíjasoknak

Külön kérdés a mindenkori fiatalok saját közösségi helye. Ha a körülmények megengedik, törekedni kell arra, hogy számukra külön helyiséget/helyiségcsoportot alakítsunk ki elsősorban azért, mert elképzelhető, hogy az IKSZT-t használó idősebbek már elfelejtették, maguk is egymás között érezték magukat a legjobban, s hogy ez meglehetős, másokat esetleg bosszantó zajjal jár(t). Szerencsés, ha van a fiatalok között olyan vezéregyéniség, akinek felelősségére rábízható a helyiség, még szerencsésebb, ha saját külön közösségi terüket saját egyesületük „székhelyeként” maguk alakítják, rendezik.

Közbevetőleg említünk egy dél-franciaországi tapasztalatcserére utazott ifjúsági referensi csoport élményét. Az út során elkerültek több olyan kis faluba is, amelyek egy közös ifjúsági szakembert foglalkoztattak fiataljaik segítésére. Az ő munkáját megismerendő faluról falura mentek, és ennek során jutottunk el egy ütött-kopott külsejű intézményben működő klubba.

Itt falakról leszaggatott plakátokat találtak az összedobált székeken. Törött lábú asztalokat, betört üvegű szekrényeket. Kosz és szemét mindenütt. De nemcsak az elhanyagoltság volt elképesztő, hanem az érzékelhető károkozás ténye is. Átlábaltak a törmelékeken, és valahogy kört alkotva beszélgetni kezdtek. A vendégek közül többen is szóvá tették, hogy ha hozzánk delegáció érkezne, legalább kitakarítanának! És hangosan is megfogalmazták kérdéseiket: mi ez az egész?

Vendéglátójuk elmesélte, hogy ezt a fertelmes kuplerájt a két bandára szakadt fiatalok okozták hetekkel ezelőtt, és neki esze ágában sincs helyettük rendet rakni, külön takarító pedig nincs, de ha lenne, akkor sem engedné, hogy helyettük tisztába tegye a helyiségeket. A fiataloknak meg kell érteniük, hogy ha valamit tönkretesznek és elrontanak, azt maguknak kell helyreállítani annál is inkább, mert felnőtt életükben sem lesz másképpen. Igen, itt elszabadultak az indulatok: így nem lehet használni a helyiségeket, hiszen előbb el kell takarítani a romokat, és rendet kell csinálni… A fiatalok azonban egyelőre nem használják, mert még nem akarják. A francia kolléga egyébként harmadnaponként előfordul a faluban, és különben is elérhető telefonon, és azonnal jön, ha hívják, de hívniuk kell, mert ő nem fog a saját érdekükben könyörögni nekik. Ha majd hiányzik a helyiség névnapra, ünnepségre, programra, szabad és kötetlen együttlétre, megoldják, majd kitakarítanak, és rendet raknak.

Elgondolkodtak a hallottakon. A vendégek érzékelhették, hogy magatartása és szakmai gyakorlata markánsan különbözik a hazaitól. Érzékelhették, hogy ez a francia kolléga tudja és hiszi, hogy amit és ahogyan cselekszik, az helyes. Valószínű, hogy a tapasztalt helyzet és az érvelés megingatta saját, a gyerekeket és a fiatalokat szinte a végletekig kiszolgáló (Magyarországon egyébként fölöttébb elterjedt) alapállásukat. Valahogy ekként lehet felelős emberként kezelni és értelmezni a gyermekeket és a fiatalokat.

Ha lehetséges, külön helyiség szükséges a település *nyugdíjasainak* is. Valahogyan úgy kellene a kialakuló intézményt használniuk, ahogyan azt Zalaszentlászlón tették ottani kor-és sorstársaik, de az egész alapterületen belül csak jó lenne mindenütt egy olyan szoba (és terasz, veranda, kertrész, hol mi lehetséges), ahol néhány órára nyugalmuk lehet. Pihenésre, bizalmas beszélgetésre, csendre.

6.3. Konyha

Ajánlható, hogy a kialakuló térrendszerben építsenek ki olyan konyhát, ahol legalább a melegítés megoldható. Sok olyan alkalom, rendezvény lehet, ahol kisebb társaságok enni szeretnének; ezt ugyan leginkább és leggyakrabban szabadtéren lehet, szokás megoldani, de akkor is tálalni kell, ez esetben is tartani kell valahol a szükséges konyhafelszerelést, aminek legegyszerűbb és természetes helye egy kisebb-nagyobb konyha.

A konyha kialakításától esetleg elrettenők számára – felhívva persze a figyelmet arra is, hogy az IKSZT-k kialakítását célzó forráshoz is szigorú törvényességi ellenőrzés kapcsolódik – idézzük fel, hogy még a '80-as évek derekán tervezte a Makovecz-tanítvány Siklósi József a zalai Németfalu művelődési egyesülete székházának átalakítását. A régi épület helyreállításán túl ez nem jelentett többet, mint egy széles, hosszú tornácot, és egy finomkodva "vizesblokknak" nevezett WC-csoportot. A tornác hamar megépült a környékbeli erdő fáiból, a vizesblokk csak sokára. Ám az átalakítás leginkább egy konyhát kívánt, hiszen – jó érzékkel – az összejövetelek állandó kísérője volt a társas vacsora, középpontjában a környék leghíresebb rétes-variációival. Hogyan is lehetne e nélkül itt egyesületi székházat működtetni, összejöveteleket szervezni?

A tervező tudta, hogy a konyha megépítése lehetetlen, és az engedélyező hatóság is elképzelhetetlennek tartotta. Nemcsak a vendéglői szabványok betartására kötelezték volna a tervezőt, hanem eleve nem is engedték meg ezt a funkciót, ki tudja ma már, hogy miért! Hiába érveltek a helybéliek mindenféle sületlenséggel: a munkásmozgalmi hagyományokkal, a kommunista illegalitás szalonnasütéseivel. Így tehát a „konyha" feliratot kiradírozta a mérnök úr, és helyette azt írta oda, hogy „rendezvényelőkészítő" terem. A búboskemencéből a tervrajzon beépített szekrény lett, de a vízbevezetés megmaradt, hiszen az kell például a kerámiázáshoz. Ezt követően lett engedély, és persze végül lett konyha is, amelyben azóta is folyamatosan „előkészítik a rendezvényt", mármint a társas vacsorák hosszú sorát. Megjegyezzük, hogy az engedélyezési eljárás manapság egyszerűbb, amit az is bizonyít, hogy a Dél-Baranyában azóta megépített, átalakított művelődési otthonok mindegyikébe építettek konyhát, itt már a lakodalmakhoz szükséges eszközökkel is felszerelve azokat.

6.4. A pelenkázó és szoptató helyiség

Gyakran automatikusan a női mosdóban kerül kialakításra a pelenkázó helyiség. Sokkal hasznosabb és célszerűbb azonban inkább olyan megoldást választani, amely lehetővé teszi, hogy az édesapák is használni tudják a pelenkázót. E problémára megoldást jelentenek az IKSZT/2008/1 pályázati felhívás előírásai. Mégis: ajánljuk, hogy a megújuló, kialakuló integrált közösségi és szolgáltató terekben alakítsunk ki külön, a kisgyermekek és szüleik nyugodt és belsőséges együttlétére lehetőséget biztosító pelenkázó és szoptató helyiséget.

A helyiségnek meg kell felelnie az alapvető higiéniai előírásoknak, akadálymentesnek, jól szellőzőnek, természetes fénnyel megvilágítottnak, illetve a mesterséges fényforrásnak is a lehető legtermészetközelibbnek kell lennie. A fényforrást, nyílászárókat és berendezéseket úgy kell elhelyezni, hogy az ne akadályozza a szabad mozgást, ne legyen balesetveszélyes és lehetővé tegye a bababarát elrendezést.

A megfelelő higiéniai feltételek megteremtése érdekében a pelenkázó helyiséget fel kell szerelni olyan papíradagolóval, amelyből a pelenkázó letakarásához szükséges méretű és mennyiségű papír vételezhető a pelenkázás előtt. Továbbá fertőtlenítős, ugyanakkor a babára és szülök egészségére is veszélytelen kézmosószert is el kell helyezni az erre alkalmas adagolóban. A babakozmetikumok és felszerelések tárolását érdemes mindig egy helyen (polcon) megoldani.

Meghatározó elemként kerüljön beszerelésre a minél biztonságosabb és kényelmesebb pelenkázó-szekrény, amely esetében nemcsak az eszköz megléte, hanem annak funkcionálása is nagyon lényeges. Törekedni kell a praktikusságra, könnyű kezelhetőségre, a kis tömegre és a kényelemre – a baba és a szülő szempontjából is. A pelenkázó helyiségben könnyen tisztítható felületeket kell alkalmazni. Fontos, hogy ne legyenek nehezen megközelíthető sarkok, éles peremei, szélei a berendezéseknek. A pelenkázó lehetőleg fából készüljön, az abban lévő szivacs pedig PVC-mentes műanyag legyen.

A pelenkázó asztal pereme nagyon fontos biztonsági feladatot lát el, ez megakadályozhat a babával előforduló esetleges baleseteket (leesést). A perem ellenére nagyon fontos: soha nem szabad a babát felügyelet nélkül hagyni a pelenkázó-szekrényen, ezért a pelenkázó helyiséget úgy kell kialakítani, hogy ott minden kézközelben, és lehetőleg egy kézzel használhatóan álljon a szülök rendelkezésére. Fontos, hogy maga a pelenkázó is egy kézzel nyitható legyen

(falra szerelhető), valamint hogy a belső része megfelelő tároló rekeszekkel rendelkezzen. Fontos, hogy biztonságosan rögzíthető legyen, illetve adjon lehetőséget legyen egy-egy kisebb játék felszerelésére is a bababarát hangulat kialakításához és a pelenkázás egyszerűbbé, élményszerűbbé tételének érdekében.

A pelenkázó felület szivacsa nemcsak a kényelmet biztosítja, hanem a megfelelő biztonságot is. Minél puhább és vastagabb szivacs ajánlott PVC-mentes műanyag borítással – hiszen ezt könnyebb tisztítani, nem gyúlékony, olaj-, zsír-, vizelet és véralló.

A szennyespelenka-gyűjtőben lehetővé kell tenni a pelenkák szeparált gyűjtését, a szagtalan tárolást, a higiénikus kezelést. A pelenkagyűjtőnek gyermekzárral kell rendelkeznie. Lehetőség szerint olyan megoldást kell találni, amelyhez nem szükséges a kifejezetten gazdaságtalan utántöltő kazetták megvásárlása, valamint egy kézzel, vagy lábbal nyitható, zárható.

A szoptatós anyákra is gondolva biztosítani kell a diszkrét környezetet. Ennek egyik lehetséges formája a szoptatósarok kialakítása (nem javasoljuk a helyiség belülről történő zárási lehetőségének biztosítását). A sarok függönnyel vagy mozgatható (átláthatatlan) paravánnal szeparálható a helyiség többi részétől.

A szoptatáshoz kényelmes, a derekat és a karokat egyaránt tartani képes fotelt kell elhelyezni a sarokban. A fotel szövete olyan legyen, ami biztosítja a szellőzést, természetes alapanyagból készült, és lehetőleg ne sötét színű legyen. A fotel hasznos kiegészítője lehet a szoptatópárna is. A szoptatósarokban legyen egy kisasztal is, amin elhelyezhetők apróbb tárgyak.

6.5. Terek, helyiségek, amelyek megjelennek az IKSZT/2008/1 pályázati felhívásban

Az IKSZT/2008/1 pályázati felhívás értelmében lehetőség van „tanoda tér/helyiség”, illetve „gyermekek (különösen a 0-5 éves korosztály) foglalkoztatását biztosító tér/helyiség” kialakítására. A pályázati felhívásban említett két helyiség kapcsán nem fogalmazunk meg részletes szakmai javaslatokat. Az ezekben megvalósuló programok ugyanis olyan, speciális szaktudást igényelnek, amely nem várható el minden IKSZT-től, illetve az annak keretében dolgozó szakembertől.

A két tér/helyiség kialakítása lehetőségének megteremtésével a pályázati felhívásnak sem az a célja, hogy azok keretében biztosítható szolgáltatások azonnal beinduljanak, hanem an-

nak feltételeit kívánja ezzel megteremteni, elősegíteni, hogy az IKSZT-címmel rendelkező szervezetek pályázatokat tudjanak benyújtani a speciális szaktudások szakmai-módszertani, illetve anyagi feltételeinek megteremtésére és azok elbírálása során előnyben részesüljenek.

A pályázati felhívás említi az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretében meghirdetésre kerülő programokat. A pályázatok részletes kidolgozásának alapdokumentumát jelentő un. akcióterveket jelenleg dolgozzák át a felelős minisztériumok. Az akciótervek elfogadása 2008. III-IV. negyedévében, a pályázati programok meghirdetése 2009. I-II. negyedévében várható. Az átdolgozási folyamat miatt a pályázati programok célrendszeréről nem tudunk tájékoztatást adni.

Fontosnak tartjuk azonban az – IKSZT fejlesztési folyamat második fordulóját jelentő – infrastruktúra-fejlesztési pályázat előkészítése érdekében megfogalmazzunk néhány szempontot a két helység kialakításával kapcsolatban.

Az IKSZT épülete akkor lesz alkalmas tanodai funkciók ellátására, illetve gyerekekkel való (fejlesztő) foglalkozásra is, ha az megfelel az alábbi, a helységekkel kapcsolatos szakmai minimumnak:

6.5.1. Tanoda tér/helyiség

Egy többfunkciós tér/helyiség (az IKSZT bármely opcionálisan kialakítandó helyisége, amelyek a tanodai programok időtartamán túl egyéb célokat is szolgálhat), amelynek legalább akkorának kell lennie, amekkora a bevont gyerekek összességét kényelmesen befogadni képes, fontos továbbá, hogy kialakítása biztonságos, barátságos légkört biztosítson a gyerekek, fiatalok számára.

6.5.2. Gyerekek (különösen a 0-5 éves korosztály) foglalkoztatását biztosító tér/helyiség

Egy többfunkciós tér/helyiség, amely kapcsán fontos, hogy az gyerekeknek és szülőknek egyaránt megfeleljen, legyenek biztonságosak (pl.: elkerített fűtőtest) és kialakítása feleljen meg a kisgyermekek életkori sajátosságainak, legyen továbbá kényelmes, otthonos, a gyermekeknek legyen tere játszani, mindenképp jusson be a térbe természetes fény és semmiképp ne neonnal legyen megvilágítva.

6.5.3. Mindkét tér/helység kapcsán

Egyéni képességfejlesztő helyiség, helyiségek (az IKSZT bármely opcionálisan kialakítandó helyisége(i), amelyek a tanodai programok, gyerekfoglalkozások időtartamán túl csak olyan egyéb célokat szolgál, amely nem veszélyezteti a gyerekek higiénés biztonságát, azaz pl. nem használják a fiatalok bulijaik megrendezésére).

Egy helyiség a tanodai dolgozók, illetve a gyerekekkel foglalkozó szakemberek részére, mely felkészülésre és a szülőkkel való személyes beszélgetéshez is alkalmas (az IKSZT bármely opcionálisan kialakítandó helyisége, amely kapcsán javasoljuk, hogy csak e célra használják).

Játszóudvar (amennyiben az IKSZT nem rendelkezik játszóudvarral, a szabadidős foglalkozások megtartására megfelel a közeli játszótér is).

Az új integrált közösségi térnek alkalmas épület átalakításának elképzelésekor – ahogy azt az igény- és szükségletfelmérés esetében is tettük – ajánljuk, hogy a majdani használókat, a közösségi művelődés iránt érdeklődőket, esetleg valamiféle már meglévő cselekvő csoportban aktív helybélieket és a betelepítendő szolgáltatások szakembereit vonjuk be az előkészítési folyamatokba, hogy velünk együtt gondolkodhassanak el az átépítésről, bővítésről, az épület megújításáról. Nem kell egy nap alatt megoldanunk ezt a kérdést: beszéljük meg, aludjunk rá, beszéljünk újra róla, és a rendelkezésre álló időt teljesen kihasználva formáljuk ki közös elképzeléseiket. Az is ajánlható, hogy utazzunk át a legközelebbi olyan (vagy akár több) településre, ahol hasonlóról gondolkodnak; a másutt tervezett megoldás tanulmányozása is könnyítheti a helybéli variációk közötti döntést.

7. Az IKSZT munkatársa

Az alkalmazott szakember napi munkájáról számos helyen tettünk már említést. Érzékelhető, hogy munkája egyrészt mások, a résztvevők (esetünkben a helybéliek) jókedvű aktivizálását, másrészt szolgáltatások közvetítését jelenti.

Kérdés, hogy mire lelkesít, buzdít, bíztat, bátorít Ő? Bizonyosan kiderült az előbbiekből, hogy mindenkit alapvetően önmaga megvalósítására, saját lehetőségeinek és képességeinek megtalálására, ez utóbbi fejlesztésére, legyen az bármiféle amatőr művészkedés, vagy a megélhetést segítő, eleddig rejtezett képesség, avagy bármi más. Kérdés továbbá, hogy melyek azok a szolgáltatások, amelyek közvetítésében szerepe van? A válasz adódik a fentiekből: az eddig a településünkön nem hozzáférhető tanácsadások, szakszerű foglalkozások és képzések, az eddig el nem ért információk, az infokommunikációs eszközök nélkül eddig csak személyesen, a szabadságok terhére megoldható ügyintézések adják feladati e körét.

Nyilvánvaló, hogy a szakmai munka, és ezzel a feladat kezdete a helyszíni tájékozódásnál kezdődik, a településen élők emberek életének, életminőségének, kedveinek és vágyainak az eddiginél alaposabb megismerésével vagy a már megkezdett, e célú munka folytatásával, majd mindezek elemzésével. Nehezen lehetne élénkíteni vagy lelkesíteni e nélkül bárkit bármire is – még akkor is, ha az IKSZT keretei között dolgozó szakember születése óta a településen él. A közösségfejlesztési eljárások alkalmazásával lehet közel kerülni ezekhez a nem egy esetben rejtező adottságokhoz, óhajokhoz és igényekhez. A közösségfejlesztési eljárások alkalmasak arra, hogy ezek ne csak az IKSZT munkatárs és esetleg csapata számára váljanak láthatóvá és érzékelhetővé, hanem a résztvevőkben, az emberekben is tudatosuljanak.

A fentiek miatt nem lehet listát készíteni az IKSZT, illetőleg munkatársa által megvalósítandó tennivalókról, hiszen amennyi település és ahány ember, annyi variáció képzelhető el. Nem cél, hogy mindenütt minden hasonlóképp szerveződjön, sőt; mindenütt éppen a lokális megvalósítás és megvalósulás az érték, a cél. Ennek ellenére bízvást állíthatjuk, hogy

- az életkori és az élethelyzeti sajátosságok szerint szervezett klubok,
- az érdeklődés szerint szervezett tanfolyamok, tanulókörök, szakkörök és műkedvelő művészeti együttesek,

– az egyéni és a csoportos érdek szerint szervező képességfejlesztő, át- és továbbképző kurzusok szervezéséhez értenie kell az itt dolgozó munkatársnak.

A településen élő valamennyi ember művelődés- és szabadidő-szervezése, képzése- és továbbképzése érdekében jártasnak kell lennie a népművelő-szakma, a szabadidős programok szervezésével kapcsolatos szakmai és technikai (pl.: hangosítás) kérdésekben és az ifjúsági információs tevékenység szervezésében, megvalósításában. Járatosnak kell lenne mindezek módszertani hálózatában, hogy tudja, kitől és miben remélhet segítséget. Ismernie és alkalmaznia kell a közösségfejlesztési eljárásokat. Kapcsolatban kell lennie a közösségfejlesztés hazai/megyei műhelyeivel. Tájékozottnak kell lennie az országos/regionális pályázati lehetőségek között, és el kell tudnia igazodni azok rejtelmeiben még akkor is, ha speciális pályázatokhoz természetesen szakértőt kell közvetítenie; ám tudnia kell, hogy mihez kit. Alapfokú könyvtárosi ismeret is szükséges a feladatellátáshoz – még akkor is, ha IKSZT-nk nem vállalja az opcionális könyvtár és információs szolgáltatást.

Rendelkeznie kell a számítógép általános felépítésével és hálózataikkal kapcsolatos ismeretekkel. Készségszinten kell ellátnia a nyomtatással, a CD-DVD írással, a digitális lapolvasással, a fax-küldéssel és -fogadással, továbbá az IP-telefonálással és a chat-eléssel kapcsolatos feladatokat. Ismernie kell az operációs rendszereket (file kezelés, mappák és felügyeleti eszközök, vezérlőpult eszközei, lemez ellenőrzés, töredezettség mentesítés, stb.), az iroda szoftvercsomagokat (szövegszerkesztő, táblázatkezelő, bemutató szoftverek) az egyszerűbb grafikus alkalmazásokat (rajzok elkészítése, képek, fotók szerkesztése) és a levelező programokat, a web-alapú e-mail rendszereket. Fontos, hogy tudja használni az előadásokhoz szükséges eszközöket (notebook, projektor), továbbá a digitális fényképezőgépeket, videokamerát. Készségszinten kell tudnia információt keresni az interneten, továbbá rendelkeznie kell alapvető weboldal-készítési ismeretekkel. Tapasztalattal kell, hogy rendelkezzen az elektronikus ügyintézés területén.

Fontos, hogy el tudja látni a szükséges adminisztrációs és dokumentációs tevékenységeket. Ismerje és alkalmazza a szakma PR, reklám és marketing-fogásait. Legyen tájékozott a helyi nyilvánosság kérdéseiben legalább olyan mértékben, hogy annak teljes helyi hiánya esetén a legegyszerűbb formákat képes legyen megteremteni (helyi újság, alkalmi hírlevél formájában).

Az alkalmazott szakember jó munkavégzéséhez alapos ismeretekkel kell rendelkeznie a település és környéke, továbbá a kistáj, a megye és a régió történelmében. Naprakész közéleti

tájékozottsága elengedhetetlen. Értenie kell a településrendezés, a településszépészet, a településfejlesztés, a közlekedésszervezés, a környezetvédelem, a hulladékgazdálkodás lehetősége alap-, de jobb, ha részletkérdéseit. Tájékozottnak kell lennie a tömegsport-szervezés részleteiben (hiszen lehet, hogy szpartakiád-szerű tömeges sportrendezvény szervezésére támad igény), és ismernie kell a versenysport kistáji, megyei lehetőségeit (alapvetően azért, hogy az érdeklődőknek tanácsot tudjon adni). Kívánatos legalább egy európai tömegnyelv olvasási- és beszédszinten való ismerete az egyszerű kapcsolatfelvételek és kapcsolatbonyolítások érdekében; ám amennyiben települése határ közelében van, úgy megkívánható a túloldalon használt állam nyelvének legalább elemi szintű ismerete is.

A fent körülírt ismereteket a munka maradéktalan elvégzéséhez elengedhetetlennek tartjuk, de tudjuk, hogy nem mindenütt lesz mindezen ismeretekben és képességekben jártas személy. Úgy gondoljuk azonban, hogy egy érettségivel rendelkező, a társadalmi jelenségek és folyamatok iránt érzékeny, az ügyintézésben járatos személy folyamatos önképzéssel, továbbá a pályázati felhívásban is említett képzés rendszeres résztvevőjeként elsajátíthatja mindezeket. Külön hangsúlyozzuk, hogy olyan személyt kell, hogy válasszunk az IKSZT egyetlen főállású munkatársának, aki mindezek (mint említettük, akár utólagos elsajátítása mellett) kellően toleráns habitusú, helyben elfogadott, hiteles ember, aki a helyi erőviszonyok egyike mellett sem elkötelezett, és kellő mértékben pártatlan.

Az IKSZT keretei között (majdan) alkalmazott szakemberek szinte biztos, hogy különféle képzettségekkel és képességekkel, egymástól eltérő szakmai gyakorlattal rendelkeznek. Azonos szintre hozásuk a hasznos ismerni- és tudnivalók gyors pótlását jelenti úgy, hogy egymástól is tanulniuk lehet. A számukra szükséges képzéseken túl kívánatos, ha az ekként alkalmazottak a környékbeli, a megyebeli kollegákkal rendszeres kapcsolatban állnak majd, mint ahogy kívánatos lenne valamennyi e feladat megvalósításában alkalmazott kollegák évenkénti találkozója valamiféle nyári egyetemi, továbbképzési, de legalább a tapasztalatcserét lehetővé tevő formában.

8. Partnerség, szakmai együttműködés

A partnerség az IKSZT tekintetében alapvető. Az integrált közösségi és szolgáltató tér megújításakor, kialakításakor nem elég arra gondolni, hogy pl. az általános pályázói gyakorlat részévé vált és elterjedt, formális együttműködéseket írásba foglalása elégséges lesz. Az IKSZT működésének szolgáltatói, intézményi sikere és fenntarthatósága szempontjából is kiemelt fontosságú az együttműködési és partnerségi rendszer fejlesztése, kialakítása. Hangsúlyozzuk: sokkal inkább az együttműködések minősége, mint mennyisége a lényeg.

Az IKSZT működésének támogatására partnerségi rendszert ésszerű kialakítani. A jellemzően többszereplős modellt kezdjünk el „felépíteni", amelyet később, a konkrét cselekvések mentén teljesítünk ki. A többszereplős modell legelső jellemzője, tulajdonsága, hogy átlátható a partnerek és az érdekeltek (felhasználók, támogatók, fenntartók) számára egyaránt, világosak az összeműködések, s az is, hol határolódnak el egymástól az egyes szereplők és kompetenciáik.

A fentiek alapján röviden így foglalhatjuk össze a partnerség, mint együttműködési forma jellemzőit:

- mindenki érti a feladat (probléma) lényegét;
- közösen tervezik a programot, amelyben együttműködnek;
- közösségi igények kielégítésére koncentrálnak;
- a feleknek tiszta, világos céljuk van;
- átláthatók a célok és folyamatok;
- a résztvevők sajátjuknak tekintik a közösen végrehajtott programot, működtetett szolgáltatást;
- az együttműködés feltételeit írásban rögzítik.

Módszertani kézikönyvünk melléklete az IKSZT-k működése, működtetése, továbbá a szakmai munka fejlesztése szempontjából fontos szervezetek, intézmények széles körét sorolja fel.

8.1. A partnerségi rendszer alapjai

A partnerségi rendszer akkor tölti be leghatékonyabban szerepét, ha horizontális jellegű a részes szervezetek egymáshoz viszonyított helyzete, azaz nincs egymásnak alá-és fölérendelt partnerek. Természetesen az elő fog fordulni, hogy egyes szervezetek sokkal intenzívebben, akár több funkció és szolgáltatástípus létrehozásában is közreműködnek, míg mások időben és az elvégzett feladatok mennyiségét tekintve is jóval kisebb mértékben lesznek jelen. Az is természetes, hogy bizonyos szervezetek sokkal többet tesznek bele az IKSZT működtetésébe, mint, amennyit „kivesznek" belőle, s olyanok is akadnak, akik az IKSZT előnyeit és lehetőségeit másokhoz képest jobban felhasználják, viszont jellegüknél, képességeiknél, lehetőségeiknél fogva csak kevéssel tudnak hozzájárulni a működtetéshez. Az IKSZT fenntartójának (az IKSZT-cím tulajdonosának) a felelőssége, hogy már a partnerségi rendszer fejlesztésekor, kialakításakor gondoljon ezekre a helyzetekre és készüljön fel a kezelésükre.

A horizontális szervezeti megoldás esetében a partnerek egymásnak felelnek a megállapodásban foglaltak kölcsönös betartásáért, az egyéb, más szervezetekkel történő együttműködéseik nem befolyásolják ezt a viszonyrendszert. Nézőpontunkból fontos, hogy a partnerségi rendszer működési kereteit az IKSZT hozza létre.

A szakmai együttműködésbe bevonhatók körének feltérképezését követően (mely tevékenységre később még visszatérünk) érdemes kétlépcsős formulát kialakítani, ami alkalmas a különböző státusú és bevonódási szintű (erről korábban már beszéltünk) felek számára megfelelő helyet biztosítani az együttműködés rendszerében.

Javasoljuk, hogy az IKSZT (leendő) működtetője hozza létre a „Partnerségi Kerekasztalt", s ennek az „asztaltársaságnak" minden együttműködő partner (függetlenül részvételének mértékétől) legyen a tagja. Az asztaltársaság fogalmat nem véletlenül használjuk: az együttműködés tekintetében ez a fórum egy lazább keret, jellemzően „fehérasztalos" megbeszélések formájában működik. A Partnerségi Kerekasztal akár fontos funkciókkal felruházott testület is lehet; elsősorban az együttműködésekkel törődve. A Kerekasztal tevékenysége leginkább stratégiai jellegű, de a konkrét szolgáltatások, az IKSZT működésével kapcsolatos tervezés, értékelés és a problémakezelés is „terítékre kerülhet".

A partnerségi keretrendszer másik pólusaként javasolt létrehozni az úgynevezett „Programalkotó Csoportot". A Kerekasztalnál szűkebb együttműködésben azok a szereplők kapnak

helyet, akik, amelyek IKSZT-beli jelenléte intenzívebb, jelentősebb feladatok, tevékenységek ellátásában vesznek részt. A Programalkotó Csoport az együttműködésben ellátott feladatok és biztosított szolgáltatások operatív kérdéseivel foglalkozik, a szolgáltatásszervezéssel kapcsolatos feladatokat kezeli, a működés során keletkezett tapasztalatokat dolgozza fel és csatolja vissza a fejlesztésbe, a minőségjavítási tevékenységbe. A Partnerségi Kerekasztal negyedévente, míg a Programalkotó Csoport havonta-kéthavonta ülésezhet.

A fenti – de akár bármi más megközelítésű, de az együttműködést strukturáló – keretrendszer kialakítását az is indokolja, hogy a partnerek érdekeltségi rendszerüket, az IKSZT megújításában, kialakításában, működtetésében betöltött szerepüket, részvételi lehetőségeiket illetően különböző státusúak lehetnek. Fontos, hogy legyünk képesek szakmai együttműködő partnereinket pontosan beazonosítani, hiszen csakis így tudjuk a megfelelő tartalmú kapcsolatot kialakítani, így nyílik lehetőség az erőforrások leghatékonyabb szintű, kölcsönös kiaknázására.

A partnerekkel kialakítandó együttműködést három fő csoportba sorolhatjuk. Azonosíthatjuk ezeket, mint:

- stratégiai szintű,
- funkcionális szintű,
- operatív szintű együttműködések.

8.1.1. A stratégiai szintű együttműködés

Stratégiai szintű együttműködést érdemes kialakítani egyrészt – a pályázati felhívásban foglaltak alapján – a megyei ifjúsági szakmai-módszertani központokkal és néhány, az adott IKSZT esetében kiemelt fontossággal bíró szervezettel.

Minden esetben stratégiai partnerként kell tekinteni azokra a szereplőkre (érdekeltekre), akik, illetve amelyek jelentős befolyással bírnak a feladatok, szolgáltatások finanszírozását, objektív és szakmai feltételeinek biztosítását illetően, illetve az IKSZT helyi, térségi társadalmi beágyazottságának erősítésében. A „stratégiai körbe” tartozhatnak így a kistérségi társulások, térségi központok önkormányzatai, civil szövetségek. Fontos végiggondolni, hogy lokális, térségi és regionális (vagy akár országos, esetleg határon átnyúló, nemzetközi) szinten kik lehetnek a stratégiai szintű partnerség részesei.

8.1.2. Funkcionális szintű együttműködések

Funkcionális szintű együttműködést kell kialakítani azokkal a szervezetekkel, amelyek az IKSZT egyes feladataihoz, szolgáltatási területeihez biztosítanak (rendelnek hozzá) eszközöket és erőforrásokat.

8.1.3. Operatív szintű együttműködés

Végül az operatív szintű együttműködési csoportba tartoznak azok a személyek, szervezetek és intézmények szakemberei, akik a feladatok, a szolgáltatások közvetlen ellátásában, biztosításában, illetve az IKSZT általános üzemeltetésében részt vesznek.

8.2. Az érintettek számbavétele

Az előzőekben leírt érdekelti-kör feltárását, beazonosítását és elemzését mindenképpen tervezett folyamatként, a stratégiaalkotás (programozás) részeként kell véghezvinni. Az érdekeltek tervszerű beazonosítása (más néven stakeholder-elemzés) kifejezetten azokban a helyzetekben indokolt, amikor az intézmény, a szolgáltató (az IKSZT) egy szélesebb társadalmi kontextusban értelmezi tevékenységét, egy összetett környezetben és együttműködési rendszerben kell komplex szolgáltatást nyújtania, valamint nagyon sok, egymástól gyakran alapvetően eltérő szükségletű és érdekű egyén vagy csoport érintettje (célcsoportja) a szolgáltatásnak.

A beazonosítás fő szabálya szerint érdekelt minden olyan csoport vagy egyén, amely, aki befolyásolhatja az IKSZT céljainak megvalósítását, vagy érintve van abban. A tipikus „stakeholderek” a fenntartók, alkalmazottak, az IKSZT megújításában, kialakításában, működtetésében részt vevő külső szereplők, a más szolgáltatók, a helyi közösség(ek), az igénybevevők. Természetesen a szakmai együttműködési rendszer kialakításakor elsősorban a szervezeti és közösségi szintű érdekeltekre kell figyelmünket irányítani, de fontos, hogy lássuk és láttassuk a további érintetteket is. Az elemzés meghatározott lépéssorban készíthető el, melyet az alábbiakban adunk közre.

8.2.1. Az érintett-térkép elkésztése

Elkészítésével az adott feladatban, szolgáltatás működtetésében érintettek teljes körének feltárását jelenti. Meg kell vizsgálni, hogy kik az IKSZT feladatainak, szolgáltatásainak érintettjei és milyen érintettség jellemző rájuk. Az érintett-csoportok által kijelölt környezetet felrajzoló érintett-térkép segítségével jól szemléltethető az az erőtér, amelyben az IKSZT működik.

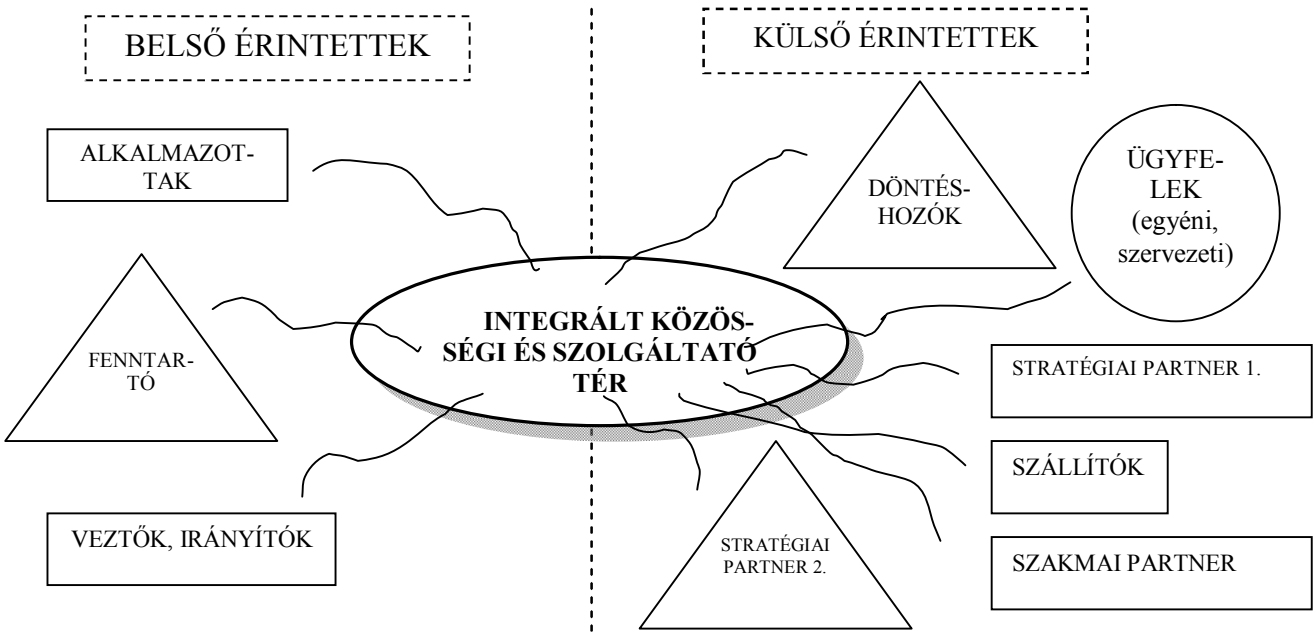

8.2.2. Az érintettek, érdekeltek összeműködéseinek, szövetségeinek feltérképezése

Megvizsgálhatjuk, hogy a különböző érintettek milyen szoros kapcsolatban vannak egymással, mennyire működnek együtt, használják egymás erőforrásait, lehetőségeit. Mindezek ismeretében a partnerségek kialakításakor pontos és helyes tartalmú együttműködési lehetőséget kínálunk fel.

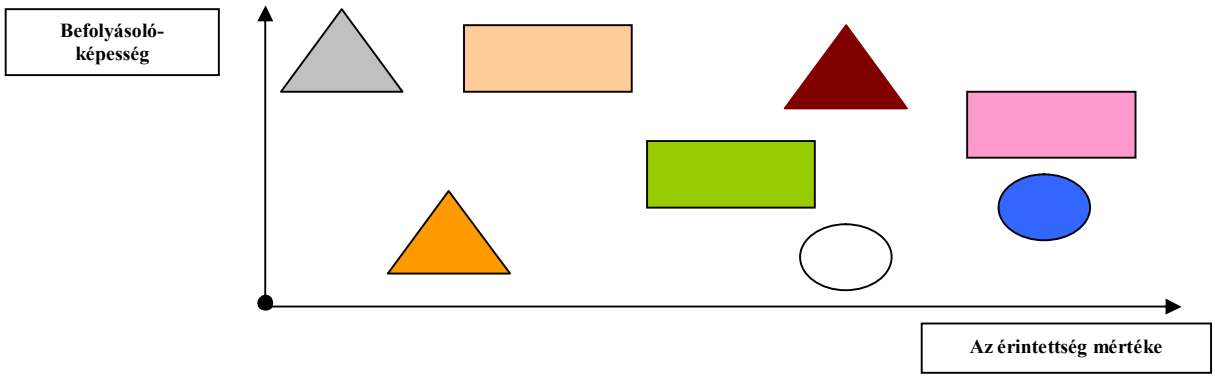

8.2.3. Az érintettek érdekeinek megállapítása

Az egyenkénti érdekek beazonosítása elengedhetetlen része az együttműködési rendszer kialakításának. Tudnunk kell magunknak is és leendő partnereink számára is konkrétan megfogalmazni, hogy milyen részérdekek érvényesülhetnek az együttműködések során.

8.2.4. Az érintettek, érdekeltek erőforrásainak értékelése

Az erőforrások körében az anyagiakon túl vizsgálni kell a szakmai és politikai (döntésbefolyásolási képesség) dimenziót is.

8.2.5. Az érdekeltek, érintettek prioritásainak számbavétele

Az érintettek érdekeinek és erőforrásainak azonosítását követően ezeket egymáshoz rendelten is érdemes megvizsgálni. Befolyásuk mértéke is értelmezhetővé és összevethetővé válik ezzel.

8.3. Az együttműködési megállapodás

Az előzőekben leírtakat követve nagy pontossággal tudjuk meghatározni azok körét, akikkel együttműködési vagy partnerségi megállapodást kell kötnünk. Nem csak a szervezetek lehatárolása lesz könnyebb, hanem az együttműködések tartalmának kialakítása is.

Érdemes minden partnerséget, együttműködést azonos szempontrendszer szerint felépülő írásos megállapodásba foglalni, melyhez az alábbi séma használatát javasoljuk:

- Az együttműködők megnevezése
- Az együttműködés céljának rövid megfogalmazása, az IKSZT küldetésének leírása
- Az együttműködés konkrét tartalma: tevékenységek, időtartamok
- A tevékenység folytatásához szükséges erőforrások és feltételek biztosításának megosztása a felek között:
  - = személyes közreműködők
  - = pénzügyi források
  - = tárgyi eszközök
  - = háttérszolgáltatások
- Az együttműködés és az együttműködésben végzett tevékenységek adminisztrációjára vonatkozó szabályok és megállapodások
- Az együttműködésben végzett tevékenység ellenőrzésére, értékelésére vonatkozó szabályok és megállapodások
- Az együttműködés szervezésére a felek részéről kijelölt személyek megnevezése
- A Partnerségi Kerekasztal, illetve a Programalkotó Csoport munkájában való részvétel szabályainak rögzítése
- A megállapodás módosítására, megszűntetésére vonatkozó szabályok rögzítése
- A partnerségi rendszerben részt vevő egyéb szervezetek felsorolása
- Aláírók neve, beosztása, az aláírási időpontja és helyszíne

9. Fenntartás

Többféleképpen is gondolhatunk az IKSZT-re, hiszen számos funkciója van, többféle felhasználási módot kínál a közösségnek. A fenntartás szempontjából vizsgálva az IKSZT-t a leghelyesebb megközelítés az lehet, ha úgy tekintünk rá, mint a település szolgáltatási alapinfrastruktúrájának egyik alapelemére. Az integrált közösségi és szolgáltató térrel szembeni egyik legfontosabb elvárás a hosszú távú fenntarthatóság. Pusztán projektként kezelve ez nem teljesíthető, csak úgy, ha hosszú távú, településstratégiai tényezőként gondolunk az IKSZT-re.

9.1. Projekt vs. stratégia

A projektmenedzsment-ismereteket részletekbe menően tárgyalása nélkül, beszélnünk kell a projekt és a stratégia legfontosabb megkülönböztető ismérveiről.

Az első és legfontosabb különbség az időtávban lelhető fel. A stratégia mindig egy jóval hosszabb, akár generációnyi időtávot fog át, míg a projekt rövidtávon, néhány hónapot, évet ölel fel.

A következő lényeges dimenzió a különbségtételben a funkció szerinti megközelítés. A stratégia minden esetben valamilyen jelentősebb probléma felszámolására, társadalmi vagy gazdasági szempontból kiemelkedő cél elérésére vonatkozó terv, amely elsősorban általánosan fogalmazza meg az elérendő állapotot, az ahhoz vezető utat, s az „út építéséhez” használt alkotóelemeket, eszközöket. A projekt ezzel szemben „egy olyan egyedi folyamatrendszer, amely kezdési és befejezési időpontokkal megjelölt, specifikus követelményeknek – határidő, költség, erőforrás – megfelelő célkitűzés elérése érdekében vállalt, koordinált és kontrollált tevékenységek csoportja.” (ISO, TQM - minőségügyi rendszerek). Azt is mondhatjuk, hogy a stratégia operatív szintjét képezik a projektek.

A fentieknek megfelelően az IKSZT megújításakor, létrehozásakor stratégiai szemléletet kell követnünk, azaz meg kell találnunk, hogy a település stratégiai céljainak megvalósításában milyen helye és szerepe lehet az IKSZT-nek. Elemzésünk kellő körültekintéssel való elvégzése esetén feltárhatjuk azokat a tényezőket, amelyek meghatározóak lehetnek a hosszú

távú fenntarthatóság megalapozásában. A fejlesztés sikere múlhat ezen az elemzésen, ezért azt javasoljuk; amíg nem válik világossá, illetve nem lesz az érdekeltek számára elfogadható az IKSZT helye a települési stratégia (lehetséges, hogy több ilyen is van az egyes ágazatok szintjén megfogalmazva) megvalósításában, addig ne folytassuk munkánkat.

A fenntarthatóság és a településstratégia összefüggései közé tartozik ugyancsak az IKSZT intézményi és szolgáltatási beágyazottsága. A tervezésnél mindinkább az alapstruktúrákkal (kötelező önkormányzati feladatok, kötelező ellátások és szolgáltatások, szerződött térségi feladatok, stb.) létrehozandó kapcsolatot kell a középpontba helyezni, s az önként vállalt feladatokat (amelyek természetesen a közösség számára sokszor a legfontosabbak lehetnek) csak ezek után célszerű tervezési tényezőként figyelembe venni.

9.2. Szervezeti fenntarthatóság – rugalmasság, irányíthatóság

A jó stratéga azzal is tisztában van, hogy nem csak a környezet, hanem a működtetett szervezet is változik. A változás részben tudatos, részben spontán jellegű, amire a belső és külső folyamatok egyaránt hatnak. Természetesen nem mindegy, hogy mennyire spontán vagy tervezett, illetve mennyiben külső vagy belső „kényszer" eredménye az átalakulás. Optimális esetben a belső folyamatokból következő változás meghatározóan tervezett és kontrollált, míg a külső körülmények átalakulása következtében létrejövő változások inkább csak kontrollált eseménysor.

Az, hogy felkészülünk-e a változásokra, hogy már a tervezéskor számolunk-e ezekkel a körülményekkel, egyértelműen befolyásolja az IKSZT fenntarthatósági esélyét. Tehát ne kerülje el figyelmünket, hogy a létrehozott szervezet, szervezeti egység vagy funkció-együttes akaratunktól függetlenül is változhat. Érdemes végiggondolni az erőforrásszerző-képesség, finanszírozási-feltételteremtés dimenziójában is az alábbi ábráról leolvasható tipikus szervezeti átalakulási ciklust.

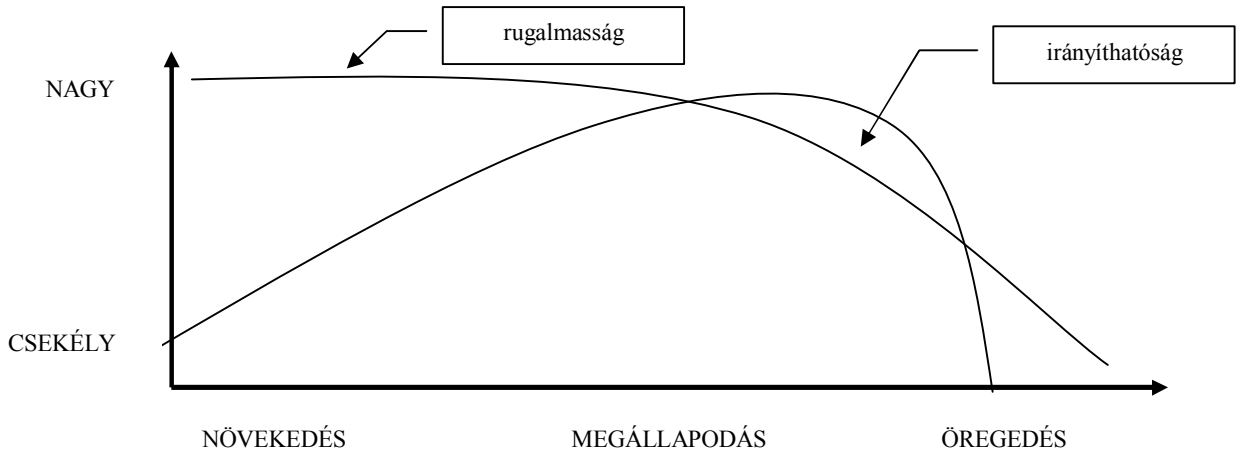

Látjuk, hogy a kezdetekkor még nagyon rugalmasan alakítható (alakul) a szervezet tevékenysége, működési keretei, viszont az irányíthatósága közel sem annyira stabil, mint a későbbi szakaszokban. A stabilizálódott szervezet optimálisan rugalmas és irányítható. Az elindításkor megszerzett lendületét már elvesztő, öregedésnek is nevezett életciklusban irányíthatósági és rugalmassági szempontból egyaránt kevésbé kezelhető a szervezet.

A modellhez azt a kiegészítést is hozzá kell tennünk, hogy a növekedés és öregedés ciklusai folyamatosan váltják egymást, láncba fűződnek, ezért is kell a stratégiai tervben gondolni az időről-időre visszatérő értékelő–elemző–újrafogalmazó mérföldkő-feladatok megtervezésére.

A fentiek alapján belátható, hogy az IKSZT első időszakában van lehetőség a forrásfeltárás széleskörű elvégzésére, s a működést, a tartalom meghatározását viszonylag könnyen lehet ekkor még hozzáigazítani a forrásigényekhez és forrásfeltételekhez. Becslésünk szerint az IKSZT (újszerű) működésének megkezdését követő második-harmadik naptári évben juthat el a megállapodás időszakához. A harmadik-negyedik évben pedig már nagyobb részt kell a korábbiakban megalapozott és bevont erőforrásokra hagyatkoznia, mint az újonnan megszerezhetőkre. Megjegyezzük: a megállapodás időszaka éppen a legoptimálisabb az első igazán jelentős mérési és visszacsatolási feladatok szakszerű végrehajtásához.

9.3. A működtetés tartópillérei

Tisztában kell lennünk azzal is, hogy mik lesznek, lehetnek az IKSZT finanszírozásának tartópillérei. Mi több, meg kell tudnunk becsülni azt is, hogy az egyes pillérek milyen mértékben lesznek teherhordó, illetve egyensúly-tartó szerepűek adott időszakokban. Legyen nyilvánvaló az is, hogy becslésünk pontossága az IKSZT stabilitására igen komoly hatással bír.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy az egyes tevékenységek, szolgáltatások révén bevont források időszakonként eltérő súllyal jelenhetnek meg a bevételi oldalon, de a kiadások oldaláról nézve ugyancsak elmondhatjuk ezt. Mindenképpen gondolnunk kell tehát a finanszírozás egyenetlenségeire, kalkulálnunk kell ezek hatásával is. Alapvetően három időszakra osztható az IKSZT első 3-5 éve.

9.3.1. A megújítás kezdete, a létesítés

Az elsőben a fundamentum lerakása zajlik, amit a helyi források (infrastruktúra, célok és cselekvő szándékok), esetleg a Módszertani kézikönyvünkben többször hivatkozott kormányzati programhoz kapcsolódó támogatások („gyutacspénz”) alapoznak meg.

9.3.2. Az alapfeladatok és –szolgáltatások működtetése

A második időszakban a működés kiteljesedése valósul meg. A finanszírozásban már nem az eredeti pályázati támogatásnak jut szerep, hanem az egyes szolgáltatások, projektek működtetéséhez kötődő, meghatározóan szolgáltatásvásárlás-jellegű finanszírozásnak. Megnő a helyi vagy helyben elérhető (pl. normatív jellegű állami finanszírozás) források bevonásának jelentősége, de még alapvetően közfeladatok ellátására irányuló közfinanszírozási rendszerben.

9.3.3. Új projektek, innovációk

A harmadik időszakban erősödhet meg az alanyi jellegű bevételek súlya. A vállalkozási tevékenységből származó, valamint az önálló projektkezdeményezésekhez, szervezetileg és tartalmilag is integrált (köz)szolgáltatásokhoz kötődő bevételek jelentős, a korábbi arányokat átrendező mértékű növekedésével ekkor számolhatunk. Gondolnunk kell arra is, hogy ekkor már az előző időszakokhoz képest kisebb szerep jut a helyi, fenntartói forrásoknak (volumenében ekkor sem feltétlenül, de a működtetésen belüli súlyát tekintve bizonyosan).

Az alábbiakban egy, az előzőekben leírt finanszírozási (bevételi) forgatókönyvet ábrázolunk.

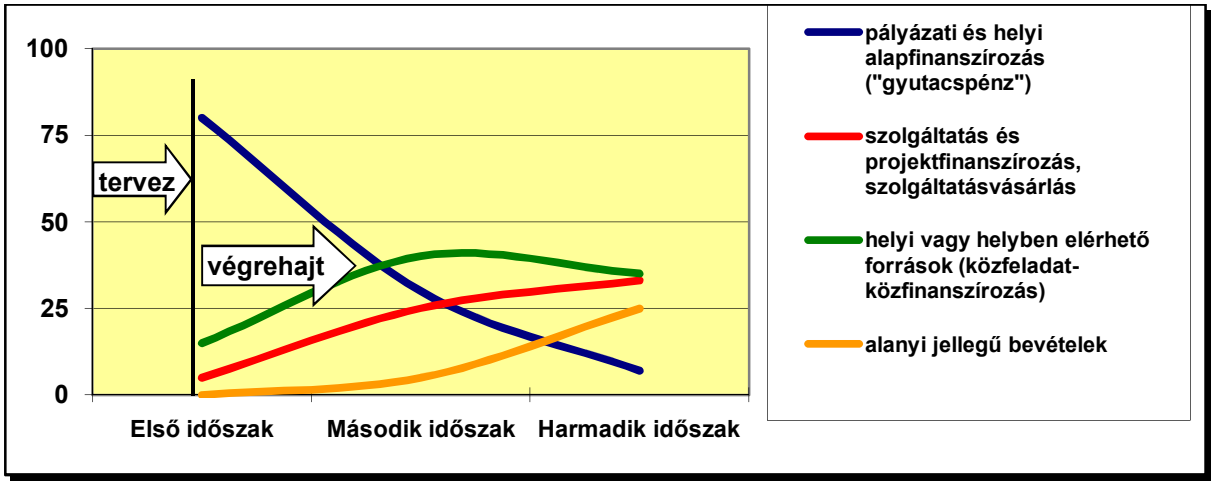

10. Az IKSZT fejlesztési folyamat háttere

Kézikönyvünk csak közvetve kötődik az integrált közösségi és szolgáltató terek modelljének elterjesztését, azok épületeinek felújítását, bővítését és az IKSZT-k működést biztosító kormányzati programhoz. A közvetlen kötődés kapcsán is fontosnak tartjuk, hogy kitérjünk a programot megalapozó társadalmi-gazdasági helyzet rövid bemutatására, illetve azt, hogy a következő két fejezet keretében javaslatokat, tanácsokat fogalmazzunk meg az IKSZT/2008/1 pályázattal kapcsolatban is.

Hazánkban az elmúlt évtizedekben – a jelentős erőfeszítések ellenére – egyre erősödik a különbség a kisebb települések és a rosszabb helyzetű térségek, valamint a nagyvárosok és a fejlődő gazdasággal bíró térségek között. A különbségek az élet szinte minden területén megmutatkoznak. A gazdaság szereplői kevésbé jelennek meg, kisebb a vállalkozások száma, aránya, aktivitása, kevesebb a munkahely, rosszabb az infrastrukturális ellátottság. A közszolgáltatások kiépültsége alacsonyabb, nehezebb háziorvost találni, óvodák, iskolák, egészségügyi és szociális intézmények hiányoznak, vagy ha vannak, rossz állapotúak. Kevesebb a magasan képzett szakember, a fiatalok, ha tehetik, elmennek. A helyi társadalom idősödik, inkább a nehezebb helyzetű, sok gyerekes családok költöznek ezekre a településekre, vidékekre. Sok szempontból rosszabb a helyzet az ország átlagánál: jellemzően alacsonyabb a kistelepüléseken élők iskolai végzettsége, hasznosítható, munkahelytalálásra alkalmas szakképzettséggel kevesebben bírnak.

A hátrányokat az elmúlt évek során különféle kormányzati fejlesztési, támogatási programok igyekeztek mérsékelni. A legtöbb esetben azonban ezek a beavatkozások infrastrukturális, illetve gazdasági fejlesztések, legfeljebb közszolgáltatások infrastruktúráját, esetleg elérhetőségét javító kezdeményezések voltak. Nem összehangoltan, nem a különféle szektorokat, ágazatokat, szakterületeket összekapcsoló módon történtek, hanem párhuzamosan, néha egymást is gyengítően valósultak meg. Nem akadt példa arra sem, hogy a főként külső fejlesztési források és a hazai működési támogatások egymásra épüljenek. A fejlesztések nem a helyi társadalmakat célozták, nem az érintett közösségek igényeire adott válaszokként, elképzelések megvalósításának biztosítóiként jelentek meg. A fejlesztések szemlélete is sok esetben hibás volt: kizárólag a problémákra, azok gyors orvoslására törekedtek és nem bíztatták a pályázókat az egyes településekben, területekben rejlő erőforrások feltárására, kiaknázására. Azaz sok

esetben belehajszolták a pályázókat nehezen fenntartható fejlesztésekbe, ahelyett, hogy arra ösztönözték volna őket, hogy terveiket alapvetően arra építsék, ami már megvan, ami szervesen továbbfejleszthető vagy újra feléleszthető.

Az IKSZT-program éppen ezeket, az eddig hiányzó megközelítéseket jeleníti meg és ötvözi. Az integrált közösségi és szolgáltató terek kialakítását célzó kormányzati programnak egymásra épülő, egymástól elválaszthatatlan részcéljai a következőek:

- a meglévő, de esetleg pusztulófélben lévő közösségi infrastruktúra revitalizálása;
- jó színvonalú közszolgáltatások való hozzáférés lehetőségeinek megteremtése a legelmaradottabb térségekben;
- a közösségek megerősítése, megerősödése feltételeinek megteremtése.

11.A pályázatról általában

Az IKSZT-k kialakítását és működtetését szolgáló program háromfordulós pályázati folyamatból áll:

- az első fordulóban a pályázók az integrált közösségi és szolgáltató terek kialakítására való jogosultságot, továbbá az IKSZT címet szerzik meg, melynek feltétele, hogy a megvalósíthatósági tervük kedvező elbírálásban részesüljön;
- a második fordulóban – a beruházási pályázatban – csak az első forduló során jóváhagyott megvalósíthatósági tervvel rendelkező pályázók vehetnek részt, akik kizárólagos jogosultként infrastruktúra-fejlesztési támogatás igénybevételére nyújthatnak be kérelmet;
- a harmadik fordulóban az IKSZT működtetését szolgáló forrásra nyújthatnak be kérelmet azon pályázók, akik a második fordulóban elnyert infrastruktúra-fejlesztési támogatásból felújított, bővített, korszerűsített IKSZT-ben vállalják a megvalósíthatósági tervükben foglaltak megvalósítását.

Az IKSZT/2008/1 jelű pályázati felhívás meghatároz kötelezően és opcionálisan kialakítandó helyiségeket. Előfordulhat, hogy ezen helyiségek – méretüket tekintve – nem alkalmasak, elégségesek az IKSZT-ben megvalósítandó szolgáltatások biztosítására még abban az esetben sem, ha kizárólag a kötelező feladatokat, szolgáltatásokat tervezzük betelepíteni, (tovább)működtetni. Fontos, hogy tudjuk: a megadott m^2 adatok a minimálisan kialakítandó méretek, azaz e helységek természetesen lehetnek nagyobbak, mint 20, illetve 15 m^2. Jogosan merülhet fel a kérdés: miért ilyen méreteket határoz meg akkor a pályázati felhívás? A válasz az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programhoz kapcsolódó ellenőrzési rendszerből adódik: ha a megadott méretnél akár csak 0,5 m^2-rel kisebb helyiséget alakítunk ki, akkor annak teljes költségét –megemelve a mindenkor hatályos büntetési tétellel – vissza kellene fizetnünk. Fontos tudnunk tehát, hogy IKSZT-nknek kell majd rendelkeznie legalább egy, legalább 20m^2-es helyiséggel, de szolgáltatásainkat nyújthatjuk ennél nagyobb helyeken is.

A pályázati felhívásban jellemzően nincs meghatározva, hogy mely feladatunkat, szolgáltatásunkat mely helyiségekben kell ellátnunk, biztosítanunk. A döntés alapvetően rajtunk mú-

lik. Fontos, hogy lássuk tehát: függetlenül attól, hogy a pályázati felhívás nem határozza meg az, hogy pl. a civil szervezeteknek az irodahelyiségben kell helyet biztosítanunk, attól még egyrészt megtehetjük ezt, de akár úgy is dönthetünk, hogy számukra az IKSZT közös terében választunk le egy, bútorokkal lehatárolt területet – hiszen településünk legaktívabb tagjai ne legyenek elzárva és ne is bújjanak el az IKSZT-t használók elől. A pályázati felhívásban meghatározott helyiségeket – legyenek azok kötelezőek vagy opcionálisak – a számukra megjelölt funkciók közül tehát azokkal töltjük meg, amilyenekkel szeretnénk. (Egyes helységek funkciói természetesen kötöttek, különösen igaz ez a tanodai célokra, illetve a gyerekekkel való foglalkozások kapcsán kialakíthatókra, de ugyanígy között a funkciója pl. a teakonyhának is.)

Az opcionálisan kialakítandó helyiségekről még egy szempontból kell szólnunk. Ne tervezzünk olyan helyiséget, amelyet nem biztos, hogy meg tudunk tölteni tartalommal! A tervdokumentációban megjelölt funkciótól eltérő hasznosítás esetén ugyanis jelentős jogkövetkezményekkel kell majd számolnunk. Az ellenőrzés során nem mondhatjuk majd azt, „arra számítottunk, hogy három klub fog majd működni az IKSZT-ben, de csak egy maradt meg, így ezeket a helyiségeket inkább raktárnak használjuk”. Válaszunk bár életszerű lehet, de ebben az esetben is érvényesek lesznek ránk az infrastruktúra-fejlesztést szabályozó rendeletben meghatározandó jogkövetkezmények. A pályázati folyamat második fordulójában alaposan gondoljuk majd tehát végig, hogy mennyi opcionálishelységet tervezünk kialakítani.

12.Javaslatok az IKSZT/2008/1 pályázat megírásával kapcsolatban

Az integrált közösségi és szolgáltató terek fejlesztésének „leginkább látható” eleme az infrastruktúra-fejlesztés. Fontos azonban látni, hogy az IKSZT-k kapcsán először azt kell végiggondolni, hogy

- miképpen szeretnénk a kötelezőként meghatározott feladatokat és szolgáltatásokat ellátni, illetve biztosítani;
- milyen további feladatokat és szolgáltatásokat tartunk fontosnak és milyen módon tervezzük azok ellátását, biztosítását.

Az IKSZT fejlesztés logikájának központi eleme az, hogy csak azok a szervezeteknek, illetve önkormányzatoknak, társulásoknak lesz majd lehetőségük pályázatot benyújtani az infrastrukturális fejlesztésre, amelyek szakmai tervei (megvalósíthatósági tervük) megfelelőek. Fontos tehát, hogy az IKSZT/2008/1 jelű pályázatot „jól”, szakszerűen készítsük el. Az alábbi fejezet ehhez kapcsolódóan fogalmaz meg szempontokat, tanácsokat.

12.1. Pályázatíró vagy helyi emberek?

A pályázatírásról sokan azt mondják, külön szakma. Komolyan vitathatjuk ezt az állítást. Tény azonban, hogy vannak olyan ismeretek, módszerek, amelyek segítenek minél jobb pályázatot írni, és normális esetben egy pályázatíró cég vagy szakember rendelkezik ezekkel. A szükséges ismeretek azonban megszerezhetők és pályázatot írni nem nagy ördöngösség. Sok szempont mérlegelése után lehet csak eldönteni, egy konkrét pályázatot hogyan lehet és miképpen érdemes megírni. Lehetséges, hogy még sosem csináltunk ilyet, ha kevés az idő, ha a pályázati kiírás és adatlap nagyon bonyolultnak tetszik, logikus lehet szakembereket megbízni. Ha azonban már régóta gondolkodunk helyben azon, mit is akarunk csinálni, az elképzeléseink kiforrottak, pontosan tudjuk, mire mennyi pénz kell, és van köztünk valamelyes gyakorlattal bíró ember, lehet, hogy érdemes önállóan megpróbálni.

Bárki is írja majd a pályázatot, pályázatíró szakember, cég vagy az ötlet, az elképzelés „szülői”, mindenképpen vannak olyan területek, amelyeken eleve nehezebb helyzetben van-

nak, mint a másik fél képviselői. A külső szakember – bármennyire is profi – nem ismeri igazán a települést, az ott élők véleményét és elképzeléseit, nem tud annyira hiteles és meggyőző lenni, mint ők. A helyiek pedig kicsit „vakok" arra, mennyire általános és mennyire egyedi a helyzetük, és sokszor nincs is akkora gyakorlatuk a pályázatírásban, mint a szakembereknek.

A "Település bemutatása, igény- és szükségletfelmérés" fejezeteknél is írjuk: ahhoz, hogy valódi, az emberek által tényleg igényelt és használni kívánt fejlesztések történjenek, nem lehet csak statisztikai adatokra, és nem elég pl. kizárólag a polgármester elképzeléseire – legyenek azok bármennyire is érdekesek, bölcsek, hasznosak – hagyatkozni. A közös gondolkodást, ötletelést, a javaslatok megvitatását azokkal, akiket érint, akiknek szól, a tervezett fejlesztés semmiképpen nem lehet „megúszni". Az IKSZT pályázatot nem lehet úgy megírni, hogy a jegyző, polgármester vagy bárki lehetőséget látva benne megbíz egy embert, egy céget, hogy írja meg, és az benyújtja. A pályázatot majdan bíráló, az IKSZT-k keretében kötelezően biztosítandó szolgáltatásokban jártas, a közösségi fejlesztésekhez értő szakemberek szeme érzékeny azokra az apróságokra, amelyekből nyilvánvalóvá válik, hogy az ötlet íróasztal mögött, vagy elenyésző számú közös vita után született meg. Érdemes és szükséges tehát – nem csak a javasolt módszereknek való megfelelés, hanem a majdani siker és támogatás elnyerhetősége érdekében, de még inkább azért, hogy tényleg az érintett emberek sajátjává válhasson a terv – időt és energiát fektetni a közös gondolkodásba. A pályázatíró céget, szakembert pedig az így kialakult elképzelés papírra vetésével bízzuk meg.

Pályázatíró cégek, szakemberek megbízásakor, minden esetben érdemes még néhány dolgot mérlegelni. Önként ajánlkozó, a helyiek által egyáltalán nem ismert, meggyőző referenciákat, jól sikerült – nem csak nyertes, hanem megfelelően elszámolt! – pályázatokat felmutatni nem tudó cégek és szakemberek esetén legyünk bizalmatlanok! Gondolkodjunk el akkor is, ha valaki a kapcsolataira hivatkozik és akkor is, ha elmeséli eddigi sikereit, de telefonszámokat, sikeres és eredményes támogatásokat elnyert szervezetek felelős vezetőinek nevét, címét nem adja meg, így lehetetlenné teszi, hogy leellenőrizzük sikereit. Fontoljuk meg a megbízást akkor is, ha arra hivatkozik, milyen sokan bízták meg mostanában hasonló feladattal. Képzeljük csak el a pályázatok bírálóit, amikor a szakmai programokat olvasva oldalakon keresztül, betű szerint azonos érveléssel, azonos formai megoldásokkal szembesülnek. Mennyire éreznénk mi meggyőzőnek egy ilyen pályázatot?

Lehet, hogy helyi vezetőként szépnek látjuk a színes képes, borítós, kis könyvecskébe fűzött anyagot. De vajon a képen a mi településünk szerepel? Jellegzetes, semmivel össze nem téveszthető szobrával? Vagy egy kis falusi ház, szép domboldal – ami bárhol lehet? A sok

idegen szó, a hosszú mondatok is tűnhetnek meggyőzőnek. Biztosak vagyunk azonban abban, hogy a bíráló szakember is így olvassa? Nem felesleges töltelékszövegnek látja csupán? Külsős cég vagy szakember esetében ragaszkodjunk a nagyon egyedi tartalomhoz és legyenek pl. akár szó szerinti idézetek a szövegben a helyiek természetes módon, saját szavaikkal megfogalmazott elképzeléseiből! Higgyük el, mindez csak növeli a pályázat értékét, ha az elképzelések egyébként életszerűek és a szakmai és pénzügyi tervek reálisak!

És mi a helyzet, ha nyertünk? Gondoltunk arra, hogy a pályázat megírása – bármit is gondolunk róla – sokkal egyszerűbb, mint a szakmai jelentések, szakmai és pénzügyi beszámolók elkészítése? A jelentős adminisztratív terhek nem e pályázat kapcsán, hanem majd a beruházás megvalósításakor, illetve az IKSZT működtetésekor jelentkeznek. Csak olyan pályázatírókat válasszunk, aki végigköveti IKSZT fejlesztésünk teljes folyamatát, aki felelősséget vállal az általuk megírtak megvalósíthatóságáért!

Összefoglalva: nagyon sok elkötelezett, jól felkészült, tisztességes és megbízható pályázatíró cég és szakember dolgozik ma már hazánkban. Rengeteg segítséget jelenthetnek nekünk, ha nem a saját ötleteiket akarják leírni, hanem valóban szolgáltatást nyújtanak. Csak olyanokban bízzunk azonban, akik valamilyen garanciákat tudnak nyújtani számunkra, vagy már volt velük saját jó tapasztalatunk – ha ez a helyzet, feltétlenül fizessük meg tisztességesen a munkájukat! Legyünk azonban óvatosak abban az esetben, ha pályázatíró-jelöltek nem tudnak olyan embereket megnevezni, akik velük elégedettek, és szívesen ajánlják őket. A pályázatot pedig feltétlen írjuk meg magunk akkor, ha úgy látjuk: bennünk vagy másokban, helyben van elég ötlet, tapasztalat és vállalkozó kedv. A címben feltett kérdés kapcsán sincs recept, de a fentiek figyelembe vételével van rá esély, hogy ne hibázzunk nagyot.

12.2. Ha magad uram…

…akkor néhány alapvető dolgot érdemes figyelembe venni. Fontosak a szövegek, az elképzeléseink megfogalmazása, de nagyon fontos, hogy amit tervezünk, szakszerűségi szempontoknak is megfeleljen, tényleg hihető és megvalósítható legyen és a pénzösszeget, amely ezeknek a terveknek a megvalósítását szolgálják, reálisan alakítsuk ki. A pénzügyi tervek elkészítése, nem hagyható az utolsó napra, költségvetésünk a szakmai program kidolgozásával párhuzamosan készüljön, lehetőleg pénzügyekhez értő emberek segítségével!

Egyedül nem jó írni – ezt tudják, akik gyakran írnak. Többen írni jó, mert a mi egy oldalunk, ha még négyen írnak ugyanannyit, pillanatok alatt lehet öt-hat oldal is. Mégis nehezebb! Össze kell illeszteni, az átfedéseket törölni, ami még mindig hiányzik, kipótolni. Nagyon fontos tehát, hogy legyen valaki, aki „a tollat fogja”, aki felelőse az írásnak. Ő nem csak az egységes szerkezetről, formázásról, a részanyagok egymáshoz fésüléséről gondoskodik, hanem figyeli a határidőket, és biztosan végleges állapotba hozza a pályázatot addigra, amikorra be kell nyújtani. Magunk által írt pályázat esetében fontos, hogy munkánk koordinátora, felelőse kapjon valamennyire szabad kezet abban, hogy a mások által írtakba is belenyúljon – ha ezt nem tisztázzuk előre, sokan komolyan megsértődhetnek. Persze nehéz megtalálni azt az egyensúlyt, hogy ne saját elképzeléseit kényszerítse mások soraira valaki, de ha megtörténik a szempontok és közös elképzelések tisztázása, és azokban mindenki egyetért, akkor az „írónak” is könnyebb a dolga. Fontos, hogy ne feledkezzünk meg arról sem, hogy ha „írónk” saját otthoni nyomtatóját használja, vagy ő fénymásolja és adja postára a pályázatot, akkor térítsük meg a költségeit legalább!

12.3. A helyiek bevonása

Korábban is írtuk: az IKSZT egyrészt épület, másrészt egymást kiegészítő, erősítő szolgáltatások összessége, harmadrész közösségi tér. Integrált közösségi és szolgáltató terünk akkor tudja betölteni szerepét, ha keretei között az és úgy történik, amire és ahogyan a majdani használóiknak szüksége lesz. Fontos tehát, hogy településünk lakosai már a pályázatunk előkészítése keretében megfogalmazzák igényeiket. Megjegyezzük: a „helyiek bevonásának” mértéke pályázatunk értékelése során is kiemelt szempont!

A folyamat, amelynek során ezek az igények, elképzelések megfogalmazásra kerülnek, ha megfelelően zajlik, sokkal több hozadékkal jár, mint egy szebbé varázsolt megújult épület. Teret ad a helyi közösségek gyakoribb találkozásai számára is, ezzel erősítve azokat. Lehetőségeket teremt, hogy a helyiek felismerjék, mire van szükségünk, mire képesek, hogyan tudják megfelelőbben „berendezni”, kialakítani a helyi társadalom életét, beleértve a közszolgáltatásoktól elvárt programokat, tevékenységeket, ellátásokat is.

Jogosan merülhet fel a kérdés: ha ennyi kockázatot rejt a külső pályázatíró cég, és ilyen „bonyodalmas”, hogy magunk írjuk meg a pályázatot, akkor miért kínlódjunk még azzal is,

hogy többekkel közösen készítsük el? A választ egy újabb kérdés adja meg: elérheti-e a célját az IKSZT fejlesztés, ha

- településünk egy-egy meghatározó személyisége, valamely intézmény vezetője vagy a polgármester,
- látva, hogy itt most pénz állhat a házhoz, megbíz egy pályázatíró céget, aki
- megírja és megnyeri a pályázatot,
- megtörténik egy – esetleg rég nem használt – épület felújítása és
- ebből a helyiek csak annyit látnak, hogy elkezdődött egy építkezés és egyszer csak készen van.

Az kérdés az, hogy elegendő eredmény-e ez?

Nyilván fontos, hogy középületeink megújuljanak és ismét vagy az eddigiekhez képest jobban használhatóvá váljanak. Legalább ennyire fontos azonban az is, hogy az erre szánt fejlesztési források kicsit felébresszék csipkerózsika-álmukból a helyi közösségeket. Az IKSZT-nek keretet, illetve segítséget kell adnia az egyébként sokszor csak a városba tartó buszra várva, a megállóban elhangzó sóhajok teljesüléséhez. A pályázat közös megírása, a velünk egy településen lakók meghallgatása lehetőséget teremt ahhoz, hogy valódi igények jussanak el a pályázatot megírókhoz, hogy kiderüljön mi lenne jó, amiért nem kéne elutazni?

Módszertani kézikönyvünk melléklete több olyan módszert ír le, amelyek keretet adhatnak a közös gondolkodáshoz és cselekvéshez.

12.4. Mire figyeljünk (még)?

Az IKSZT fejlesztés több mint egyszerű pénzszerzési lehetőség – ha valódi céljait fontosnak tartjuk, akkor egy szöveg megírásánál jelentősen messzebbre mutató, hosszabb feladatra vállalkozunk. Legyünk azonban bármilyen elhivatottak, legyenek igényeink bármennyire megalapozottak, a pályázatot mindenképpen meg kell, hogy írjuk. Természetesen a pályázatírásnak is vannak jellegzetes hibái, amelyek többségét nem nehéz elkerülni. Módszertani kézikönyvünkben nem szólunk a figyelmetlenségből eredő hibákról: költségvetésünk főösszegei egyezzenek meg, írjuk alá a pályázatot mindenhol, ahol kell, stb. Alább néhány jellegzetes „koncepcionális” hibára hívjuk fel a figyelmet.

Az igény és szükségletfelmérésekről szóló fejezetben majd részletesen bemutatjuk, mi a fő különbség a statisztikai szinten is megragadható jellegzetességek és a helyi specifikumok között. A legfontosabb, hogy egy bárki által elmondható panaszáradat nem meggyőző indoklás. Az nem elégséges ha a település ismertetésekor arról írunk hosszasan, hogy milyen nehéz a falvakban, menyire nincsenek támogatások és ezért mennyire kellene ez a pályázati pénz. Nem elég, hiszen nem szóltunk arról, hogy pl. hányan élnek a faluban, milyen munkahelyek vannak, lehet-e ingázni eléggé közeli városba, stb. A bírálók számára tehát semmi nem derül ki, miközben a pályázatírók úgy érezhetik, hogy milyen igazuk volt abban, amit leírtak. Igazuk, persze, de nem ez a kérdés!

Módszertani kézikönyvünk első bekezdései röviden összefoglalták, mi igaz általánosságban a kistelepülések közösségeire, közösségei tereire, közszolgáltatásaira. Az ott leírtakkal – valószínűen – mindenki egyetért, ezek a tények közismertek, ez indokolja az IKSZT fejlesztést. Pályázatunkban ne általánosságban írjunk, hanem konkrétumokkal arról, hogy ez nálunk hogyan jelentkezik! Mi van most a felújítani tervezett épületben, vagy mi volt ott régen, ha kihasználatlan, akkor mióta van ez így, hányan vannak, akiket érdekelne az új lehetőség, stb.!

Legyünk figyelemmel szakmai elképzeléseink és pénzügyi igényeink kapcsolatára. A leírt elképzeléseknek, szakmai programok és a költségvetésnek összhangban kell lenniük egymással: ha a szándékok óriási tömegekről szólnak és rengetegbe kerülnének, a mellette szereplő pénzügyi terv azonnal elárulja, mennyire vehető komolyan az elképzelés:

- szerteágazó programhoz, nagy fejlesztéshez jelentős források kellenek, ha a költségvetésünk mégse ilyen óriási, akkor gyanítható, hogy a szép szavakkal leírt tervek nem fognak megvalósulni;
- az sem reális, ha csak egy kis helyiséget akarunk kifesteni és néhány önkéntesünk, meg egy félállású emberünk van;
- de az is kétségeket ébreszt majd a bírálókban, ha nem derül ki, pontosan mi is fog történni abban az épületben, amit szeretnénk kívül-belül felújítani és berendezni – még akkor sem jó elhagyni e magyarázatokat, ha a tervezett költségek egyébként reálisak az elképzelt beruházásra vonatkozóan.

Nem elég tehát az építésszel korrekt tervet és pénzügyi kalkulációt készíttetni, szakmai tartalom nélkül ez mit sem ér!

Gyakran igen kevés az idő a pályázat elkészítésére, és nagy a kísértés – akár tanácsadó cég készíti el, akár helyiek írják – hogy régebben már bevált anyagokat használjanak fel. Nagyon

rossz hatást vált ki, ha a szövegben, amely az IKSZT felújításáról szól, egyes bekezdések hirtelen az orvosi rendelőről kezdenek szólni. Ha mégis régi anyagok bemásolása mellett döntünk, olvastassuk át „friss szemekkel” is az elkészült szöveget!

Összességében: legyen világos, érthető és a valós, speciális helyzetet jól tükröző a leírás, megvalósítható mennyiségű tervezett tevékenységgel és reális költségvetéssel. Apró hibák lehetnek természetesen a pályázatban, de ha az előbbiek teljesülnek, alapvetően bizakodva nyújthatjuk be azt.

13. A teleház, illetve eMagyarország pont ajánlott eszközparkja

Asztali számítógépes munkaállomások

- legalább 5 db Pentium IV teljesítményű számítógépes munkaállomás;
- legalább 1 GB RAM memóriával;
- legalább 80 GB merevlemezzel;
- DVD íróval;
- kártyaolvasóval (min. CF és SD kártyák).

Notebook

- legalább 1 db Pentium IV teljesítményű laptop a fenti paraméterekkel egyezően.

Operációs rendszer

- legalább Microsoft Windows XP;
- alternatív megoldásként elfogadható grafikus munkafelületű Linux disztribúció, de figyelembe kell venni, hogy így a számítógép több szoftver futtatására nem alkalmas.

Monitorok

- legalább 17 inch képátlójú monitorok.

Digitális lapolvasó

- lapolvasó, ha lehetséges, magyar szoftverrel, amely tartalmaz kép állomány, illetve PDF formátumú mentési lehetőséget valamint OCR modult (karakterfelismerés)
- sebesség (300 dpi felbontás esetén) legfeljebb 5-10 sec.;
- speciális filmletapogató min. 35 mm-es Leica formátumú filmhez, dia illetve negatív nyersanyagok letapogatásához, legalább 4000 dpi felbontással (NEM lapolvasó! Célja létező analóg képi adatvagyon digitalizálása.)

Nyomtató

- monokróm A4 lézer (vagy fénymásolóba épített nyomtató modul);
- színes tintasugaras – ha lehet A3 méretű – fotók nyomtatására alkalmas készülék.

Fénymásoló

- A3, optimális esetben digitális, nyomtató és telefax modullal;
- más esetben külön fax és nyomtató;

Egér

- legalább 400 dpi felbontású;
- infra vagy lézer egér.

Kommunikációs eszközök

- mikrofon;
- hangszóró (fejhallgató);
- webkamera.

Digitális fényképezőgép

- legalább 6 megapixel felbontású.

Projektor

- legalább 1024 x 768 felbontású.

Hálózati eszközök

- router (útválasztó), vezeték nélküli funkciókkal, teljesítménye a gépek számához méretezett (ajánlott VPN szerver funkció a külső elérhetőség érdekében);
- switch (hálózati elosztó) a további gépek csatlakoztatásához;
- hálózati adattároló egység RAID vezérlővel (RAID0, tükrözés, két merevlemez azonos tartalommal), amely file szerver funkciókat biztosít, legalább 300 GB-os merevlemezekkel;
- játék felhasználás esetén gigabit átvitelű sebességű hálózat;
- internetes játékok gyakori használata esetén speciális „gaming router”;
- IP telefonálásra alkalmas eszköz (router vagy telefonkészülék);
- „KÖZNET” esetében a router és a switch adott, azonban ajánlott Wi-Fi vezeték nélküli hálózati elérési pont használata;

Szoftverek

- irodai szoftvercsomag („Office”), ajánlott Microsoft Office, a teljes körű kompatibilitás miatt);
- grafikus szoftvercsomag (vektoros rajzoló program + képszerkesztő);
- web-szerkesztő szoftver;
- biztonsági szoftverek (víruskereső, kémprogram elhárító, tűzfal);

Egyéb eszközök

- szünetmentes tápegység;
- flip-chart tábla;
- asztali vágógép;
- laminálló gép;
- spirálozógép vagy hőkötő.

Ergonómia

- a számítógép asztalok munkahelyként legyenek használhatóak, a monitorokon kívül iratok, írószerek elhelyezésére alkalmasak, egy munkahely átlagosan 4 m^2 körüli térrel rendelkezzen;
- székek: rugós, dönthető támlájú irodai székek.

14.Európai ifjúsági információs charta[11]

Bevezetés

Egy egyre sokrétűbbé váló társadalomban, az ifjúsági információ és tanácsadás fontosabb szerepet játszik, mint valaha a fiatalok felnőtté válásának folyamatában. Az információ és tanácsadás segíthet a fiataloknak, hogy hivatásbeli és személyes törekvéseiket megvalósítsák, és támogatja, hogy a társadalom életében, mint felelős állampolgárok vegyenek részt. Az információknak szélesíteniük kell a fiatalok által elérhető választási lehetőségeket, autonómiájuk gyakorlásának előmozdítását, elősegíteni mobilitásukat és segíteni abban, hogy Európa mindennapi életük részévé váljon.

A demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása magában foglalja a fiataloknak azt a jogát, hogy rendelkezzenek minden kérdésben teljes, érthető és hiteles információkkal az általuk kifejezett kérésekben és szükségletekben, megadva a legszélesebb körű választási lehetőségeket diszkrimináció nélkül, és ideológiai vagy más jellegű befolyásolástól mentesen.

Ezt az információhoz való jogot elismeri az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Gyermekek Jogainak Nemzetközi Konvenciója, az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelmének Európai Konvenciója és az Európa Tanács R(90)7. számú ajánlása a fiataloknak nyújtandó információról és tanácsadásról.

[11] Elfogadta az Európai Ifjúsági Információs és Tanácsadó Ügynökség (ERYICA) 4. Általános Közgyűlése 1993. december 3-án, Pozsonyban (Szlovákia) (A dokumentumot a HAYICO hozzájárulásával közöljük)

Alapelvek

A következő alapelvek útmutatások az ifjúsági információs szolgálatok[12] számára, amelyek segítik az ifjúsági információhoz való jogának garantálását:

1. Az információs szolgálatoknak nyitottnak kell lenniük kivétel nélkül minden fiatal számára.
2. Az információs szolgálatok arra törekszenek, hogy minden fiatal számára biztosítsák az egyenlő hozzáférhetőséget az információhoz, tekintet nélkül helyzetükre, lakóhelyükre, társadalmi helyzetükre.
3. A nyújtott információknak kizárólag az igénybevevő által kinyilvánított kérésen vagy szükségleten kell alapulniuk, és függetlennek kell lenni mindenféle más érdektől és érdekeltségtől. Fel kell ölelni a fiatalokat érintő összes témakört.
4. Minden felhasználót, mint önálló személyiséget kell elfogadni, és a válasznak igazodnia kell az igényhez.
5. Az információs szolgálatokhoz szabadon hozzá lehet férni (nincs szükség megbeszélt időpontra).
6. Az információ és tanácsadás módja tiszteletben tartja a felhasználó bizalmát és anonimitását.
7. Az információk ingyenesek.
8. A nyújtott információ teljes, pártatlan, pontos, gyakorlati és naprakész.
9. Az információt professzionális módon nyújtják az erre a célra kiképzett munkatársak.
10. Minden erőfeszítést meg kell tenni az információk objektivitásának biztosítására a felhasznált források pluralitásán keresztül.
11. A közzétett információknak függetleneknek, és mindennemű ideológiai, politikai vagy gazdasági érdektől menteseknek kell lenniük.
12. Szponzorálás vagy fizetett hirdetés igénybevételénél tiszteletben kell tartani a szolgálat és az információk függetlenségét.

[12] Ebben a Kartában az "ifjúsági információs szolgálatok" kifejezés azokat a szolgálatokat foglalja magában, amelyek összekapcsolják az információt a tanácsadással és támogatással.

15. A Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége szakmai–etikai kódexe[13]

Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda humánszolgáltató intézmény, amely alapellátás jellegű információs és tanácsadó, valamint azokat kiegészítő segítői szolgáltatásokat nyújt elsősorban a fiatalok számára.

Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda küldetése

Hisszük, hogy a szabadság az emberi élet teljességének egyik alapfeltétele. Szabadon élni az életet azt is jelenti; az embereknek fenntartások nélkül joguk van hozzájutni a teljes, érthető és megbízható információkhoz kivétel nélkül minden őket érintő problémában és szektorban, hogy ezáltal a választás teljes szabadságát élvezhessék diszkrimináció, ideológiai vagy más befolyásolás nélkül. A fiataloknak hétköznapi problémáik megoldásában, életútjuk, jövőjük tervezésében és sorsukat befolyásoló döntéseik meghozatalában csakis akkor van valódi szabadságuk, ha széles körben rendelkeznek információkkal az őket körülvevő világról.

Minden társadalomnak, helyi közösségnek felelőssége, hogy tagjai - különösen a felnövekvő generációk - számára biztosítsa a szabad választás lehetőségét. Ez a felelősség nem csupán az információs szabadság elvi és jogszabályi szintű garanciáinak, hanem a jogérvényesítés eszközrendszerének kialakítására és fenntartására is ki kell, hogy terjedjen.

Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda célja

Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda a fiatalok számára segítséget nyújt mindennapi életük során felmerülő problémáik megoldásában, életük teljesebbé tételében, valamint információs szükségleteik kielégítésében.

[13] A Szakmai-etikai Kódexet a HAYICO Irodák Tanácsa 2001. szeptember 24-én Budapesten fogadta el. (A dokumentumot a HAYICO hozzájárulásával közöljük.)

Információs és tanácsadó tevékenységén keresztül

- elősegíti a fiatalok autonómiájának kialakulását annak érdekében, hogy felelősséget vállalhassanak önmagukért,
- közvetít az egyének és a (humánszolgáltató) intézmények között, lehetővé téve a fiatalok és az intézmények szükséges találkozását,
- segíti a fiatalokat abban, hogy megtalálják a nekik megfelelő helyet a társadalomban, illetve az életkorukból és élethelyzetükből adódó esetleges hátrányaikat csökkentsék,
- támogatja a társadalmi folyamatok megértését, és az azokba való aktív bekapcsolódásukat a fiataloknak, hogy cselekvő részeseivé váljanak sorsuk, életük alakításának,
- biztosítja, hogy a fiatalok személyes fejlődésük, szociális, kulturális és mentális szükségleteik kielégítésének lehetőségeiről tájékozottak legyenek.

Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda feladata

Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda feladatrendszerében kiemelt fontosságú az elsődleges megelőzés. Ennek megfelelően a fiatalok várható problémáinak megelőzése, illetve csökkentése érdekében

- a helyi igényekhez igazodva kialakítja és működteti az alapkritériumban leírt minimumnak megfelelő információs és tanácsadó szolgáltatásait,
- a fiatalok számára információt és tanácsokat ad kéréseiknek, sajátos szükségleteiknek megfelelően,
- a működés által érzékelt és felvetett problémákat visszacsatolja, közvetíti a helyi önkormányzatoknak, a fiatalokat érintő döntések kedvező irányú befolyásolása érdekében.

Az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatások alapelvei

Az információhoz való jog állampolgári jog. "A fiataloknak fenntartások nélkül joguk van a teljes, érthető és megbízható információhoz és tanácsadáshoz kivétel nélkül minden őket érintő problémában és minden szektorban, hogy ezáltal a választás teljes szabadságát élvezhessék diszkrimináció, ideológiai vagy más befolyásolás nélkül." (Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R 90 (7) sz. Ajánlás)

A fiatalok információs alapjogának érvényesítésére létrehozott információs és tanácsadó szolgálatok – az ifjúsági információs és tanácsadó irodák, ifjúsági információs pontok – minden politikai szervtől függetlenül működnek, szolgáltatásaikat politikai és vallási ideológiáktól mentesen nyújtják.

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodák a fiatalok tájékoztatása és segítése területén működő intézmények, szolgálatok feladatait figyelembe véve, azokat kiegészítve új módszerek, eszközök és modellek alkalmazásával alakítják szolgáltatásaikat.

- Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda szolgáltatásai megbízhatók, mindenki számára diszkrimináció nélkül hozzáférhetők és ingyenesek.
- Bármely fiatal igénybe veheti a szolgáltatásokat, bármilyen problémával fordulhat az ifjúsági információs és tanácsadó irodához.
- Amikor a fiatal problémájával megjelenik az ifjúsági információs és tanácsadó irodában azonnal, várólista nélkül kell segítséget nyújtani számára.
- A nyitva tartás a tanuló és dolgozó fiatalok szabadidejéhez igazodik.
- Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda tiszteletben tartja a fiatalok anonimitását, a szakmai titoktartás kötelező.
- A szolgáltatásokat igénybe vevő fiatalokkal való kapcsolat egyenrangú, ezzel is erősítve a fiatalok függetlenedésének folyamatát.
- Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda tiszteletben tartja a fiatalok autonómiáját önmeghatározásukban, és jogukat a szabad választáshoz.
- Az ifjúsági információs és tanácsadó irodában az alapszolgáltatások nem üzleti jellegűek.
- A szabad cselekvés, fejlődés és rugalmasság érdekében az irodák szakmailag függetlenek bármely más intézménytől.

Az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatások szintjei

Az ifjúsági információs és tanácsadó tevékenység, mint komplex, professzionális szolgáltatás bázisintézménye az ifjúsági információs és tanácsadó iroda.

Az ifjúsági információs pontok intézményi vagy társadalmi szervezeti keretek között információs szolgáltatásokat nyújtanak a fiatalok számára.

Az ifjúsági módszertani központok professzionális működtetői az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatásoknak, amelyeket módszertani tevékenységeikkel és szolgáltatásaikkal egészítenek ki.

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodák, az ifjúsági információs pontok és az ifjúsági módszertani központok küldetésükben, céljaikban és a munkájuk során érvényesülő alapelvek tekintetében azonosak.

15.1. Ifjúsági információs és tanácsadó iroda

Tevékenység

Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda elsődleges tevékenysége az információszolgáltatás és a tanácsadás.

Az információs és tanácsadó szolgáltatások egymást kiegészítve integráltan és egyenlő súllyal jelennek meg az iroda segítői tevékenységében.

Az iroda által nyújtott, az információs és tanácsadó szolgáltatásokat kiegészítő egyéb szolgáltatások vagy az iroda által végzett, az információs és tanácsadó munkához csak részben kapcsolódó tevékenységek nem hátráltatják az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatások szakmai-etikai normák szerinti működését.

Szolgáltatások

Az alapkritériumok között meghatározott szolgáltatásait ingyenesen nyújtja az iroda.

A szolgáltatásokat mindenki számára, mindennemű megkülönböztetés nélkül nyújtja. Mindezek figyelembevételével az iroda elsődleges célcsoportja a 14-29 éves korcsoport.

Az ügyfelekkel való kapcsolat kialakításakor, illetve az ügyfélmunka során a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége Szakmai-etikai Kódexében leírtakon túl figyelembe veszi a Személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény előírásait.

Az iroda szolgáltatásai megbízhatóak és professzionálisak.

Az iroda szolgáltatásai vagy az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatások szakmailag és térben elkülönülve működnek más szervezettől, intézménytől vagy szolgáltatástól.

Szolgáltatásainak igénybevételéről nyilvántartást vezet melyben legalább az igénybevevők száma, hozzávetőleges kora, az igénybevett szolgáltatás típusa rögzítésre kerül.

Információszolgáltatás

Az alábbi területeken végez információgyűjtést-és szolgáltatást az iroda:

- helyi, regionális és országos kulturális programok, rendezvények
- helyi sportolási lehetőségek, helyi, regionális és országos sportrendezvények
- helyi, regionális és országos közoktatási és felsőoktatási információk (legalább; iskolatípusok, intézmények, oktatott szakok és szakmák, felvételi eljárások, iskolarendszeren kívüli képzési lehetőségek)
- helyi egészségügyi ellátások (legalább; egészségügyi intézmények alapadatai, nyitva tartása, iskolaorvosi szolgálat alapadatai)
- helyi szociális ellátások (legalább; szociális és humán szolgáltató intézmények alapadatai, nyitva tartásuk, pénzbeli ellátások fajtái és a hozzájuk tartozó jogosultságok, természetbeni ellátások fajtái és a hozzájuk tartozó jogosultságok)
- helyi hivatalok (legalább; alapadatok, nyitva tartás)
- országos hatáskörű hivatalok, hatóságok (legalább; alapadatok /pl. minisztériumok, állami szervek, országgyűlési biztosok/)

- helyi és megyei önkormányzatok (legalább; alapadatok, helyi önkormányzati képviselők névjegyzéke)
- helyi, regionális és országos olcsó szálláslehetőségek (legalább; kulcsosház, turistaház, kollégium, ifjúsági szálláshely kategóriákban alapadatok, nyitva tartás)
- országos utazási és szállás kedvezmények (legalább; MÁV és VOLÁN hivatalos kedvezmények, diákigazolvánnyal igénybe vehető kedvezmények)
- helyi és regionális munkalehetőségek (legalább; a helyi és regionális médiában megjelenő hirdetések)
- munkanélküli ellátás (legalább; a munkanélküli ellátások típusai, igénybevételük módja)
- helyi albérletek (legalább; a helyi médiában megjelenő hirdetések)
- helyi, regionális és országos pályázatok (legalább; a pályázat kiírása)
- helyi és regionális segítő-és krízisellátó helyek (legalább; átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, drogambulanciák, telefonos segítőhelyek kategóriákban alapadatok, nyitva tartás)
- ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltató helyek (legalább: az ERyICA tagszervezetei, Eurodesk Irodák)
- az európai mobilitással összefüggő alapinformációk (legalább: Youth Hostelek Európában, Youth 2000-2006 ösztöndíj és csereprogramok)

Az információkat elsősorban az iroda munkatársai szolgáltatják. Az iroda a rendelkezésére álló információkat vagy az "információs törzset"[14] elsősorban számítógépen rögzíti és tárolja.

Az iroda "ügyfélrendszerben"[15] is elhelyezi az információk egy részét oly módon, hogy az ügyfelek önállóan is tájékozódhassanak.

Az irodában hozzáférhető információk minden esetben tartalmazzák legalább aktualitásuk kezdetének és/vagy lejártának idejét.

[14] Az "információs törzs" az a nyilvántartás, amelyben az iroda információ-tárolási és kezelési struktúrájához rendelten jelennek meg a gyűjtött információk forrásai, alapadatai.

[15] Az "ügyfélrendszer" lehet szabad polcos elhelyezésű vagy faliújság-jellegű.

Tanácsadás

Az irodában az alábbi tanácsadások működnek:

- jogi
- pszichológiai-mentálhigiénés vagy életvezetési-életszervezési
- továbbtanulási

A tanácsadásokat felsőfokú szakmai képesítéssel rendelkező tanácsadók végzik.

Az egyes kötelező tanácsadások hetente legalább 2 órában működnek.

A tanácsadást nyújtó szakemberek az irodára vonatkozó szakmai-etikai előírások szerint végzik munkájukat.

Az irodában működő egyéb tanácsadások nem hátráltatják az alaptanácsadások igénybevételét és folyamatos működését.

Személyi feltételek

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodában legalább egy főállású, teljes munkaidőben foglalkoztatott alkalmazott dolgozik.

Az irodában alkalmazottak heti munkaideje összesen - a tanácsadókat ide nem számítva - meghaladja, de legalább eléri a 80 órát.

Az iroda rendelkezik szakmai vezetővel. A szakmai vezető főállású alkalmazottként az iroda vezetője.

Az irodavezető szakirányú humán felsőfokú végzettséggel rendelkezik és az ifjúsági információs és tanácsadó területen használt valamely idegen nyelvet (angol, francia) alapfokon beszéli.

Az irodában dolgozó, ügyfélmunkában részt vevő munkatársak humán felsőfokú végzettségűek, de legalább humán felsőfokú képzésben vesznek részt. A munkatársak legalább egy európai idegen nyelvet alapfokon beszélnek.

Az irodában teljes vagy részmunkaidőben, illetve megbízási szerződéssel vagy más munkavégzésre irányuló jogviszonyban dolgozó munkatársak ismerik a HAYICO Szakmai-etikai

Kódexét, az Alapkritériumokban leírtakat, melyről irodai munkájuk megkezdésekor írásban nyilatkozatot tesznek[16].

Technikai feltételek

Az iroda épületének homlokzatán megjelenik az iroda cégtáblája. A cégtáblán legalább az alábbiak szerepelnek: …… (ha van, fantázianév) Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda, nyitva tartás.

Az iroda épületének homlokzatán vagy valamely belső térben, de jól látható módon elhelyezi a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének cégtábláját[17].

Az iroda térben jól láthatóan elkülönül más intézménytől, szolgáltatástól vagy szervezettől.

Az iroda minimum 30 m^2 alapterületen működik. Az iroda legalább két helyiségből áll; külön folyik az ügyfélfogadás és a tanácsadás.

Az iroda rendelkezik legalább egy darab telekommunikációra is alkalmas számítógéppel, nyomtatóval, önálló telefonvonallal. Az irodában megfelelő bútorzat áll rendelkezésre egyszerre legalább 3 ügyfél kiszolgálására.

Az iroda hetente legalább 5 napot tart nyitva, minimum 25 órában vehetik igénybe szolgáltatásait az ügyfelek.

Az iroda naponta (hétköznapokon) legalább 18 óráig tart nyitva.

Intézményi/szervezeti feltételek

Az iroda rendelkezik szervezeti-és működési szabályzattal. A szervezeti-és működési szabályzatban a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége szakmai ellenőrzési és felügyeleti jogköre rögzítésre kerül.

Ha az iroda nem önálló intézmény és anyaszervezete nem teszi lehetővé a külön szervezeti-és működési szabályzat kialakítását, az irodára is vonatkozó szervezeti-és működési szabályzat rögzíti az iroda működésére vonatkozó előírásokat. Az irodára vonatkozó szervezeti-

[16] A nyilatkozat szövege a jelen dokumentum melléklete. A nyilatkozatot az irodák őrzik.

[17] Az egységes cégtáblát a HAYICO bocsátja az irodák rendelkezésére, melyen a következő felirat olvasható a HAYICO logója mellett: "Az iroda a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének tagja".

és működési szabályzat tartalmazza a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége szakmai ellenőrzési és felügyeleti jogkörét.

A nem önálló intézményként működő iroda szakmai vezetését az iroda alkalmazottjaként dolgozó irodavezető végzi.

Az iroda önálló önkormányzati intézményként, részben önálló önkormányzati intézményként, önkormányzati intézmény szolgáltató egységeként vagy alapítvány, közalapítvány, közhasznú társaság és egyesület által fenntartott intézményként működhet.

Az iroda Létesítő Nyilatkozatát a fenntartó képviselője is ellenjegyzi a tagsági viszony létesítésekor, illetve a Létesítő Nyilatkozat bevezetésekor.

Hálózati együttműködés

Az iroda együttműködik a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének más tagjaival, melynek keretében

- az Irodák Tanácsa által hozott döntésekből fakadó, saját irodájára vonatkozó feladatokat a HAYICO koordinációja mellet elvégzi,
- a HAYICO által egységesen kialakított és telepített szolgáltatásokat, eszközöket, eljárásokat a HAYICO leírásai és iránymutatásai szerint alkalmazza,
- a társirodák megkereséseire és kéréseire az együttműködés érvényesülését lehetővé tevő időn belül válaszol,
- a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége Elnökének és Titkárának az irodában folyó szakmai munkával kapcsolatos kérdéseire válaszol, valamint az Elnök és a Titkár által kért, az irodára vonatkozó adatokat (kivéve az identifikálható, személyiséghez kötődő adatokat) megküldi,[18]
- a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének Szakmai-etikai Bizottsága helyszíni tájékozódását lehetővé teszi.

Az egy naptári évben összehívott Irodák Tanácsa üléseinek legalább 60%-án részt vesz az iroda vezetője vagy megbízottja.

Az irodában hozzáférhető az ügyfelek számára a társirodák elérhetősége.

[18] Az Elnök és a Titkár a HAYICO Adatkezelési Szabályzatában leírtak szerint köteles kezelni a tudomásukra jutott információkat.

Az iroda dokumentumgyűjteményében megtalálható a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének Alapszabálya, Szakmai-etikai Kódexe, az Európai Ifjúsági Információs és Tanácsadó Karta angol és magyar nyelvű változata és a Magyar Köztársaság Alkotmánya.

A HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége szabályrendszerében rögzített ellenőrző és minősítő eljárásoknak aláveti magát az iroda, illetve közreműködik azok megvalósulásában.

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodák módszertana

Az iroda rugalmas, sokoldalú, felhasznált forrásai sokfélék és a kérdésekre adott válaszai jól érthetőek.

Az iroda a teljes emberrel foglalkozik, de tudatában van annak, hogy önmaga nem tud minden problémán segíteni. Az ügyfelek életkori sajátosságait figyelembe véve (korspecifikusan) közelít a megoldásra váró egyéni, csoportos és közösségi problémákhoz.

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodák céljaik és feladataik megvalósításához az eszközök, módszerek és technikák lehető legszélesebb körét alkalmazzák: az önkiszolgáló rendszerű információhordozóktól egészen a személyes és speciális egyéni tanácsadásig.

Az irodák sokkal inkább kliensközpontúak, mint módszerközpontúak, azaz a fiatalok igénye a kulcs; ahhoz alakítják ki az éppen megfelelő módszert.

Kliensközpontú megközelítésben az irodák a fiatallal közösen, őt erősítve oldják meg a problémát, illetve segítik a fiatalt abban, hogy saját maga képes legyen megoldani az életében felmerülő problémákat.

Harmadik személlyel való kapcsolatfelvételhez a fiatal beleegyezését kéri az iroda.

Az egyéni segítségnyújtás során az információs és tanácsadó munka nem mindig különül el szükségszerűen egymástól. A munkatársnak, aki a fiatallal a kapcsolatot felveszi, több lehetőség figyelembe vételével kell eljárnia a személyre szabott segítségnyújtás során:

- saját maga nyújt segítséget, szem előtt tartva saját kompetenciájának határait,
- az irodán belül a területet jól ismerő szakemberek segítségével jogi, életvezetési, illetve egyéb egyéni problémákban személyre szóló tanácsadást ajánl fel a fiatalnak,

- külső szakemberhez ajánlja a fiatalt (sohasem egy intézményt ajánl, hanem egy meghatározott személyt; a munkatárs marad a felelős a fiatalokért akkor is, amikor szakemberhez ajánlja, mivel megállapodás szerint a fiatalt őhozzá ajánlják majd vissza) - ezzel elkerülhetővé teszi, hogy az ügyfél "elvesszen", illetve az iroda egyszerű diszpécser szerepet vegyen fel,
- folyamatosan kapcsolatot tart mentálhigiénés és humán szolgálatokkal, intézményekkel, ajánlja azok tevékenységét és szolgáltatásait az ifjúsági információs és tanácsadó iroda ügyfeleinek.

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodákban dolgozókkal szembeni elvárások:

Az irodavezetőkkel szembeni elvárások

- Államilag elismert felsőfokú végzettség a következő szakterületeken: pedagógia, mentálhigiéné, pszichológia, szociális munka, szociálpedagógia, szociológia, szociálpolitika, humán szervező, művelődésszervező;
- valamely európai idegen nyelv alapfokú ismerete;
- legalább 2 éves szakmai gyakorlat szolgáltatói tevékenységben és legalább egy éves gyakorlat ifjúságsegítő tevékenységben;
- közepes szintű információtechnológiai ismeretek (az információs munkában használt számítógépes alkalmazások ismerete);
- kiemelkedő szintű kommunikációs készség, problémaérzékenység, magas fokú együttműködési és irányítási képesség, a segítői és az ifjúsági munka szabályainak pontos és átfogó ismerete és alkalmazási képessége.

Az ügyfélmunkában részt vevő munkatársakkal szembeni elvárások

- Államilag elismert felsőfokú, humán területen szerzett végzettség, de legalább ilyen képzésben való részvétel;
- valamely európai idegen nyelv alapfokú ismerete;
- jó szintű információtechnológiai ismeretek (az információs munkában használt számítógépes alkalmazások ismerete);

- jó szintű kommunikációs és konfliktuskezelő készség, nyitott és empatikus személyiség, egyaránt jó szintű együttműködési és önálló munkavégzési, esetvezetési képesség;
- jó szintű segítői ismeretek, illetve a segítői munka általános szabályainak ismerete és alkalmazási képessége.

Azokkal a munkatársakkal szemben (alkalmazottak, szerződéses jogviszonyban állók, laikus és professzionális önkéntesek), akik nem vesznek részt az ügyfélmunkában mindenkori elvárás az irodára vonatkozó szakmai-etikai, illetve az alapkritériumokban leírt előírások ismerete.

15.2. Ifjúsági információs pont

Az ifjúsági információs pont feladata

Az ifjúsági információs pont (IP) elsődleges feladata, hogy a fiatalok információs szükségleteinek kielégítése, várható problémáinak megelőzése, illetve csökkentése érdekében információs szolgáltatást működtessen, mely szolgáltatást a fiatalok kéréseinek, szükségleteinek megfelelő tartalommal nyújt ügyfelei számára.

Tevékenység

Az ifjúsági információs pont alaptevékenysége (elsődleges tevékenysége) az információszolgáltatás.

Amennyiben az IP egyéb szolgáltatásokat is működtet, úgy az információs és a más típusú szolgáltatások egymást kiegészítve, de a hangsúlyt az információszolgáltatásra helyezve jelennek meg az IP tevékenységében.

Az IP által nyújtott, az információs szolgáltatásokat kiegészítő egyéb szolgáltatások vagy az IP által végzett, az információs munkához csak részben kapcsolódó tevékenységek nem hátráltatják az ifjúsági információs szolgáltatások szakmai-etikai normák szerinti működését.

Szolgáltatások

Az alaptevékenysége keretében biztosított szolgáltatásait ingyenesen nyújtja az IP.

A szolgáltatásokat mindenki számára, mindennemű megkülönböztetés nélkül nyújtja. Mindezek figyelembevételével az IP elsődleges célcsoportja a 14-29 éves korcsoport.

Az ügyfelekkel való kapcsolat kialakításakor, illetve az ügyfélmunka során a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége Szakmai-etikai Kódexében leírtakon túl figyelembe veszi a Személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény előírásait.

Az IP szolgáltatásai megbízhatóak és professzionálisak.

Szolgáltatásainak igénybevételéről nyilvántartást vezet melyben legalább az igénybevevők száma, hozzávetőleges kora, az igénybevett szolgáltatás típusa rögzítésre kerül.

Információszolgáltatás

Az alábbi területeken végez információgyűjtést és –szolgáltatást az iroda:

- helyi, regionális és országos kulturális programok, rendezvények;
- helyi sportolási lehetőségek, helyi, regionális és országos sportrendezvények;
- helyi és regionális közoktatási és felsőoktatási információk (legalább; iskolatípusok, intézmények, oktatott szakok és szakmák, felvételi eljárások, iskolarendszeren kívüli képzési lehetőségek);
- helyi hivatalok (legalább; alapadatok, nyitva tartás);
- helyi és megyei önkormányzatok (legalább; alapadatok, helyi önkormányzati képviselők névjegyzéke);
- helyi és regionális és országos olcsó szálláslehetőségek (legalább; kulcsosház, turistaház, kollégium, ifjúsági szálláshely kategóriákban alapadatok, nyitva tartás);
- országos utazási és szállás kedvezmények (legalább; MÁV és VOLÁN hivatalos kedvezmények, diákigazolvánnyal igénybe vehető kedvezmények);
- helyi munkalehetőségek (legalább; a helyi médiában megjelenő hirdetések);
- helyi, regionális és országos pályázatok (legalább; a pályázat kiírása);

- helyi és regionális segítő-és krízisellátó helyek (legalább; átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, drogambulanciák, telefonos segítőhelyek kategóriákban alapadatok, nyitva tartás);
- ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltató helyek (legalább: az ERyICA tagszervezetei, Eurodesk Irodák);
- az európai mobilitással összefüggő alapinformációk (legalább: *Fiatalok lendületben* ösztöndíj és csereprogramok).

Az IP a rendelkezésére álló információkat vagy az "információs törzset"[19] elsősorban számítógépen rögzíti és tárolja.

Az IP "ügyfélrendszerben"[20] is elhelyezi az információk egy részét oly módon, hogy az ügyfelek önállóan is tájékozódhassanak.

Az irodában hozzáférhető információk minden esetben tartalmazzák legalább aktualitásuk kezdetének és/vagy lejártának idejét.

Személyi feltételek

Az ifjúsági információs pontban legalább egy teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott alkalmazott dolgozik.

Az IP rendelkezik szakmai vezetővel. A szakmai vezető szakirányú humán felsőfokú végzettséggel rendelkezik (pedagógiai, mentálhigiénés, pszichológiai, szociális munkás, szociálpedagógus, szociológus, szociálpolitikus, humán szervező, művelődésszervező) és valamely európai nyelvet alapfokon beszéli.

Az információs pontban dolgozó, az ügyfelekkel kapcsolatba kerülő munkatársak legalább érettségivel rendelkeznek.

[19] Az "információs törzs" az a nyilvántartás, amelyben az iroda információ-tárolási és kezelési struktúrájához rendelten jelennek meg a gyűjtött információk forrásai, alapadatai.

[20] Az "ügyfélrendszer" lehet szabad polcos elhelyezésű vagy faliújság-jellegű.

Technikai feltételek

Az IP épületének homlokzatán megjelenik az ifjúsági információs pont cégtáblája. A cégtáblán legalább az alábbiak szerepelnek: …… (ha van, fantázianév) Ifjúsági Információs Pont, nyitva tartás.

Az IP épületének homlokzatán vagy valamely belső térben, de jól látható módon elhelyezi a HAYICO – Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének cégtábláját[21].

Az IP minimum 20 m^2 alapterületen működik.

Az IP rendelkezik legalább egy darab telekommunikációra is alkalmas számítógéppel, nyomtatóval, telefonvonallal. Az IP-ben megfelelő bútorzat áll rendelkezésre egyszerre legalább 2 ügyfél kiszolgálására.

Az iroda hetente legalább 5 napot tart nyitva, minimum 20 órában vehetik igénybe szolgáltatásait az ügyfelek.

Az IP legalább 17 óráig tart nyitva.

Intézményi/szervezeti feltételek

Az IP rendelkezik szervezeti-és működési szabályzattal. A szervezeti-és működési szabályzatban a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége szakmai ellenőrzési és felügyeleti jogköre rögzítésre kerül.

Ha az IP nem önálló intézmény és anyaszervezete nem teszi lehetővé a külön szervezeti-és működési szabályzat kialakítását, úgy az IP szakmai vezetője által hitelesített dokumentumban kell rögzíteni az IP-re is működésére vonatkozó előírásokat. Ez a dokumentum tartalmazza a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége szakmai ellenőrzési és felügyeleti jogkörét.

Az IP önálló önkormányzati intézményként, részben önálló önkormányzati intézményként, önkormányzati intézmény szolgáltató egységeként vagy alapítvány, közalapítvány, közhasznú társaság és egyesület által fenntartott intézményként vagy intézmény szolgáltató egységeként működhet.

[21] Az egységes cégtáblát a HAYICO bocsátja az irodák rendelkezésére, melyen a következő felirat olvasható a HAYICO logója mellett: "Az iroda a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének tagja".

Az IP Létesítő Nyilatkozatát a fenntartó képviselője is ellenjegyzi a tagsági viszony létesítésekor, illetve a Létesítő Nyilatkozat bevezetésekor.

Hálózati együttműködés

Az IP együttműködik a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének más tagjaival, melynek keretében

- az Irodák Tanácsa által hozott döntésekből fakadó, saját szervezetére vonatkozó feladatokat a HAYICO koordinációja mellet elvégzi,
- a HAYICO által egységesen kialakított és telepített szolgáltatásokat, eszközöket, eljárásokat a HAYICO leírásai és iránymutatásai szerint alkalmazza,
- a társirodák megkereséseire és kéréseire az együttműködés érvényesülését lehetővé tevő időn belül válaszol,
- a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége Elnökének és Titkárának az IP-ben folyó szakmai munkával kapcsolatos kérdéseire válaszol, valamint az Elnök és a Titkár által kért, az IP-re vonatkozó adatokat (kivéve az identifikálható, személyiséghez kötődő adatokat) megküldi,[22]
- a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének Szakmai-etikai Bizottsága helyszíni tájékozódását lehetővé teszi.

Az egy naptári évben összehívott Irodák Tanácsa üléseinek legalább 60%-án részt vesz az IP szakmai vezetője vagy megbízottja.

Az IP-ben hozzáférhető az ügyfelek számára a HAYICO tagjainak elérhetősége.

Az IP dokumentumgyűjteményében megtalálható a HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetségének Alapszabálya, Szakmai-etikai Kódexe, az Európai Ifjúsági Információs és Tanácsadó Karta angol és magyar nyelvű változata és a Magyar Köztársaság Alkotmánya.

A HAYICO - Magyarországi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodák Szövetsége szabályrendszerében rögzített ellenőrző és minősítő eljárásoknak aláveti magát az IP, illetve közreműködik azok megvalósulásában.

[22] Az Elnök és a Titkár a HAYICO Adatkezelési Szabályzatában leírtak szerint köteles kezelni a tudomásukra jutott információkat.

Az ifjúsági információs pontok módszertana

Az információs pont felhasznált forrásai sokfélék és a különböző információkkal kapcsolatos kérdésekre adott válaszai egyértelműek.

Az IP tudatában van annak, hogy önmaga nem tud minden területről teljes körű információkat szolgáltatni és ezt az ügyfelek kérdéseinek megválaszolásakor figyelemben tartja. Az ügyfelek életkori sajátosságait figyelembe véve (korspecifikusan) szolgáltatja az információkat.

Az ifjúsági információs pontok céljaik és feladataik megvalósításához az eszközök, módszerek és technikák széles körét alkalmazzák: az önkiszolgáló rendszerű információhordozóktól egészen a személyes közreműködést igénylő, interakcióra épülő tájékoztatásig .

Az IP-k a fiatalok igényeihez alakítják és alkalmazzák a legmegfelelőbb módszereket.

Az IP-k segítik a fiatalt abban, hogy képes legyen felhasználni a legkülönfélébb információkat az életében felmerülő problémák megoldásában.

A munkatársnak, aki a fiatallal a kapcsolatot felveszi, több lehetőség figyelembe vételével kell eljárnia a személyre szabott információnyújtás során:

- saját maga nyújt segítséget, szem előtt tartva saját kompetenciájának határait,
- az ügyfél számára biztosítja az IP infrastruktúráját a szükséges információ önálló beszerzésére,
- külső szakemberhez vagy információforráshoz ajánlja a fiatalt,
- folyamatosan kapcsolatot tart mentálhigiénés és humán szolgálatokkal, intézményekkel, ifjúsági információs és tanácsadó irodákkal, ajánlja azok tevékenységét és szolgáltatásait az információs pont ügyfeleinek.

15.3. Ifjúsági Módszertani Központ

Az Ifjúsági Módszertani Központ feladata

Elsősorban az ifjúsági információs és tanácsadó iroda feladatainak kiemelkedő színvonalú ellátása, hálózati szolgáltatások működtetése, az ifjúsági információs és tanácsadó tevékenységet végző szakemberek képzése, valamint az ifjúsági információs és tanácsadó tevékenység bemutatásával, nyilvános és szakmai megjelenítésével kapcsolatos demonstrációs feladatok ellátása.

Az ifjúsági módszertani központokkal szemben támasztott alapkritériumok megfelelnek az IITI-knél megfogalmazottaknak, kivéve a személyi feltételeknél, a technikai feltételeknél és a hálózati szolgáltatásoknál leírtakat.

A személyi feltételekkel kapcsolatos többletelvárások

Az IMK-ban legalább két főállású, teljes munkaidőben foglalkoztatott alkalmazott dolgozik.

Az IMK-ban alkalmazottak heti munkaideje összesen - a tanácsadókat ide nem számítva - meghaladja, de legalább eléri a 100 órát.

Az irodában dolgozó, ügyfélmunkában részt vevő munkatársai humán felsőfokú végzettségűek. A munkatársak legalább egy európai idegen nyelvet alapfokon beszélnek.

A technikai feltételekkel kapcsolatos többletelvárások

Az IMK épületének homlokzatán vagy valamely belső térben, de jól látható módon elhelyezi az alábbi feliratot: „Ifjúsági Módszertani Központ – HAYICO”.

Az iroda minimum 45 m^2 alapterületen működik.

Az iroda rendelkezik legalább két darab telekommunikációra is alkalmas számítógéppel, nyomtatóval, önálló telefonvonallal, telefaxszal, fénymásoló berendezéssel. Az irodában megfelelő bútorzat áll rendelkezésre egyszerre legalább 6 ügyfél kiszolgálására.

A hálózati együttműködéssel kapcsolatos többletelvárások

A HAYICO Elnökének ajánlásával az IMK-t megkereső szakmai szervezetektől érkező, az irodában folyó szakmai munkával kapcsolatos kérdésekre válaszol, valamint ezen szervezetek számára biztosítja a helyszíni tájékozódás lehetőségét.

Az IMK lehetővé teszi, hogy a HAYICO tagjainál terepgyakorlatot teljesítő hallgatók személyesen, a helyszínen tájékozódjanak az IMK működéséről.

A HAYICO habilitációs programjában részt vevő szervezetek és intézmények számára szakmai és módszertani konzultációs lehetőséget biztosít, illetve végrehajtója a habilitációs program egyéb feladatainak.

Önállóan vagy más IMK-kal együttműködve fejleszt és működtet hálózati szolgáltatásokat a HAYICO-val történt megállapodás alapján. A hálózati szolgáltatások igénybevételét a HAYICO által meghatározottak szerint biztosítja a HAYICO tagjainak, partnereinek.

Az egy naptári évben összehívott Irodák Tanácsa üléseinek legalább 80%-án részt vesz az IMK vezetője vagy megbízottja.

Az IMK minden év február 28-áig megküldi a HAYICO számára az előző évi működéséről (az alaptevékenység tekintetében) szóló szakmai beszámolót, illetve a hálózati szolgáltatásokról készített értékelését.

A HAYICO számára (annak kérése szerint) működési jellemzőit és ügyfélforgalmát bemutató statisztikai jelentést készít és küld meg évente.

15.4. Ajánlás

Figyelembe véve Magyarország településszerkezetét, valamint a különböző településtípusok lakosságának életkor szerinti összetételét, a HAYICO 25 ezer fő feletti állandó lakossal rendelkező településeken ifjúsági információs és tanácsadó iroda, 25 ezer fő alatti településeken ifjúsági információs szolgáltatás (ifjúsági információs pont) létrehozását javasolja.

16. Az IKSZT-k működése, működtetése, továbbá a szakmai munka fejlesztése szempontjából fontos szervezetek, intézmények

16.1. Minisztériumok, hivatalok

- Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium: www.fvm.hu
- Oktatási és Kulturális Minisztérium: www.okm.gov.hu
- Szociális és Munkaügyi Minisztérium: www.szmm.gov.hu
- Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium: www.nfgm.gov.hu
- Elektronikuskormányzat Központ: www.ekk.gov.hu
- Egészségügyi Minisztérium: www.eum.hu
- Önkormányzati Minisztérium: www.otm.gov.hu

16.2. Háttérintézmények, hálózatok, programirodák, programok

- FVM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet: www.vkszi.hu
- Helyi Vidékfejlesztési Irodák: www.hvi.hu
- Kistérségi Koordinációs Hálózat: www.nfu.hu/kistersegi_koordinacios_halozat
- Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus: www.mmi.hu
- Szociális és Munkaügyi Intézet: www.szmi.hu
- Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodák: www.mobilitas.hu
- Foglalkoztatási és Szociális Hivatal: www.afsz.hu
- MTA Gyerekprogram Iroda: www.gyerekesely.hu

– Szűréssel az életért Program: http://szep.freeblog.hu

16.3. Szakmai hálózatok, szervezetek

– Magyarországi Teleházak és eMagyarország Pontok Szövetsége: www.telehaz.hu
– Magyar Könyvtárosok Egyesülete: www.mke.oszk.hu
– Informatikai és Könyvtári Szövetség: www.vein.hu/library/iksz
– Civil Szolgáltató Központok: http://www.civil.info.hu/modules/HelperOrgs/network/3
– proHáló – Program a nonprofit szolgáltatások és a nonprofit szolgáltatók hálózatának fejlesztéséért: www.prohalo.hu
– Nonporfit Humán Szolgáltatók Országos Szövetsége: www.humszolg.hu
– Önkéntes Központok Hálózata: www.onkenteskozpontok.hu
– Eurodesk Hálózat (európai, mobilitási információk fiataloknak): www.eurodesk.hu
– Demokratikus Ifjúságért Alapítvány: www.i-dia.org
– Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete: www.szaramaszer.hu
– Szociális Szakmai Szövetség: www.3sz.hu
– Magyar Szegénységellenes Hálózat: www.hapn.hu
– Országos Esélyegyenlőségi Hálózat – Esélyek Háza Esélyegyenlőségi Koordinációs Irodák: http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1105
– Regionális Szociális Forrásközpontok (Szociális Célú Civil Szervezetek Szakmai Hálózatfejlesztő Központjai): http://www.civil.info.hu/modules/HelperOrgs/network/7
– Magyar Tanya és Falugondnokok Országos Szövetsége: http://www.falugondnokok.hu
– Magyar Népművelők Egyesülete: http://www.bpbne.hu

16.4. Szakmai és pályázati információs portálok

- Közösségfejlesztéssel kapcsolatos információk, szakmai dokumentumok, tanulmányok: www.kozossegfejlesztes.hu
- Egységes Regionális Információs Közművelődési Adatbázis – http://www.erikanet.hu
- Nonporfit, civil információk, szakmai dokumentumok, tanulmányok: www.nonprofit.hu
- Önkéntességgel kapcsolatos információk, szakmai dokumentumok, tanulmányok: www.onkentes.hu
- Nemzeti Ifjúsági Információs és Dokumentációs Adattár: www.niida.hu
- Kompasz (fiatalok emberi jogi képzésének programja, szakmai portálja, hálózata): www.mobilitas.hu/kompasz
- Fiatalok Lendületben Program (az Európai Unió ifjúsági pályázati programja): www.mobilitas.hu/flp
- Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (pályázati információk az Új Magyarország Fejlesztési Programmal kapcsolatban): www.nfu.hu/palyazatok
- Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (további fejlesztési programokkal kapcsolatos információk): http://www.nfu.hu/fejlesztesi_programok_2
- Pályázatfigyelő: www.pafi.hu

17.Közösségi felmérés[23]

A demokráciát tanuló magyar társadalomban egyre nagyobb szerepet kap a lakossági részvétel és a nagyobb közösséget érintő tervekhez szükséges lakossági támogatottság. A közjó gyarapítására alakult helyi csoportok nemegyszer bizonytalanok: ha ezt csináljuk, mit szólnak hozzá a többiek? Vajon egyetértenek-e velünk a környezetünkben élők, mellénk állnak-e? Vagy támadások kereszttüzébe kerülünk? Mit szól majd a helyi hatalom? Nem bukunk-e bele? Lesznek-e segítőink?

Felmerül tehát a tágabb közösség bevonásának, véleménye megismerésének, a teljes közösség aktivizálásának szükségessége. A közösségi felmérés e folyamat eredményes módszere, amelynek keretében a település egy aktív csoportja keresi fel szomszédjait a saját maguk által összeállított kérdőívvel. A kérdőív a kezdeményező csoport által fontosnak tartott helyi témákban keresi a véleményeket, javaslatokat, közreműködői felajánlásokat, ajánlott szakembereket, stb. A helyi csoport így érintetté-érdekeltté, sőt közreműködővé tesz valamennyi helyben lakót közös problémáik megoldásában.

A közösségfelmérés jól alkalmazható módszer pl. a településrendezési tervek készítésénél is. Tervezési szakemberek jól ismerik a lakosság bevonásának szükségességét, hiszen a nyugati várostervezés már régóta ekként működik. Ismerik, de csak elvétve tudják alkalmazni, mert humán segítők híján ritkán találkoznak olyan megrendelővel, akinek fontos a helyi lakosok bevonása.

17.1. Mi a közösségi felmérés?

A közösségi felmérés alapjában egyszerű kérdőíves felmérés, amelynek kapcsán a településen élők egy csoportja a helyi lakosok véleményét kéri közös ügyeikben. A felmérés első lépése lehet annak a folyamatnak, amelyben a helyi lakosok közül mind többen bekapcsolódnak társadalmi és fizikai környezetük alakításába. Már maga a felmérés alkalmas a közösségek összekovácsolására, az együttműködés és az összetartozás érzésének erősítésére.

[23] **Forrás:** Parola 1993/6. (A dokumentumot a szerzők hozzájárulásával közöljük.)

A szolgáltatások fenntartása alapvetően az önkormányzat felelőssége. A fejlesztéshez nyilvános konzultációkra van szükség – hiszen így határozhatók meg a legtöbbek számára megfelelő irány. A felmérés elvégzése nélkül egy faluközösség hátrányos helyzetben érezheti magát a konzultációkon, kivált fontos kérdésekben. Egy jól működő felmérési rendszer segítségével lehetővé válik a megfelelő és a mindenkit kielégítő szolgáltatási szisztéma kialakítása. Ami talán a legfontosabb, a felmérés nem végtermék, hanem munkaeszköz. A végtermék az egészséges, életerős, növekvő közösség, amelyikben a polgárok résen vannak saját szükségleteikkel és lehetőségeikkel kapcsolatban és cselekvőek egy olyan közösség építésében, amilyent szeretnének.

17.2. Ki csinálhatja?

Nem léteznek kizárólagos szabályok. A község egy öntevékeny közössége együttműködve az önkormányzattal, egy falu lakossága vagy egy intézmény, akár érdeklődő egyének csoportja is kezdeményezheti. Induláskor szükség van a célok meghatározására, amely elősegíti a zökkenőmentesebb és avatottabb munkavégzést.

A kezdeti megbeszélésekre érdemes meghívni olyan közösségfejlesztő szakembereket, akik nemcsak a módszert ismerik jól, hanem abban is segítséget adnak, hogy a felmérés ne öncélú legyen, egy cselekvési folyamat szerves részeként előmozdítsa a lakosság széleskörű bevonását a településfejlesztő munkába.

17.3. Miként kezdjük el?

A munka elkezdése előtt javasoljuk átgondolni:

- Elérhetők-e már a szükséges adatok valamilyen használható formában? Ha igen, az időt, a pénzt és az energiát érdemesebb egy, a meglévő feltételeket javító akcióprogramra fordítani.
- A felmérés nem helyettesítheti az akciót! A mindenki által ismert problémákkal kapcsolatos felmérés gyakran csak az idő húzására való. Az emberek néha azért választják a felmérést, hogy késleltessék vagy elkerüljék a cselekvést. A felmérésnek minél több

helyi erőforrást kell feltárni, és ezzel továbbvinni a kérdezőket és a megkérdezetteket a cselekvés felé, de egy kimerítő felmérés oly sok időt és energiát vehet el, hogy alig marad energia valamit is kezdeni az eredményekkel.

- A közösség felmérése nem jelentheti a munka végét. A közösségről való tudás csak akkor értékes, ha használják is, mégpedig olyan cselekvésekben, amelyek a közösségi jobbulás felé vezethetnek.

17.4. Hogyan csináljuk?

A továbbiakban a felmérési folyamat öt különböző fázisának megtervezéséhez és végrehajtásához adunk tanácsokat röviden, az általunk legfontosabbnak tartott elemekre szorítkozva. Az öt fázis a következő:

17.4.1. Tervezés

Talán az egyik legnehezebb feladat a tervezés során a nyilvánosság megszervezése. A lehető legtöbb egyén, család, közösség, szervezet részvételére van szükség ahhoz, hogy a felmérés hatékony lehessen. Az odaszánt idő és erőfeszítés gyümölcse, hogy az emberek jobban megértik a felmérés céljait és jelentőségét, számítanak a kérdőívek érkezésére, ezért készségesebbek lesznek a válaszadásban és gondoskodnak az ívek biztos visszajutatásáról.

17.4.2. A kérdőív megalkotása

A legjobb az, ha ezt a közösségben különböző érdekeket képviselő egyének kis csoportja végzi el. Minden jó szándék ellenére szinte lehetetlen az elfogultság és a hibák teljes kiküszöbölése. Ez a módszer azonban segít kiszűrni az előítélteket és biztosítja, hogy a lehető legtöbb fontos kérdés felmerüljön a felmérés folyamán. A tervezésben részt vevők kiválasztásakor pl. gondolhatunk a település régi és új lakosaira, a fiatalokra és az idősekre, az önkormányzatra, az egyház képviselőjére, a helyi boltosra, a helyi kulturális szervezetek képviselőire és a hagyományőrző szervezetekre.

17.4.3. A felmérés elvégzése (adatfelvétel)

A legreprezentatívabb felmérés a közösség teljességét érinti. Hazánkban a települések mintegy kétharmadában a lakosság 2000 fő alatt van. Ezeken a helyeken javasoljuk a teljes lakosság megkérdezését. A nagyobb lélekszámú településeken véleményünk szerint nem a település egészén mintavétellel, hanem kisebb szerves egységeken – szomszédságokon – érdemes a közösségfelmérést elvégezni, ez ugyanis mind a szervezők, mind pedig az ott élők számára érzékelhető és átlátható.

17.4.4. Az eredmények elemzése és közzététele

A feldolgozás többnyire a válaszok egyszerű összesítését és a számarányok kiszámítását jelenti. A kezünkbe kerülő anyagokkal azonban nagyon sokféle statisztikai kalkulációt végezhetünk.

Az elemzés utáni következő lépés az eredmények közzététele minél átfogóbb és minél professzionálisabb módon. Az eredmények ismertetésének kidolgozottabb módjai érthetőbbé teszik azokat. Pl. táblázatot készíthetünk, hogy az olvasó egy pillantással megtalálja az őt érdeklő információt. A felmérés befejezése után az eredményeket a település lakosaival is meg kell ismertetni. A felmérőknek mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a felmérésről szóló összefoglalás az emberek számára elérhetővé váljon.

Nyilvánvalóan szükség lesz annak megbeszélésére, hogy a feltárt problémák milyen úton oldhatók meg a legjobban.

17.4.5. Az eredmények felhasználása

A felmérés elvégzésével felfedezzük a település sok előnyös vonását éppúgy, mint számos problémáját. Tudjuk azt is, hogyan éreznek az emberek fizikai és közösségi környezetük jövőbeli fejlesztése iránt.

A problémák azonosítása utáni szükséges lépés a megoldások keresése. A legeredményesebb út a különféle önsegítő csoportok, projektek támogatása. Természetesen a közösség nem lesz képes minden ezzel kapcsolatos elvárásnak saját forrásaiból megfelelni, de nagyon sokat lehet és kell tenni helyi szinten. Külső segítségforrások mind tanácsok, mind anyagi eszközök formájában rendelkezésre állhatnak, de a munka elvégzéséért maga a falu vállal felelősséget.

A felmérés végeztével szakemberektől is érdemes tanácsot kérni az eredmények felhasználásával, és az arra épülő akciók, folyamatok tervezésével, követésével kapcsolatban is.

18. Hogyan szervezzünk tagokat, hogyan vonjunk be embereket?[24]

18.1. Miért van szükség tagokra?

Minél többen vagyunk,

- annál többet tudunk végezni;
- annál jobban tudatosítja a csoport az embereket érdeklő és érintő kérdéseket;
- annál reprezentatívabbak vagyunk;
- annál erősebb lesz a csoport a közös cselekvéshez.

18.2. Mit kell átgondolni egy tagtoborzó kampány előtt?

- Ki akar majd belépni a csoportba?
- Mekkora földrajzi területről akarunk toborozni?
- Mennyire formális tagságot akarunk?
- Mik is a csoport céljai:
    - = minél több embert bevonni egy-egy kérdés megvitatásába?
    - = egy földrajzi terület érdekeit képviselni?
    - = egy embercsoport érdekeit képviselni?
    - = egy adott probléma megoldásáért harcolni?
    - = egy projektet véghezvinni vagy egy szolgáltatást beindítani?
    - = kampányt indítani egy adott kérdésről egy nagyobb területen, akár az egész kistérségben?

[24] **Forrás:** Parola 1997/ 2-3. (A dokumentumot a szerzők hozzájárulásával közöljük.)

18.3. Az első összejövetel

- Hirdessük meg!
- Szóljunk személyesen is a lehető legtöbb embernek!
- A tagtoborzás folyamatos dolog: nem csak az első alkalomra korlátozódik, nem lesz még ott mindenki, legyen folytatása.

18.4. Formális/informális tagsági viszony

A formális tagság:

- tagsági kártyával és tagdíjfizetési kötelezettséggel jár,
- erős kötődést jelent,
- kicsi, de biztos pénzforrás – indulásnál fontos,
- bejegyzéshez, pályázáshoz szükséges,
- taszíthat olyan embereket, akik csak alkalmilag szeretnének vagy tudnának segíteni,
- rendszeres nyilvántartási munkával jár.

Gyakori gond, hogy a cselekvő mag haragszik a többiekre, hogy nem dolgoznak, pedig azok csak nem tudnak részt kérni a munkából. Fontos tudatosítani, hogy a saját viselkedésünk hogyan gátolhat meg dolgokat. A szervezet növekedésével új tagok jönnek, s ezek nem nagyon értik azt, amit a régiek elindítottak. Legyen kialakult gyakorlata annak, hogy mit csinálunk az új tagokkal. Előfordul, hogy nem igazán tudják csoportok befogadni az új belépőket, oda se mennek hozzájuk, nem foglalkoznak velük. Van-e a csoportunkban valaki, akinek a feladata az új emberekkel való foglalkozás?

18.5. Toborzómunka

- Sikere attól függ, mennyire tudjuk eljuttatni üzenetünket az emberekhez, és milyen bekapcsolódást kínálunk nekik. Ügyeljünk a pontos, világos, közérthető fogalmazásra.
- Gyűléseinkre és bármilyen nyilvános összejövetelre vigyünk szórólapokat, hírleveleket magunkról. Legyen egy asztal, ahol akár azonnal is be lehet lépni.
- Legyen egy biztos emberünk, címmel, telefonnal, akit könnyű elérni.
- A fesztiválokat, ünnepeket, bálokat stb. ne csak pénzszerzésre, hanem tagtoborzásra is használjuk.
- Legyünk „áthatóak”, szerepeljünk: szervezzünk utcai gyűléseket, legyünk jelen egy információs standdal a vásárokon, készítsünk területünk problémáiról egy videofilmet.
- Derítsük ki, hogyan vélekednek kívülállók a csoportról: sokszor nagyon homogénnek hisznek bennünket, és ez taszít („csak fiatalok”, „csak vallásos emberek”, stb.)

18.6. A tagok megtartása

Sokszor előfordul, hogy a nagy kezdőlétszám hamarosan leapad.

- Tartsuk a kapcsolatot a tagokkal.
- Ismerjük meg motivációjukat és elvárásaikat.
- Tartsunk rendszeres összejöveteleket, segítsük a tagokat hálózatok kialakításában, kapcsolatok kiépítésében.
- Hasznos lehet egy hírlevél – de ne felejtsük, hogy ez egyirányú kommunikáció.
- A legjobb módszer a személyes kapcsolattartás.
- A lehető legtöbb feladatot osszuk meg a tagsággal.
- Ne engedjük, hogy a lelkesedés lelohadjon: ha pl. tervünk külső okok miatt halasztódik, addig is keressünk és javasoljunk más tevékenységet: tehát a hosszú távú, nagy terveink mellett mindig legyenek kisebb, rövid távon is sikerélményt kínáló céljaink.

Figyeljünk oda a munkamódszerre: bármilyen sok munkát végezzen is egy kis munkacsoport, ha nem konzultál a tagokkal és nem ad információt, a tagok elveszítik az érdeklődésüket. Tisztázzuk, hogyan lehet valaki egyszerű tagból aktív tag. Előfordulhat, hogy egyesek kisajátítják a munkát, nem engednek hozzá másokat.

19. Hogyan szervezzünk és vezessünk nyilvános gyűléseket?[25]

Hiába fontos a cél, hiába választjuk meg jól a témát a gyűléshez, ha az eredményt lerontja vagy a rossz szervezés vagy a gyenge levezetés, ami sokszor előfordul helyi kezdeményezések esetében. A szervezés és levezetés legfőbb szabályai a következők:

19.1. Előre gondolkodás

Tisztán kell előre látnunk:

- Miért tartunk gyűlést?
- Kire irányul, kit akarunk megcélozni?
- Mit akarunk elérni?
- Mi a cél?
    - = A legfontosabb problémák felderítése?
    - = Cselekvési terv kialakítása és jóváhagyása?
    - = Kampány beindítása, tudatosság fokozása?
    - = Helyi önkormányzat, más szervezetek képviselőinek bevonása?
    - = Éves közgyűlés? stb.

[25] **Forrás:** Parola 1996/4. (A dokumentumot a szerzők hozzájárulásával közöljük.)

19.2. A hely megválasztása

- A terem mérete ne legyen sem túl nagy, sem túl kicsi.
- A vendéglátó-ipari egységben levő terem több veszélyt is rejt: italfogyasztás, „ki-bemászkálás”.
- Fél órával hosszabb időre foglaljuk le a termet, hogy maradjon idő beszélgetni, és nem jó, ha „kidobnak”.

19.3. Az időpont megválasztása

- Kerüljük el az egybeeséseket népszerű TV-sorozat, helyi események, hagyományos ünnepek, önkormányzati ülés).
- Válasszunk megfelelő – nem korai, nem kései – kezdési időpont.
- Kerüljük el a péntek esti és hétvégi időpontokat.

19.4. Előkészítés és szervezés

- A gyűlés meghirdetése
  - = küldjünk szórólapot minden tagnak, illetve minden lakásba;
  - = hirdessünk a helyi újságokban, médiában;
  - = a meghirdetést 5–7 nappal az esemény előtti időpontban kezdjük.
- A levezető személyének megválasztása
  - = legyen iránta bizalom;
  - = legyen jártas ülések levezetésében;
  - = beszéljen érthetően, hangosan;
  - = legyen humorérzéke.

- A levezető feladatai:
  - az ülés megnyitása,
  - a cél ismertetése,
  - a hozzászólók bemutatása,
  - a feltett kérdésekre a válaszadók felkérése,
  - a beszédek hosszúságának ellenőrzése,
  - a szó megadása az élénkebbeknek is,
  - az ülés folyamatának mederben tartása,
  - a konfliktusok kibontakozásának megállítása,
  - az ülés összegezése és bezárása.
- Egyéb szónokokra vonatkozó szabályok:
  - csak az üljön az elülső asztalnál, akinek valóban szerepe van;
  - nem feltétlenül kell a pódiumot használni, lehet informálisan is üldögélni;
  - tanácsadók, hivatalnokok, külső meghívottak oldalt üljenek;
  - mikrofont csak akkor használjunk, ha elengedhetetlen (a hangerő hatalma + a technika ördöge).

19.5. Az előkészítés

- Készítsük el előre az írásos anyagokat.
- Helyezzük el azokat a gyűléseken (a legjobb, ha minden székre teszünk egyet).

19.6. Az ülés levezetés ellenőrzése

- A termet időben nyittassuk ki, helyezzünk ki egyéb anyagokat, szórólapokat is.
- A gyűlés kezdeti szakasza:
  - használjuk ki a kezdeti figyelem erősségét;
  - magyarázzuk el pontosan a célokat.
- A gyűlés középső szakasza:
  - kerüljük el a káoszt;
  - minden kérdés jusson el az elnökséghez,
  - minden szó hallható legyen mindenkinek,
  - az elől ülő, előre beszélő emberek szavait ismételjük meg,
  - a felmerülő egyéni ügyeket utóbb személyesen beszéljük meg,
  - vegyük figyelembe a hallgatóság soraiból érkező javaslatokat,
  - ne engedjük eluralkodni a szaktanácsadókat – ez a mi gyűlésünk. (Győződjünk meg arról, hogy azt fogják mondani, amit elvárunk tőlük.)
  - láttassuk saját lelkesedésünket és meggyőződésünket,
  - figyeljünk az érdeklődés csökkenésére utaló jelekre (másfél-két óráig tart a figyelem) jó a vizuális segédanyag (film stb.) de ne túl sokat!
- A gyűlés vége:
  - össze kell foglalni, átismételni a legfontosabb pontokat és a leendő lépéseket,
  - ha az emberek már kezdenek elszállingózni, addig térjünk rá az összefoglalóra, amíg még sokan vannak, a „csúcson” fejezzük be, és ne a leszálló szakaszban,
  - álljunk az ülés után a korábban szólni nem merők rendelkezésére (legyen világos, hogy az ülés után hol lehet információt szerezni)
  - ha szükséges, állapodjunk meg a következő ülés tervezett időpontjában,
  - állapodjunk meg abban, ki ad hírt a sajtónak.

19.7. A gyűlés után

- Értékelés:
  - = Jól ment a gyűlés?
  - = Miért nem ment jól? (világos célok hiánya, rossz meghirdetés, rossz szervezés, túl sok kérdés megvitatása, rossz levezetés stb.)
- Legközelebbi hírlevelünkben adjunk hírt a gyűlésről.

20. Tervezési kisszótár[26]

Átfogó cél	Az átfogó cél arra ad választ, hogy mi a szerepe, mi a küldetése a kistérségnek / településnek. Miért van rá szükség? Az átfogó cél mindig konkrét, realisztikus. Általában 3-5 évre szól.
Belső erőforrások	A helyi társadalom rendelkezésére álló természeti, gazdasági, társadalmi-kulturális adottságok összessége, amely a helyi versenyképesség alapját képezi.
Cél	Társadalomirányítási értelemben a társadalom egésze, egyes csoportjai vagy térségei szempontjából az adottnál kedvezőbb állapot, helyzet vagy az ahhoz vezető folyamat tömör, egyértelmű megfogalmazása. Elérésére, megvalósítására beavatkozások szerveződhetnek.
Célfa	A célelemzés eszköze, projekt vagy program célrendszerének, a célok hierarchikus viszonyának, ok-okozati összefüggéseinek grafikus bemutatására szolgáló diagram.
Célpiramis	A beavatkozási hierarchiát, a tevékenységek logikai rendezettségét mutatja meg. A célpiramis segítségével látható a célok fontossági sorrendje és időbeli megvalósulása.

[26] **Forrás:** Területfejlesztési Fogalomtár (http://www.vati.hu/owa/vati/fogalomtarhaz.main)

Cselekvési terv

A cselekvési terv:

- a stratégiák közötti választással indul
- a következmény tervezése - mi történik, ha?
- kiegészítő, támogató stratégiák kialakítása (pl. a munkatársak képzése, az elhelyezés-felszerelés korszerűsítése, stb.)
- cselekvési tervet minden egyes részterülethez, projekt megvalósításhoz készítünk.

Cselekvési terv elemei

A cselekvési terv elemei:

- a célok
- feladatok
- határidők
- a felelősök neve
- költségvetés, pénzügyi előrevetítés
- havonta készítendő operációs (működési) terv
- a tervek és környezet értékelése,
- teljesítménymutatók alkalmazása, áttekintés és esetleges értékelés.

Elérendő célok

Az alapvető vagy elérendő célok a kistérség / település funkcionális működésére vonatkozó célok. Arra adnak választ, hogy milyen feladatai, szolgáltatásai vannak a kistérségnek / településnek. Általában közép és hosszú távú célmeghatározás.

A célok lényege és haszna, hogy:

- irányt mutasson a cselekvéshez,
- tisztázza, hogy kinek mi a szerepe, mi a felelőssége,
- lehetővé teszi a teljesítménymérést.

Érintettek elemzése (stakeholder analysis)	Olyan elemzés, amely magában foglalja valamennyi érintett csoport azonosítását, akikre (pozitív vagy negatív) hatással lehetnek a javasolt intervenciók; az érintettek érdekeinek, problémáinak és lehetőségeinek azonosítását, elemzését. Ezen elemzés következtetései a projekttervezés elemei lesznek.
Erőforrás	A beavatkozás megvalósítása céljából mozgósított pénzügyi, humán, anyagi, szervezeti és szabályozóeszközök.
Értékelés	A terv értékelése, hogy összevetjük a tervben megfogalmazott alapfeladatot, a célokat, a kulcsfontosságú területeket, stb. a megvalósult folyamatokkal, eredményekkel. A terv értékelése éppen olyan fontos, mint a terv elkészítése. Ugyanis csak a folyamatos ellenőrzés és értékelés teszi lehetővé, hogy folyamatosan alakítsuk, jobbítsuk és pontosítsuk a tervünket és így az eredményeinket is. Az értékeléshez olyan mutatókat kell használnunk, amelyek mind, a megvalósulás minőségét, mind gazdaságosságát és hatékonyságát pontosan megmutatják.
Értékelés szempontjai	– Az értékelés szempontjai: – a stratégia belesimul-e a kistérség / település megvalósítandó céljaiba, és az addigi értékeibe? – valóban átfogó-e, és mindenkit bevon-e a tervkészítésbe, akit érint? – figyelembe veszi-e a külső változásokat és tényezőket? – megvannak-e azok a pénzügyi, emberi és fizikai erőforrások, amelyekre a megvalósításhoz szükség van? – segíti-e a kitűzött célok elérését? – a tervezett időhatárok, időintervallumok reálisak, teljesíthetők-e, megfelelőek-e és betarthatóak-e? – van-e valamilyen potenciális konfliktus-veszély, vagy veszélyeztető tényező? – vannak-e kockázati tényezők és érzékeny pontok a tervben?

Európai Szociális Alap	Az EU Strukturális Alapjai közé tartozó Alap olyan intézkedéseket támogat, amelyek célja a munkanélküliség megelőzése, illetve csökkentése, valamint az emberi erőforrások fejlesztése és a munkaerő-piaci integráció elősegítése annak érdekében, hogy növekedjen a foglalkoztatottság, a férfiak és a nők közötti esélyegyenlőség, a fenntartható fejlődés, valamint a gazdasági és szociális kohézió. Az Alap különösen olyan tevékenységeket finanszíroz, amelyek összhangban vannak az európai foglalkoztatási stratégiában és az éves foglalkoztatási irányelvekben rögzített célkitűzésekkel.
Fejlesztési terv	A hatóság által - partnerségben - elkészített terv helyzetértékelést, célkijelölést és prioritásokat, az ezek eléréséhez szükséges stratégiát, a megvalósítást szolgáló súlyponti intézkedéseket, a szükséges pénzügyi forrásokat és a megvalósítás intézményrendszerének leírását valamint az előértékelést tartalmazza.
Fenntartható fejlődés	Olyan gazdasági növekedés, amely tekintettel van a természeti környezetre, ésszerűen gazdálkodik a természeti erőforrásokkal, nem veszélyeztetve az eljövendő nemzedékek boldogulásának lehetőségeit.
Fenntarthatóság	A fejlesztés hatása akkor minősül fenntarthatónak, ha fennmarad azután is, hogy a beavatkozás (illetve Az általa nyújtott finanszírozás) megszűnik. Nem fenntartható, ha a tevékenység képtelen saját forrásait létrehozni, illetve negatív (pl. környezetvédelmi) hatások társulnak hozzá, és emiatt ellenállást szül vagy akadályba ütközik.
Forrástérkép	A forrástérkép célja a kistérségbe potenciálisan bevonható források, pályázati lehetőségek nyomon követése és róluk naprakész nyilvántartás vezetése.

Helyzetelemzés	1) A szereplők elemzése, problémák elemzése, célelemzés és a stratégiaelemzés. Az adatok nem pusztán leíró jellegű bemutatása, hanem elemző, problémafeltáró tervezési elem. 2) Közösségi részvétellel megvalósuló tervezésnél a helyzetelemzés egyaránt jelenti a belső és a külső környezet elemzését. A cél, hogy minél több érintettet bevonjunk a helyzetfeltárásba és helyzetelemzésbe. Ez segít a problémák tudatosításában, a valósághű problémafeltárásban és a megoldáskeresésben, kivitelezésben. Egy kistérség esetében fontos, hogy a helyzetelemzés tartalmazzon információkat magáról a kistérségről, az ellátórendszerről és a helyi lakosság értékeiről, véleményéről és attitűdjéről.
Igényfelmérés	Az igényfelmérés fő célja az, hogy a projekt, illetve program tervezési fázisában képet adjon a projekt, illetve program megvalósítóinak arról, hogy elképzeléseik valóban az általuk megcélzott csoport számára szükséges fejlesztési irányt képviselik-e, illetve mi az a fejlesztési irány, aminek mentén valóban a célcsoport szükségleteinek megfelelő fejlődés következhet be.
Indikátor	Az indikátorok (mutatók), olyan jelzőszámok, amelyek segítségével egy célkitűzés konkrét megvalósulásának adott szintjét lehet szemléltetni. Az indikátor leírja a felhasznált erőforrást, egy elért hatást, egy minőségi szintet, megvalósult beruházáselemet.
Intézkedés	Hasonló projektek sorozata, az európai gazdasági-társadalmi kohéziós politikában a programirányítás önálló, előre rögzített költségvetésű alapegysége. Minden intézkedés valamelyik prioritáshoz tartozik, és lebonyolító apparátus van hozzá rendelve.
Irányvonalak	Az irányvonalak meghatározása arra ad választ, hogy mit kell elérnie a kistérségnek / településnek a fejlesztések segítségével?

Jövőkép	A jövőkép annak a meghatározása, hogy a jövőben hová kíván eljutni a kistérség / település. Absztrakt, idealisztikus, inspiráló, hosszú távú elképzelés.
Kistérség	A települések között létező funkcionális kapcsolatrendszerek összessége alapján behatárolható területi egység, egymással intenzív kapcsolatban lévő, önszerveződő, egymással határos települések összessége.
Kistérség-fejlesztés	Több, összetartozó településre kiterjedő társadalmi, gazdasági és környezeti területi folyamatok figyelése, értékelése, a szükséges tervszerű beavatkozási irányok és intézkedések meghatározása, összehangolása és megvalósítása mikro-térségi programok keretében.
Kistérségi operatív program	A települések, mikrotérségek és kistérségek által a települési fejlesztési elképzelések végrehajtására vonatkozó, több évre szóló prioritások egységes rendszerét tartalmazó dokumentum.
Kockázat	A projekt vagy program céljának elérése a tervezett beavatkozások megvalósulása esetén sem biztosított automatikusan. A kockázat annak a várható mértéke, hogy a kitűzött célt - a programon vagy projekten belül nem befolyásolható (külsődleges) tényezők és események miatt - csak részben vagy egyáltalán nem sikerül elérni.
Konzorcium	A projektet megvalósító szervezet együttese. A konzorciumi partnerek mindegyike aktívan részt kell, hogy vegyen a projekt megvalósításában. Mindegyik konzorciumi partner részesülhet a pénzügyi támogatásból
Kulcsfontosságú területek	A kulcsfontosságú területek megadják, hogy hol és milyen változtatásokra van szükség, és ezen belül mi a rangsor?

Logikai keretmátrix	Programok és projektek tervezésének, irányításának és értékelésének módszere. Központi eleme a program, projekt induló erőforrásait, célrendszerét, a célhierarchia különböző szintjeit jellemző mutatókat , az előfeltételeket és a fontos külső tényezőket (feltételezéseket, kockázatokat) összefoglaló táblázat, a logikai keretmátrix. A módszer a projektben érintett szereplők helyzetének és szándékainak, a kiinduló helyzetből adódó problémáknak, céloknak és stratégiáknak az - általában csoportos technikával végrehajtott - elemzésén alapul. A módszer segít kialakítani a felelősségi és felügyeleti rendet és a tevékenység- és forrásütemezést.
Mérföldkő	Olyan belső mutató, amely már a végrehajtás során segíti az elért részeredmények mérését, valamint mutatja a döntéshozatal várható időpontjait.
Monitoring	A projekt céljának megvalósulására vonatkozó folyamatos és módszeres adatgyűjtés és nyomon követés. A monitoring tevékenység lehet külső – és belső a menedzsment közreműködésével. A kitűzött célokat veti össze a megvalósulás folyamatával.
Nemzeti Fejlesztési Terv	A tagállam kormánya által a társadalmi-gazdasági partnerek bevonásával készített középtávú fejlesztési keretdokumentum, amely tartalmazza az adott ország társadalmi-gazdasági helyzetének elemzését a közösségi célkitűzések tükrében, az erre alapuló prioritásokat, a fejlesztési stratégiát, a főbb beavatkozások irányait, azok konkrét céljait, valamint a hozzájuk kapcsolódó pénzügyi előirányzatokat. Ez képezi a közösségi támogatási keretterv alapját.

Nyilvánosság	1. A lehetséges kedvezményezettek, kereskedelmi, szakmai, gazdasági és társadalmi szervezetek, a nők és férfiak közötti egyenlőségét támogató szervezetek és az érintett nem-kormányzati szervezetek tájékoztatása a támogatási lehetőségekről. 2. A széles közvélemény tájékoztatása a támogatásokról és azok eredményeiről. A fejlesztési tervek és értékelésük nyilvánosságra hozatala kötelező.
Operatív program (OP)	1. Olyan, az Európai Bizottság által jóváhagyott, végrehajtható program, amely rögzíti azokat a több évre szóló intézkedéseket tartalmazó prioritásokat, amelyek megvalósításához egy vagy több alaptól, más finanszírozó(k)tól, illetve az Európai Beruházási Banktól lehet támogatást igényelni. 2. Az Operatív programot a nemzetállamok készítik, de a tervezési gyakorlatban a kistérségi és települési programokat is így nevezik. Az OP mindig a helyi / kistérségi jövőképből levezetett célok és stratégia mentén körvonalazódik. Ügyelni kell tehát a programon belül a jövőkép, a közösen meghatározott célok és a felépített stratégia összhangjára.
Partnerség	A támogatási programok terminológiájában így nevezik az egy-egy pályázatot benyújtó közösen pályázó szervezeteket. A partnerség résztvevői lehetnek támogatásban részesülő és támogatásban nem részesülő együttműködő partnerek. Utóbbi esetben az együttműködés alapja az egymás tevékenységét erősítő hatás. A csoport egyik tagját a többiek vezetőjének kell kijelölni (Főpályázó).
Pályázati kiírás	Az a dokumentum, amelyben a pályáztató szervezet tájékoztatja az érintetteket (potenciális pályázók köre) egy adott pályázati lehetőségről, a pályázat benyújtásának feltételeiről.

Pályázati adatlap	Az a formanyomtatvány, amelyen egy adott pályázati felhívás keretében a támogatási kérelmet be kell nyújtani.
Problémafa	Egy negatív helyzet elemzésének módszere. Segít meghatározni a problémát és annak okait, valamint az okok közötti kölcsönhatásokat, viszonyokat.
Program	Több projekt egy meghatározott koncepció alapján programot alkot. Programot lehet helyi, kistérségi, regionális, országos és nemzetközi szinten is kidolgozni, de kapcsolódhat egy-egy szektor, szolgáltatás fejlesztéséhez is.
Programozás	Meghatározott célok elérésére irányuló tervezési tevékenység, amely magában foglalja a finanszírozás, a szervezési, döntéshozatali eljárások, továbbá a végrehajtást követő szakaszolt értékelési és ellenőrzési lépések leírását. A programozás a kitűzött célok elérésére meghatározott időtávot állapít meg, amelyeket az érintett szereplők több szakaszban valósítanak meg.
Projekt	Meghatározott célok elérése érdekében gondosan megtervezett tevékenységsorozat, amelynek határozott eredménye van, erőforrásokon alapszik és időkeretek korlátozzák. Egy egyedi folyamatrendszer, amely kezdési és befejezési dátumokkal megjelölt, specifikus követelményeknek – beleértve az idő-, költség- és erőforrás korlátokat – megfelelő célkitűzés elérése érdekében vállalt, koordinált és kontrollált tevékenységek csoportja.
Projektgenerálás	A projektgenerálás a projektötletek, projekt kezdeményezések felszínre kerülésének elősegítése azzal a céllal, hogy a kistérség fejlesztési céljaival összhangban lévő projektötletek, projekt kezdeményezések a kistérség közreműködésével projektekké fejleszthetők legyenek és beépülhessenek a kistérségi programba.

Projektmenedzsment	Az adott projekt lebonyolításáéért felelős csapat. A projektvezető a teljes megvalósítási folyamat egyszemélyi felelőse. Munkáját a projektmenedzsment teamben a pénzügyi vezető, valamint bizonyos esetekben (infrastrukturális projektek esetében) műszaki vezető segíti. Természetesen a kulcsszemélyzet tovább bővíthető (bizonyos projektek esetében bővítendő, képzési programok esetében érdemes oktatási-szakmai vezetőt kiválasztani, aki felelős a projekt szakmailag megalapozott végrehajtásáért).
Projektötlet	Egy fejlesztési elképzelés néhány fő jellemzőjét bemutató előzetes vázlat. Egy alternatíva egy adott probléma kezelésére a kitűzött célok eléréséhez. Nem tévesztendő össze a projekttel, ami már műszakilag, jogilag, szervezetileg, pénzügyileg és az adott témának megfelelően szakmailag kidolgozott, strukturált, rendezett leírása.
Támogatási szerződés	Jogi dokumentum, melynek aláírói egyfelől a támogatást elnyert projekt tulajdonosa (kedvezményezett), másfelől a támogatásért felelős állami hatóság vagy az azt képviselő ügynökség. Megállapítja a felek jogait és kötelezettségeit a kedvezményezett által támogatásra benyújtott és a támogatást elnyert pályázat célkitűzéseként megjelölt (építési munkák kivitelezése, eszköz beszerzése, szolgáltatás igénybevétele) feladat teljesítése érdekében.
Településfejlesztés	Mindazon, a településre kiterjedő társadalmi-gazdasági tervezési és megvalósítási tevékenységek összessége, amelyek a lakosság életminőségének, ellátási és környezeti viszonyainak javítását, a települések gazdaságának, műszaki-fizikai állományának gyarapodását, folyamatos megújítását, természetes és épített környezetének védelmét szolgálják.

Tervezés

Egy körfolyamat a helyzetfeltárástól a tervezésen, a végrehajtáson, az értékelésen át a tervmódosításig, majd az újabb tervezésig. A tervezés a következő kérdésekre keresi a választ:

- mit kell csinálni?
- hogyan kell csinálni?
- mikor kell csinálni?
- kinek kell csinálni?

Stratégia

A stratégia egyaránt jelenti a jelen helyzet ismeretén alapuló tervezést, amely magában foglalja a jövőkép leírását, az ennek megvalósítása érdekében elérendő célok megfogalmazását, azoknak a cselekvéseknek a meghatározását, amelyek által megvalósul a tervezett jövő. A stratégiával kapcsolatban leggyakrabban egyfajta tervként való értelmezésére gondolunk. Ebben az értelemben a stratégia a stratégia egy tudatosan megtervezett vezérelv, egy viselkedéssorozat amelyekkel különböző élethelyzeteket kezelünk. A stratégia jelentését azonban nem fedi le, ha csupán tervként gondolkodunk róla. Szükség van egy olyan definícióra, amely utal a stratégia alapján megvalósuló eredményes viselkedésre is. A stratégia ebben az értelemben nem más, mint egyfajta viselkedési séma, amely meghatározza a cselekvések sorozatát. A stratégia nem működhet sikeresen környezetének ismerete nélkül, olyan helyzetet teremt a stratéga számára, amelyben az a lehető legjobban tudja kihasználni a rendelkezésére álló erőforrásokat, s ezáltal előnyös helyzetbe kerül a versenytársakkal szemben.

Ebben az értelemben a stratégia az a közös gondolkodásmód, ahogyan a cselekvők a világról gondolkodnak és amely a záloga a annak, hogy a szervezet megvalósítsa céljait.

Stratégiai tervezés	A stratégiai tervezés mindig egy meghatározott cél érdekében megvalósítandó összetett folyamat. A stratégiai tervezés folyamatos tevékenység, amely mindig hosszabb távot fog át. A stratégiai tervezés olyan folyamatosan végzendő komplex folyamat, amely a jövőben megvalósítandó tényleges stratégián alapszik. Olyan összefüggő célok együttese, amely a kitűzött időszak alatt valósítható meg. A stratégiai tervezés tehát cselekvés és jövő orientációjú.
Stratégiai terv (koncepció, operatív program)	A stratégiai terv egy írott dokumentum, mely az adott kistérség, település hosszú távú (3-5 évre szóló) irányvonalát határozza meg. A terv egy folyamat eredménye kell hogy legyen, ahol megválaszolásra kerülnek a következő alapkérdések: (pl. kistérségi tervezésnél) – Mi jellemzi azt a kistérséget/települést, amelyre tervezünk? – Milyen jövőt képzelünk el az adott térségben? – Ehhez milyen fejlesztésekre van szükség? Hogyan kívánjuk ezt megvalósítani?
Stratégiai tervezés érvényességi köre	Egy kistérség esetében nemcsak a kistérség vezetői feladatkörébe tartozik a stratégiai tervezés, hanem a települések vezetőinek, az ott működő intézmények vezetőinek, munkatársainak és a helyi lakosság egészének kell vele foglalkozni.

Stratégiai tervezés elemei

A stratégiai tervezéskor a következő elemeket kell meghatározni:

- jövőkép (vision) – közösen kreált társadalmi jövőkép
- átfogó cél (mission) – a kistérség egészét, a kistérség jövőjét érintő átfogó célok (társadalmi célok)
- alapvető célok (objectives) – A tervezési folyamatban a konkrét cselekvések rendelhetők hozzá.
- kulcsfontosságú területek (key result areas) – a beavatkozás területei, hol szükségesek a változtatások.
- irányvonalak (goals) - a fejlesztési lehetőségek, alternatívák.

Szükségletfelmérés

Meghatározott földrajzi területen a társadalmi szükségletekre és igényekre vonatkozó információk szisztematikus gyűjtése és elemzése. Célzott információgyűjtés szolgáltatások tervezéséhez és fejlesztéséhez, rendszeresen ismétlődő tevékenységvégzés, amely segíti az erőforrások és kapacitások tervezését, és biztosítja, hogy a szolgáltatások valós igényekre épüljenek.